

TÜRKİYE'NİN KÖMÜR HİKAYELERİ

TÜRKİYE'NİN KÖMÜR HİKAYELERİ

İstanbul - 2016

Birinci Bölüm: **Kömüre Genel Bakış**

İkinci Bölüm: **Türkiye'den Kömür Hikayeleri**

YAZARLAR

Gözde KAZAZ | Yeşil Gazete
Özgecan KARA | Yeşil Düşünce Derneği

TASARIM

Cihat DEMİRTAŞ | Yeşil Düşünce Derneği

Yeşil Düşünce Derneği, 2008 yılında yeşil düşüncenin ve yeşil politikaların yaygınlaştırılması amacıyla İstanbul'da kuruldu. Çalışmalarını ulusal ve uluslararası ölçekte proje ve kampanyalarla sürdüren Yeşil Düşünce Derneği'nin temel çalışma alanları; ekoloji ve sürdürülebilirlik, demokrasi ve medya, iklim değişikliği ve enerji, ekonomi.

Daha fazla bilgi için www.yesildusunce.org adresini ziyaret edebilirsiniz.

Türkiye’de iklim değişikliği ve hava kirliliği büyük ölçüde kömür demektir.

Elbette iklim değişikliği gibi devasa bir sorunu tek bir başlığa indirgemek mümkün değil. İklim değişikliğinin ekonomik etkileri, tarım ve hayvancılıktan kaynaklanan emisyonlar, uyum, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji, hepsi son derece önemli başlıklar. Hava kirliliğinin en önemli nedenleri arasında motorlu araç trafiğinin payı da büyük. Ancak her iki konudan da söz ederken, kömürü göz ardı etmek, sadece eksik değil, aynı zamanda yanıltıcıdır.

En yüksek emisyonlu fosil yakıt olan kömür, Türkiye’de karbon dioksit emisyonlarının üçte birinden sorumlu. Hava kirliliğinden kaynaklanan ölümler ve hastalıklar da bazı büyük şehirlerin yanı sıra büyük ölçüde kömürlü termik santrallerin olduğu bölgelerde yoğunlaşıyor.

Ancak kömür, Türkiye’nin enerji politikalarını esir almış durumda. Kömürün daha fazla kullanımını hedeflemeyen bir enerji politikası kabul görmüyor. Kömürün sosyal ve ekolojik maliyetlerinin çok yüksek olduğu ve yenilenebilir enerjinin sürekli ucuzladığı gözardı edildiği için, kömürün hâlâ en ucuz enerji kaynağı olduğuna inanılıyor.

Oysa daha fazla kömür kullanımı, nasıl rasyonalize edilirse edilsin, hem dünya ülkelerinin kabul

ettiği uluslararası iklim politikalarına, hem de çevre sağlığını geliştirmek için alınması gereken temel önlemlere aykırı. Paris İklim Antlaşması, henüz yeterli bağlayıcılıkta ve sağlamlıkta olmasa da, kömürün devrinin bitmek üzere olduğuna dair bir işaret fişeği oldu. Dünya ülkeleri kömürden uzaklaşmak için politikalar ve alternatifler üretiyor.

Bu nedenle bugün Türkiye’de iklim politikalarından ve çevre sağlığından bahsederken, önce kömürü sorgulamak, önce kömürle mücadele etmek gerekiyor.

Türkiye’de bugün bildiğimiz anlamda yeşil hareketi ve çevreciliği başlatan da kömüre karşı verilen mücadeledir. Seksenlerin ortalarında Muğla Yatağan Termik Santrali’nin yarattığı kirlilik ve Gökova Körfezi’nin en güzel yerine kömürlü termik santral kurulması nedeniyle başlayan hareketler, Yeşiller Partisi’nin ve yerel ekoloji mücadelelerinin doğmasına neden oldu. Yeşiller’in tarihindeki en önemli kampanya olma niteliğini hâlâ koruyan ve başarıyla sonuçlanan çevre mücadelelerinin en parlak örneği olan 1990 Aliğa termik santral karşıtı hareketi de tarihin unutulmaz sayfaları arasında yer alıyor.

Yatağan, Muğla ve Aliğa’dan sonra sayısız ter-

mik santral mücadelesi doğdu. Ertelenmesi, tamamlanamaması sağlanan çeşitli örneklerden sonra, 2015’de, Aliğa’dan 25 yıl sonra, Gerze termik santrali da yöre halkının kararlı mücadelesi sayesinde iptal edildi.

Bugün artık kömüre karşı hareketler sadece yerelde yaşayan insanların topraklarını ve sağlıklarını korumak için verdikleri mücadeleler olarak görülüyor. Bu mücadeleler artık küresel düzeydeki iklim adaleti hareketinin de bir parçası. Çünkü iklim değişikliğine neden olan kömürlü termik santraller ve kömür madenleri hem yerelde havayı, suyu, toprağı kirletiyor, hem tarım alanlarını ve yerleşim yerlerini tahrip ediyor, hem de küresel iklimi değiştiriyor. Artık mücadeleler bir bütün.

Bu nedenle artık uluslararası ve ülke çapındaki enerji ve iklim politikalarıyla ilgili yaptığımız tartışmaları, küresel iklim adaleti hareketiyle ve yerel mücadelelerle birleştirerek ele almak

zorundayız. Ayrıca bu hem bir yaşam, hem de demokrasi mücadelesi.

İkinci bölümü Yeşil Gazete’de bir yazı dizisi olarak da yayımlanan bu çalışmada kömürün bu iki yüzüne, enerji politikalarına dair temel arka plan bilgilerine ve Türkiye’nin birkaç bölgesinde kömür madenlerinin ve termik santrallerin mağduru olan yerel halkın hikayelerine yer veriyoruz.

Bu çalışmanın hazırlanmasına emek veren, araştırmayı yapan, yazı dizilerini hazırlayan arkadaşlarımız Özgecan Kara ve Gözde Kazaz, bize kömüre dair elle tutulur bir hikaye anlatıyorlar. Yerel ve küresel mücadelelerin birleştirilmesi yolunda hepimize ilham vermesini diliyorum.

Dr. Ümit Şahin

Yeşil Düşünce Derneği Proje Danışmanı

İÇİNDEKİLER

1. KÖMÜRE GENEL BAKIŞ	7
Kömür Nedir?	8
Dünya Kömür İstatistikleri	10
Taş Kömürü Nedir?	11
Dünya Taş Kömür Rezervleri	12
Dünya Taş Kömür Üretimi, Ticareti, Tüketimi	12
Türkiye Taş Kömür Rezervleri	13
Türkiye Taş Kömür Üretimi, Ticareti, Tüketimi	13
Linyit Kömürü Nedir?	15
Dünya Linyit Rezervleri	16
Dünya Linyit Üretimi, İthalatı, Tüketimi	16
Türkiye Linyit Rezervleri	17
Türkiye Linyit Üretimi, İthalatı, Tüketimi	17
2. TÜRKİYE TAŞ KÖMÜR HAVZALARI ve MADEN OCAKLARI	19
Listesi	20
Özellikleri	20
Sahipliği	20
3. TÜRKİYE LİNYİT HAVZALARI ve MADEN OCAKLARI	23
Listesi	24
Sahipliği	25
2013 yılı özel sektör ve devlet işletmeleri linyit üretimi	26
4. TÜRKİYE’NİN KÖMÜRLÜ TERMİK SANTRALLERİ	27
5. TÜRKİYE’NİN KÖMÜR HİKAYELERİ	30
Termiğin Gölgesinde Bir Yaşam: AMASRA	32
1 - Amasra	32
2 - Köylüler Anlatıyor	36
3 - Amasra’da Turizm Ne Yana Düşer?	40
4 - Madenekiler Anlatıyor	43
Kömürün izinde - Yeni Çeltek: AMASYA	46
1 - Soma Holding’in Yeni Adresi: Yeni Çeltek	46
2 - Darbenin Ezip Geçtiği Bir Madenci Direnişi	50
3 - Bereketli Topraklar Üzerinde Bir Termik Santral	53
Küller ve Kökler - Afşin-Elbistan	56
1 - Yüzde 5 İçin	56
2 - “Dumanı Biz Yeriz Sefasını Onlar Çeker”	60
3 - Köydü, Çöl Oldu	64
Çanakkale	67
Çanakkale ÇED Muharebesi	67
Şırnak	71
Biz Çok Seviyoruz Cudi Dağı’nı (1)	71
Biz Çok Seviyoruz Cudi Dağı’nı (2)	74
Muğla	76
80’lerden Beri İstemezük	76

**BİRİNCİ
BÖLÜM**

**1.
KÖMÜRE
GENEL BAKIŞ**

Kömür Nedir?

Kömür, en basit tanımıyla, yanabilen bir kayadır, bir fosil yakıt türüdür.

Kömür bir çeşit katı, yanabilen, tortul, organik kayadır. Diğer kaya katmanlarının arasında kalan organik ağaç ve yaprak gibi maddelerin sıkışması ile oluşur ve milyonlarca yıl boyunca basınç ve ısı ile değişim gösterir. Kömürün ana bileşeni karbondur, değişik miktarlarda hidrojen, oksijen, sülfür ve diğer katışıkları içerir. Kömürü tanımlamak için kalorifik değerine, kül, nem ve sülfür değerlerine bakılır. Kömürün kalitesi içerdiği karbon miktarına göre değişir. Kömürdeki karbon miktarı arttıkça kömür yakıldığı zaman açığa çıkardığı ısı yani ürettiği enerji de artar. Ortaya çıkan enerji Britanya Isı Birimi (Btu) ile ölçülür.¹

Bir çok farklı çeşit kömür vardır, bu çeşitler kömür üretimi ve ticaretinde kullanılmak üzere sınıflandırılmıştır. Karbon miktarı yani yakıldığında çıkan enerji miktarı ve nem miktarına göre iki ana tipe ayrılır:

a. Taş Kömürü

i. Antrasit: Çok yüksek enerjili, yeryüzünde az bulunan, pahalı, az tüketilen kömür tipi. Dünya kömür rezervlerinin %1'i antrasit kömürüdür.

ii. Bitümlü: Antrasit'e göre daha az enerjili, taş kömürü denildiğine kast edilen kömür tipi. İkiye ayrılır:

1. Metalurjik (Koklaşabilir) Kömür
2. Termal (Buhar) Kömür

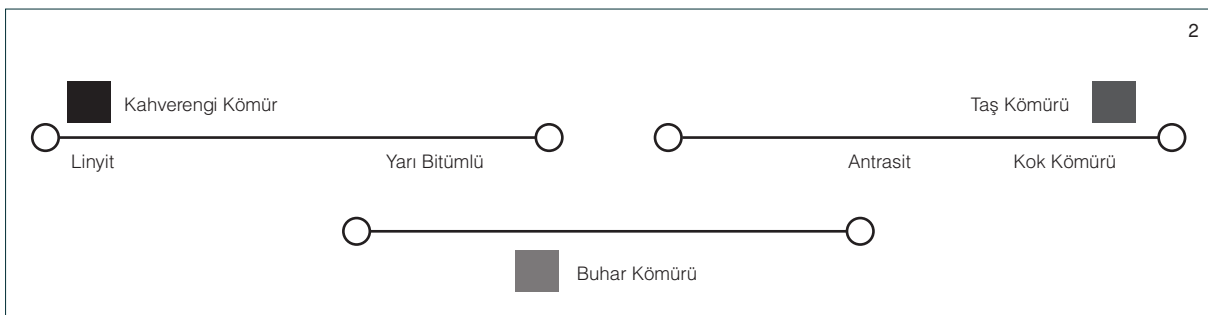
Taş Kömürü grubunun hepsi taş kömürü olarak geçer.

b. Kahverengi Kömür (Düşük kalorili kömürler)

i. Asfaltit: Yarı bitümlü kömür

ii. Alt Bitümlü: Bitümlü'den daha az, Linyit'ten daha değerli kömür tipi

iii. Linyit: Düşük karbon içerikli, düşük enerjili, yeryüzünde sık bulunan kömür tipi

1- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kömür Tanımı

2- Deloitte, High calorific value coal Turkish and global outlook, 2014

Kömür kullanım alanına göre üçe ayrılır:

Buhar Kömürü

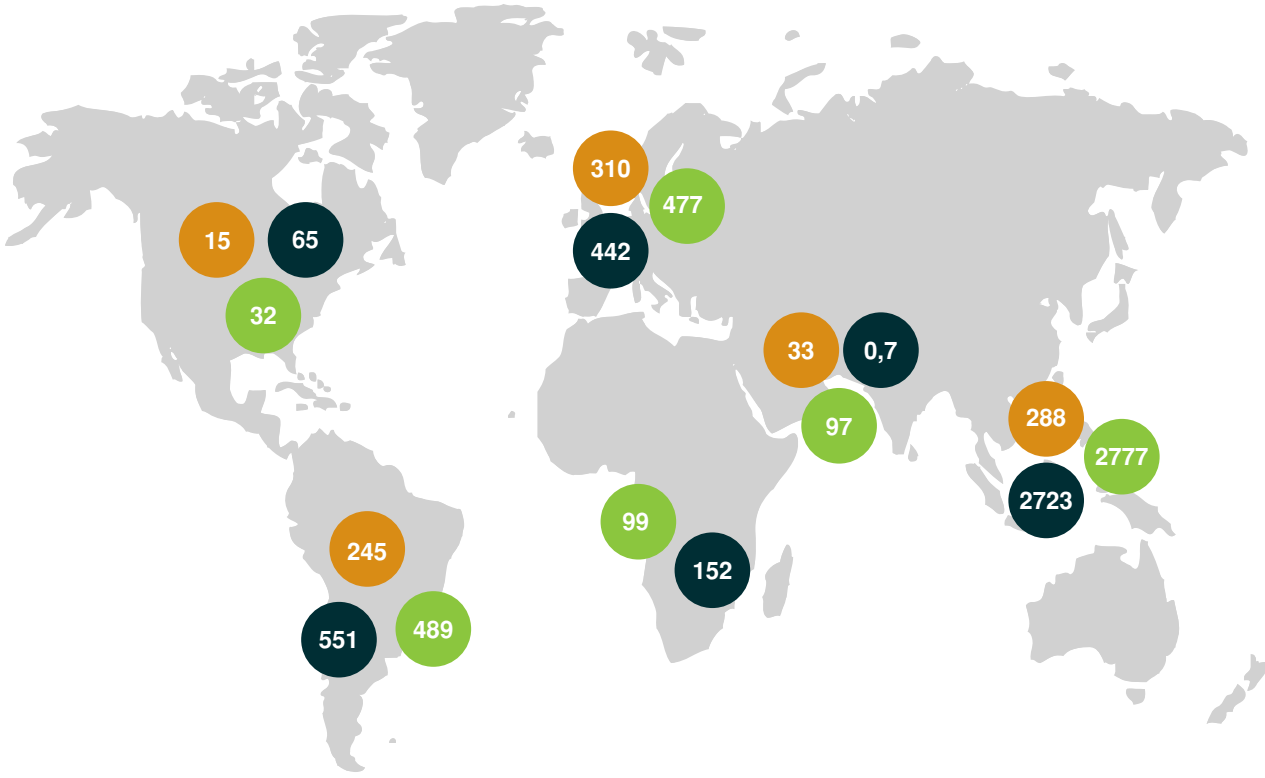
Ticari bir tür kömürdür. Buhar kömürü genellikle **elektrik ve ısı üretim sektörlerinde** kullanılmaktadır. Çoğunlukla asfaltit ve benzeri diğer yarı bitümlü kömürlerden oluşur.

Kok Kömür

Metalurjik kömür olarak da bilinir. Kok kömürü genellikle **beton, demir, çelik ve kimya sektörlerinde** kullanılır. İçeriğindeki sülfür ve fosfor miktarının az olmasından dolayı kok kömürü en pahalı kömür tiplerinden biridir.

Linyit

Tüm kömür tipleri içerisinde linyit en az kalori değerine sahip kömür tipidir. Bu nedenle linyit endüstride kullanılmaz, **sadece termik santrallerinde elektrik üretmek için** tüketilir.

2014 yılında dünyadaki enerji ihtiyacının %30'u kömürden elde edilmiştir.

Dünya Kömür İstatistikleri ³

2014 yılı sonunda dünyada kanıtlanmış toplam kömür rezervi 891 milyar tondur. Bölgelere göre dağılımı:

245 milyar ton Kuzey Amerika'da, 15 milyar ton Orta ve Güney Amerika'da, 310 milyar ton Avrupa ve Avrasya'da, 33 milyar ton Ortadoğu ve Afrika'da, 288 milyar ton Asya Pasifik'te bulunuyor.

2014 yılında toplam 3.934 milyon ton petrol eşdeğeri kömür üretildi. Bölgelere göre dağılımı:

Kuzey Amerika 551 milyon ton, Orta ve Güney Amerika 65 milyon ton, Avrupa ve Avrasya 442 milyon ton, Ortadoğu 0.7 milyon ton, Afrika 152 milyon ton, Asya Pasifik 2.723 milyon ton.

2014 yılında toplam 3.882 milyon ton petrol eşdeğeri kömür tüketildi. Bölgelere göre dağılımı:

Kuzey Amerika 489 milyon ton, Orta ve Güney Amerika 32 milyon ton, Avrupa ve Avrasya 477 milyon ton, Ortadoğu 97 milyon ton, Afrika 99 milyon ton, Asya Pasifik 2.777 milyon ton.

TAŞ KÖMÜRÜ

Taş Kömürü Nedir?

Nemli ve külsüz bazda 24 MJ/kg (5700 kcal/kg) üzerinde kalorifik değere haiz olan kömürdür. Uçucu madde içeriği, kalorifik değer ve koklaşma özelliklerine göre alt sınıflara ayrılır.

İki ana tipe ayrılır:

Antrasit Kömürü:

Antrasit Kömürü, dünyadaki kömür rezervinin sadece %1'inde bulunmaktadır. İçerdiği karbon miktarı çok yüksek olduğu için yüksek ısı üretir, ısınmada kullanılır.

Bitümlü Kömür:

Bitümlü kömür koklaşabilir ve koklaşamayan kömür olarak ikiye ayrılır. Metalurjik kömür koklaşabilir kömürdür. Havasız ortamda tüm uçucu bileşenlerinden ayrılınca kadar ısıtılır, kalan katı atık kok kömürü olarak demir, çelik, beton ve kimya endüstrilerinde kullanılır.

Koklaşamayan kömür, termal kömürdür. Buhar kömürü olarak da adlandırılır. Elektrik ve ısı üretiminde kullanılır.

Taş kömürünün tüm tipleri taş kömürü olarak genel bir başlıkla adlandırılır.

Dünya Taş Kömür Rezervleri ⁴

2014 sonu itibariyle dünyada kanıtlanmış 403 milyar ton taş kömürü rezervi bulunmaktadır. Bu rezervlerin:

113 milyar tonu Kuzey Amerika'da, 7 milyar tonu Orta ve Güney Amerika'da, 92 milyar tonu Avrupa ve Avrasya'da, 33 milyar tonu Ortadoğu ve Afrika'da, 158 milyar tonu Asya Pasifik'te bulunuyor.

Dünya Taş Kömür Üretimi, Ticareti, Tüketimi ⁵

Dünyada taş kömür üretimi genel olarak düşüştür. Kok kömürü üretimi azalarak da olsa artmaya devam etse de buhar kömürünün düşüşü bu artışı gölgelemektedir.

2013 yılında dünyada toplam 8.075 milyon ton kömür üretilmiştir.

2014 yılında dünyada toplam 8.022 milyon ton kömür üretilmiştir.

2014 yılında dünyada en çok buhar kömürü üreten üç ülke sırasıyla: Çin Halk Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri ve Hindistan'dır.

2014 yılında dünyada en çok kok kömürü üreten üç ülke sırasıyla: Çin Halk Cumhuriyeti, Avustralya ve Rusya Federasyonu'dur.

Dünyada ticareti yapılan kömürün çoğunluğu taş kömürü, hatta buhar kömürüdür. 2014 yılında toplamda 1.400 milyon ton kömür ticareti yapılmıştır, bunun yaklaşık 1.000 tonu buhar kömürü, 325 milyon tonu da kok kömürüdür.

2014 yılında dünyada en çok taş kömürü ihraç eden ülkeler sırasıyla Endonezya, Avustralya ve Rusya Federasyonu iken en çok taş kömürü ithal eden ülkeler Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan ve Japonya olmuştur.

Dünyada taş kömür tüketimi genel olarak azalma eğilimindedir. 2014 yılında buhar kömürü tüketimi %1 azalırken, kok kömürü tüketimi %0.4 artmıştır.

2014 yılında 6.086 milyon ton buhar, 1.032 milyon ton kok kömürü olmak üzere toplam 7.118 milyon ton taş kömürü tüketilmiştir. Dünyada tüketilen tüm kömürün %54.9'u Çin Halk Cumhuriyeti tarafından tüketilmektedir. Çin'i dünya tüketilen kömürün %12.6'sını tek başına tüketen Hindistan takip etmektedir.

2014 Yılında Dünyada;

4- BP, BP Statistical Review of World Energy, 2015

5- International Energy Agency, Key Coal Trends, 2015

Türkiye Taş Kömür Rezervleri

World Energy Resources 2013 Survey verilerine göre 2014 yılının sonunda Türkiye'de 322 milyon ton kanıtlanmış taş kömür rezervi vardır. Bu rakam dünya kanıtlanmış kömür rezervlerinin %0,08'ini oluşturur.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı verilerine göre Türkiye'de 1.322 milyon ton jeolojik taş kömür rezervi vardır, bunun 519 milyon tonu kanıtlanmıştır. Bu rakam dünya kanıtlanmış kömür rezervlerinin %0,13'ünü oluşturur.

8.7 milyon ton kullanıma hazır, 506.5 milyon ton görünür, 425 milyon ton muhtemel, 368 milyon ton mümkün olarak değerlendirilmiştir.

Türkiye Taş Kömür Üretimi, Ticareti, Tüketimi

Türkiye'de taş kömür üretim miktarında 2000 yılından günümüze düşüş yaşanmaktadır.

2013 yılında Türkiye'de toplam 1.9 milyon ton taş kömürü üretilmiştir.⁶

2014 yılında Türkiye'de toplam 1.8 milyon ton taş kömürü üretilmiştir.

2013 yılında tüketilen 33.8 milyon ton taş kömürünün 1.9 milyonu yurtiçi üretimden karşılanırken, 26.6 milyon tonu ithal edilmiştir:

Rusya 8.6 milyon ton, Kolombiya 7.2 milyon ton, ABD 4 milyon ton, Güney Afrika 3.3 milyon ton, Ukrayna 1.1 milyon ton, Avusturalya 0.9 milyon ton, Kanada 0.3 milyon ton, diğerleri 1.2 milyon ton⁷

2014 yılında Türkiye'de 2013'teki ithalatı %12 arttırarak 30 milyon ton kömür ithal edilmiştir. Özellikle termik santrallerde kullanılan buhar kömürü ithal edilmiştir. Kok kömürü ithalatı 2014 yılında %13 artarak 24 milyon ton olmuştur. Türkiye'ye kömür sağlayan ülkelerin başında Rusya ve Kolombiya gelirken, her ülke yaklaşık 9 milyon ton kömür ithal etmiştir. Güney Afrika ve Amerika Birleşik Devletleri ise dörder milyon ton kömür göndermiştir.⁸

2014 Yılında Türkiye'de;

World Energy Resources
2013 Survey verilerine göre
2014 yılı sonunda

T.C. Enerji ve Tabii
Kaynaklar Bakanlığı
verilerine göre

322
Milyon Ton
Taş Kömür Rezervi
Bulunmaktadır

519
Milyon Ton
Taş Kömür Rezervi
Bulunmaktadır

6- Türkiye Taşkömürü Kurumu, Taşkömürü Sektör Raporu, 2015

7- Deloitte, High calorific value coal Turkish and global outlook, 2014

8- <http://www.iea.org/Textbase/nppdf/stud/15/MTCMR2015.pdf>

Türkiye dünyada en çok kömür ithal eden 9. ülkedir.⁹

Türkiye taş kömür tüketim miktarında ise 2000 yılından günümüze artış yaşanmaktadır.

2013 yılında Türkiye'de toplam 33.8 milyon ton taş kömürü tüketilmiştir.

Taş kömür dört ana sektörde tüketilmektedir:

Termik Santral: Koklaşamayan, buhar kömürü olarak geçen taş kömürü tipi kömürlü termik santrallerde elektrik üretmek için kullanılmaktadır. 2013 yılında 11.8 milyon ton, yani toplam tüketilen taş kömürünün %35'i termik santrallerde elektrik üretmek için kullanılmıştır.

Konut, Hizmet Sektörleri: Yüksek karbonlu taş kömürü tipi konut, büro, lojman ve hizmet sektörlerinde ısınma amaçlı tüketilmektedir. 2013 yılında 11.3 milyon ton, yani toplam tüketilen taş kömürünün %33'ü ısınma amaçlı kullanılmıştır.

Kok tesisleri: Koklaşabilen taş kömürünü, demir/çelik, beton, kimya ve diğer sanayi sektörlerinde kullanılan taş kömürü kokuna döndüren tesislere kok tesisleri denir. Bu tesislerin ihtiyacı olan enerjiyi karşılamak için 2013 yılında 5.4 milyon ton, yani toplam tüketilen taş kömürünün %16'sı tüketilmiştir.

Demir-Çelik ve diğer Sanayi: Demir-Çelik, Beton, Kimya gibi sanayi sektörlerinde taş kömürü koku kullanılır. 2013 yılında 4.7 milyon ton, yani toplam tüketilen taş kömürünün %14'ü tüketilmiştir.

Ülke	Kömür İthalatı (milyon ton)					
	Buhar Kömürü	Oranı (%)	Kok Kömürü	Oranı (%)	Toplam	Oranı (%)
Rusya	8.6	40%	-	-	8.6	32%
Kolombiya	7.2	33%	-	-	7.2	27%
ABD	0.5	2%	3.5	69%	4.0	15%
Güney Afrika	3.3	15%	-	-	3.3	12%
Ukrayna	1.1	5%	-	-	1.1	4%
Avustralya	-	-	0.9	18%	0.9	3%
Kanada	-	-	0.3	6%	0.3	1%
Diğer	0.9	4%	0.3	6%	1.2	5%
Toplam	21.5	-	5.1	-	26.6	-

Tablo 1: Türkiye'nin 2013 yılı kömür ithalatı

LİNYİT KÖMÜRÜ

Linyit Kömürü Nedir?

Nemli ve külsüz bazda 24 MJ/kg (5700 kcal/kg) altında kalorifik değere haiz olan kömürdür. Uçucu madde içeriği, kalorifik değer ve koklaşma özelliklerine göre alt sınıflara ayrılır. ¹⁰ Linyit kömürüne kahverengi kömür de denir.

Yarı bitümlü kömür: 17-24 MJ/kg (4.165-5.700 Kcal/kg) arasında kalorifik değere haiz olan kömürdür.

Linyit: 17 MJ/kg (4.165 Kcal/kg) altında kalorifik değere haiz olan kömürdür.

Kalorifik değerine göre linyit üç sınıfa ayrılır: ¹¹

İyi linyit: 3000 ila 4000 kcal/kg

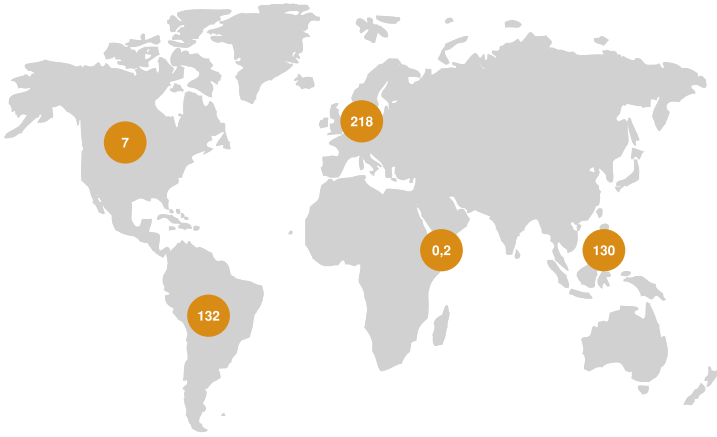
Linyit: 2000 ila 3000 kcal/kg

Düşük kaliteli linyit: 2000 kcal/kg

Tüm kömür tipleri içerisinde en düşük kalorili kömür cinsi linyit olduğu için sanayi ve konutlarda kullanılmaz. Linyit kömürü termik santrallerde elektrik üretimi için kullanılır.

¹⁰-Türkiye Kömür İşletmeleri, Kömür (Linyit) Sektör Raporu, 2009

¹¹- Türkiye'de Linyit Adı Altında Üretilmekte Olan Maden Kömürlerinin Gerçek Nitelikleri ve Yeni Bir Sınıflandırma, Ataman, Tacettin.

Dünya Linyit Rezervleri ¹²

2014 sonu itibariyle dünyada kanıtlanmış 488 milyar ton linyit rezervi bulunmaktadır. Bu rezervlerin:

132 milyar ton Kuzey Amerika'da, 7 milyar ton Orta ve Güney Amerika'da, 218 milyar ton Avrupa ve Avrasya'da, 0.2 milyar ton Ortadoğu ve Afrika'da, 130 milyar ton Asya Pasifik'te bulunuyor.

Dünya Linyit Üretimi, İthalatı, Tüketimi ¹³

Dünyada linyit kömürü üretiminde 2013'teki %5.9'luk ciddi düşüş trendi 2014'te de %2.9 azalma ile devam etmiştir.

2013 yılında dünyada 834.7 milyon ton linyit üretilmiştir.

2014 yılında dünyada 810.5 milyon ton linyit üretilmiştir.

Dünyada en çok linyit üreten ülkeler sırasıyla Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu olmuştur. Almanya dünyadaki tüm linyitin %22'sini üretmektedir.

Linyit düşük kalorili bir kömür olduğu için ticareti çok fazla yapılmamaktadır. Uluslararası Enerji Ajansı 2014 yılında 8 milyon ton linyit ticareti yapıldığını belirtse de küresel pazarlardaki linyit çoğu zaman yarı-bitümlü kömür olarak değerlendirilip buhar kömürü kategorisinde verileri tutulmaktadır.

Dünyada linyit tüketimi de 2014 senesinde %3.1 azalmıştır.

2013 yılında dünyada 830.8 milyon ton linyit tüketilmiştir.

2014 yılında dünyada 804.8 milyon ton linyit tüketilmiştir.

Dünyada en çok linyit üreten ülkeler sıralaması ile tüketen ülkeler sıralaması da aynıdır. 2014'te ilk sırada Almanya tüm tüketimin %22'sini oluşturmaktadır. Almanya'yı sırasıyla Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu takip etmektedir.

2014 Yılında Dünyada;

488

Milyar Ton

Linyit Rezervi
Bulunmaktadır

810.5

Milyon Ton

Linyit Üretilmiştir

804.8

Milyon Ton

Linyit Tüketilmiştir

12- BP, BP Statistical Review of World Energy, 2015

13- International Energy Agency, Key Coal Trends, 2015

Türkiye Linyit Rezervleri

World Energy Resources 2013 Survey verilerine göre 2014 yılının sonunda Türkiye'de 8.3 milyar ton kanıtlanmış linyit rezervi vardır.

Türkiye Kömür İşletmeleri, Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü 2015 raporlarına göre Türkiye'de 14.2 milyar ton linyit rezervi vardır, bunun 13.9 milyar tonu görünür rezervdir.

Türkiye'deki toplam linyit rezervinin %68'i düşük kalitelidir. Rezervin %23.5'i 2000-3000 kcal/kg arasında, %5.1'i 3000-4000 kcal/kg arasında, %3.4'ü 4000 kcal/kg üzerinde kalorilidir.

Türkiye Linyit Üretimi, İthalatı, Tüketimi

Türkiye'nin linyit üretim miktarında 2008 yılından günümüze düşüş yaşanmaktadır.

2013 yılında Türkiye'de toplam 57.5 milyon ton satılabilir linyit üretilmiştir.¹⁴

Türkiye Kömür İşletmelerinin verilerine göre 2014 yılında Türkiye'de toplam 55 ila 58 milyon ton satılabilir linyit üretildiği tahmin edilmektedir.

Uluslararası Enerji Ajansı'nın verilerine göre 2014 yılında Türkiye'de toplam 61,5 milyon ton linyit üretilmiştir.

Türkiye Kömür İşletmeleri'nin 2014 tahminlerine göre 2014'te Türkiye dünyada en çok linyit üreten 6. ülkedir.

Uluslararası Enerji Ajansı tahminleri dikkate alınırrsa Türkiye sıralamada 5. sıraya çıkmaktadır.

Düşük kalorili linyit ticareti dünyada artsa da bununla ilgili sağlıklı veri tutulmamaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin linyit ithalatına dair istatistikler bulunmamaktadır. Bununla birlikte Türkiye dünyada en çok taş kömürü ithal eden 9. ülkedir.

Tüm dünyada linyit tüketimi azalırken, Türkiye'de artmaktadır.

2013 yılında Türkiye'de toplam 57.5 milyon ton linyit tüketilmiştir.

2014 Yılında Türkiye'de;

World Energy Resources
2013 Survey verilerine göre
2014 yılı sonu

T.C. Enerji ve Tabii
Kaynaklar Bakanlığı
verilerine göre

8.3
Milyar Ton
Linyit Rezervi
Bulunmaktadır

14.2
Milyar Ton
Linyit Rezervi
Bulunmaktadır

61.5
Milyon Ton
Linyit Üretilmiştir

61.5
Milyon Ton
Linyit Tüketilmiştir

2014 yılında Türkiye'de 61.5 milyon ton linyit tüketilmiştir.

Linyit üç ana sektörde tüketilmektedir:

Termik santral: Elektrik üretimi amacıyla termik santrallerde tüketilir. 2013 yılında 49 milyon ton linyit, yani toplam tüketilen linyitin %85.4'ü elektrik üretimi amacıyla termik santrallerde tüketilmiştir.

Sanayi sektörü: Sanayide elektrik üretim amacıyla kullanılmaktadır. 2013 yılında ise toplam linyit arzının %6.8'i yani 3.91 milyon ton kömür sanayide tüketilmiştir.

Konut, Hizmet Sektörleri: Konut, büro, lojman ve hizmet sektörlerinde ısınma amaçlı tüketilmektedir. 2013 yılında konut ve hizmet sektörlerinin tükettiği linyit oranı toplam tüketilen linyitin %7.7'si yani 4.43 milyon ton kömür olmuştur.

2. TÜRKİYE TAŞ KÖMÜR HAVZALARI ve MADEN OCAKLARI

Listesi

Türkiye’de taşkömürünün ilk 1829 yılında Zonguldak Havzasında bulunduğu, kömür işletmeciliğinin ise 1848 yılında başladığı kabul edilir. Taş kömür üretimi 1974 yılına kadar artmış, 1974’te 8.5 milyon ton üretim ile zirve yapmış ve sonra düşüşe geçmiştir. Türkiye’nin taş kömürü Zonguldak havzasındaki Amasra, Armutçuk, Kozlu, Üzülmaz, Karadon madenlerinden çıkartılmaktadır.

Rezerv Türü	Koklaşmaz	Y. Koklaşabilir	Koklaşabilir			Toplam TTK
	Amasra	Armutçuk	Kozlu	Üzülmaz	Karadon	
Hazır	400.060	1.763.675	3.146.786	521.183	2.825.324	8.657.028
Görünür	169.268.317	6.874.821	64.347.317	134.785.309	131.194.211	506.469.975
Muhtemel	115.052.000	15.859.636	40.539.000	94.342.000	159.162.000	424.954.636
Mümkün	121.535.000	7.883.164	47.975.000	74.020.000	117.034.000	368.447.164
Toplam	406.255.377	32.381.296	156.008.103	303.668.492	410.215.535	1.308.528.803

Tablo 2: Türkiye'deki taş kömürü rezervlerinin ocaklara göre dağılımı (Ton)

Özellikleri

Zonguldak havzasında kömür rezervinin 8 milyon tonu çıkarılmaya hazırken 506 milyon tonu -1200 metreye kadar derinlikte bulunur. Zonguldak'ta derin yeraltı kömür madenciliği yapılmaktadır.¹⁵

Sahipliği

2001 yılında Yüksek Planlama Kurulunun aldığı kararla Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK)'nın Zonguldak havzasındaki taş kömürünü işletmek yetkisi "işletmek ve işletmektir" şeklinde yeniden düzenlenmiştir. 2004 yılında yürürlüğe giren Maden Kanunu hükümleri çerçevesinde kömür havzası maden kanunu kapsamına alınarak havzada yapılan maden faaliyetleri Maden Kanunu hükümlerine tabii tutulmuştur. Böylece sınırları Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen Ereğli Kömür Havzasındaki taşkömürleri madenleri işletme ve işletmektirine açılmıştır.

2005 senesinde imtiyaz sınırları içinde, rödovans¹⁶ usulü işlettilmesi öngörülen 22 sahanın ihalesi tamamlanarak firmalar ile sözleşme imzalanıp yer teslimi yapılmıştır.

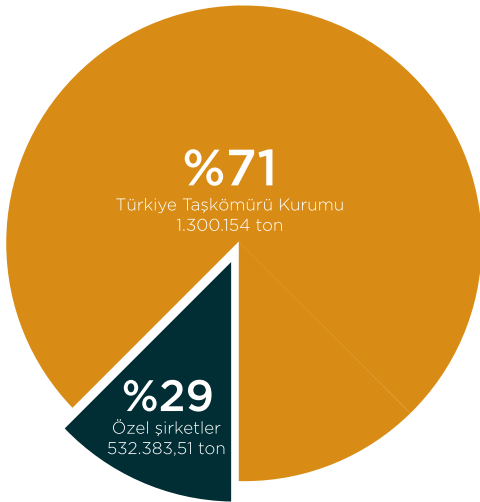
15- Yeraltı kömür madenciliği, açık ocaklarla ulaşılamayacak kadar derinde olan kömürü çıkarmak için yapılır. İnsan gücüne dayalı, emek yoğun bir madencilik türüdür. Daha az etkilidir ve daha pahalıdır. Yeraltı madenciliği muazzam miktarlarda toprak ve kayanın atık olarak yeryüzüne çıkarılmasına neden olur. Bu atık çoğunlukla hava ve suya maruz kaldığında toksik hale gelir. Madenlerin yıkılmasından dolayı göçükler meydana gelebilir ve madenin üstündeki alan batmaya başlar. Göçükler; ev, bina ve otoyol, köprü gibi altyapılara ciddi yapısal zararlar verebilir. Çökellemele- rin daha az felaketsel etkileri ise toprak erozyonu, yüzey ve yüzey altı drenajlarının zarar görmesi, sulak alan ve gölcüklerin bozulmasıdır.

16- "Rödovans sözleşmesinde ruhsat sahibi olan madenci işletme iznini devretmekte ve bunun karşılığında rödovans bedeli denen pay almaktadır. Rödovans sözleşmesinde rödovansçı, maden ruhsatına konu alanın tamamında veya bir kısmında kullanma hakkına sahip olmayacaktır. Rödovansçının bu kullanma hakkı, madencilik faaliyeti yapmak yetkisini içerir. Bu yetkiye dayanılarak maden sahasında ocak, kuyu ve galeriler açılabilir ve sondaj yaparak maden varlığını tesbit edebilir ve bulunduğu madeni çıkarabilir." M.Topaloğlu, "Rödovans Sözleşmesi; Hukuksal Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri"

MADEN TÜRÜ	Müessese Adı	Saha Adı	Firma Adı	2014 Toplam	2014 Toplam
				Üretim (Ton)	Tahakkuk Eden Rödovans (TL)
KÖMÜR	Armutçuk	Alacağzı Kandilli Sahası	Hema Endüstri A.Ş.	86.285.000	1.317.690.14
	Armutçuk Toplam			86.285.000	1.317.690.14
	Amasra	Azdavay Söğütözü	EMSA Enerji Madencilik San. ve Tic. A.Ş.	1.999.250	28.629.27
	Amasra	Kurucaşile Nanepınarı	Üçeller Madencilik	2.632.760	37.279.88
	Amasra Toplam			4.632.010	65.909.15
	Üzülmöz	11 Nolu Saha	Turnalı Madencilik	12.562.050	320.457.87
	Üzülmöz	13 Nolu Saha	Akkurt Madencilik San. ve Tic. LTD.ŞTİ.	37.073.620	955.174.56
	Üzülmöz	18 Nolu Saha	Zonguldak Gelik Madencilik A.Ş.	26.300.00	674.857.96
	Üzülmöz	19 Nolu Saha	Of-Ton Madencilik	0.000	0.00
	Üzülmöz	19 Nolu Saha	SFH Enerji Madencilik LTD.ŞTİ.	29.833.030	761.040.56
	Üzülmöz	5 Nolu Saha	Özdil-Durdu Madencilik LTD.ŞTİ.	9.500.000	242.344.96
	Üzülmöz	7 Nolu Saha	Demir Madencilik	2.297.150	58.944.86
	Üzülmöz	9 Nolu Saha	Demir Madencilik	44.236.230	1.135.101.64
	Üzülmöz Toplam			161.802.080	4.147.922.41
	Karadon	Bağlık	Arslantürk Orman Ürünleri Mad.Nak.Tic.LTD.ŞTİ.	9.348.660	235.240.86
	Karadon	Maria Sahası	Arslantürk Orman Ürünleri Mad.Nak.Tic.LTD.ŞTİ.	9.134.820	218.823.81
	Karadon	10 Nolu Saha	DEKA Mad. Tur. Oto. İnş. Taah. Nak. Gıda San. ve Tic. LTD.ŞTİ.	22.603.060	550.827.20
	Karadon	12 Nolu Saha	Demir Madencilik	2.188.500	56.223.00
	Karadon	14 Nolu Saha	Demir Madencilik	82.373.100	1.562.733.96
	Karadon	15 Nolu Saha	Bahadır Madencilik	18.700.280	427.283.98
	Karadon	16 Nolu Saha	Arılar Mad. Tic. ve San. A.Ş.	26.747.000	638.789.13
	Karadon	17 Nolu Saha	Arslanlar Mad. ve Nak. Tic. ve San. LTD.ŞTİ.	28.700.100	650.057.26
	Karadon	20 Nolu Saha	Yıldız Madencilik	1.476.940	22.047.18
	Karadon	21 Nolu Saha	Of-Kar Madencilik	15.618.870	279.159.41
	Karadon	6 Nolu Saha	ENKA İş. Mak. Mad. Enerji İnş. Gıd. Orm. Ürn. Nak. San. Tic. LTD.ŞTİ.	8.999.180	20.383.42
	Karadon	6 Nolu Saha	Zirve Madencilik	17.200.160	438.777.00
	Karadon	8 Nolu Saha	Balçınar Mad. Akr. Nak. Orm. Ürn.	14.688.240	337.432.26
	Karadon Toplam			257.778.910	5.437.733.47
	Kozlu	K-2 Sahası	AS-YE Madencilik	8.320.450	148.436.79
	Kozlu	K-4 Sahası	Özmurat Madencilik	1.105.920	28.212.01
	Kozlu Toplam			9.426.370	176.648.80
	Kömür Toplam			519.924.370	11.145.903.97

Tablo 3: 2014 yılı rödovanslı sahalardaki üretim ¹⁷

MÜESSESELER	SATILABİLİR ÜRETİM			Fark
	2013 Yılı	2014 Yılı	2014 Yılı	
	Gerçekleşen	Program	Gerçekleşen	
ARMUTÇUK T.İ.M.				
* Armutçuk İşletmesi	162.369	143.373	142.987	-386
Toplam	162.369	143.373	142.987	-386
AMASRA T.İ.M.				
* Amasra İşletmesi	129.393	130.935	101.395	-29.540
Toplam	129.393	130.935	101.395	-29.540
KOZLU T.İ.M.				
* İncirharmanı-İhsaniye İşletmesi	325.953	312.607	290.456	-22.151
Toplam	325.953	312.607	290.456	-22.151
ÜZÜLMEZ T.İ.M.				
* Asma-Dilaver İşletmesi	256.421	257.957	303.968	46.011
Toplam	256.421	257.957	303.968	46.011
KARADON T.İ.M.				
* Gelik İşletmesi	277.640	312.077	253.741	-58.336
* Kilimli İşletmesi	218.145	208.051	207.607	-444
Toplam	495.784	520.128	461.348	-58.780
GENEL TOPLAM	1,369.921	1.365.000	1.300.154	-64.846

Tablo 4: 2014 yılı TTK üretim¹⁸ (Ton)

2014 yılındaki toplam taş kömür üretimi

Türkiye Taşkömürü Kurumu: 1.300.154 ton

Özel şirketler: 532.383,51 ton

Toplam taş kömürü üretimi: 1.832.537,51

Toplam üretimin %29'u özel şirketler, %71'i TTK tarafından yapılmıştır.

3. TÜRKİYE LİNYİT HAVZALARI ve MADEN OCAKLARI

Listesi¹⁹

Tablo 5: Türkiye'de linyit çıkarılan sahalarn listesi

İl	Saha Adı	Görünür Rezerv (1000 Ton)	Muhtemel Rezerv (1000 Ton)	Toplam Rezerv (1000 Ton)	Ortalama Kcal/Kg
Adana	Tufanbeyli	284.247	50.234	334.481	1.361
Adıyaman	Gölbashi	53.094		53.094	1.385
Amasya	Yeniçeltek- Merzifon	2.736	17.055	19.791	3.500
Ankara	Beypazarı	390.317		390.317	2.461
Ankara	Gölbashi	37.427		37.427	2.118
Aydın	Şahnalı	14.192		14.192	3.120
Balıkesir	Dursunbey	34.684		34.684	2.772
Bingöl	Karlıova	83.662		83.662	1.560
Bolu	Göynük	41.954	1.500	43.454	2.757
Bolu	Salıpazarı	23.589	39.736	63.325	4.755
Bursa	Orhaneli-Keleş	99.585	14.216	113.801	2.484
Çanakkale	Çan	86.887		86.887	2.994
Çankırı	Orta	123.165		123.165	868
Çorum	Dodurga	21.758	2.465	24.223	3.151
Edirne	Demirhanlı	1.987		1.987	2.700
Eskişehir	Mihalıçcık	57.430		57.430	2.539
Eskişehir	Alpu	25.000	100.000	125.000	2.400
İstanbul	Silivri	114.000	76.000	190.000	1.908
Kahramanmaraş	Elbistan	335.7340		335.7340	1.050
Karaman*	Ermenek	45.723		45.723	4.000
Kırklareli	Vize		34.206	34.206	2.300
Konya	Beyşehir-Seydişehir	218.000	90.000	308.000	1.211
Konya	Karapınar	530.000	250.000	780.000	1.700
Kütahya	Tunçbilek	270.850	46.882	317.732	2.228
Kütahya	Seyitömer	198.666		198.666	1.900
Manisa	Soma-Eynez	309.109	83.314	392.423	3.147
Manisa	Soma	330.596	30.912	361.508	2.255
Muğla	Milas	373.163		373.163	1.855
Muğla	Yatağan	332.992		332.992	2.321
Sivas	Kangal	202.607		202.607	1.334
Şırnak*	Silopi	30.457	20.067	50.524	5.498
Tekirdağ	Saray	141.175		141.175	1.925

* Şırnak'ta asfaltit yatakları bulunmaktadır. Asfaltik maddeler petrolün tektonik hareketler sonucu kendi yatağından ayrılarak çevredeki yarık ve çatlaklarda yerleşmesinin sonucu oluşan maddelerdir. Petrol önce yumuşak doğal asfaltlara, bunlar daha sert asfaltlara, daha sonra asfaltitlere ve en son asfaltik pirotümlere dönüşmüştür. Asfaltitler yakıldıkları zaman doğaya ve canlı sağlığına linyit kömürlerinden bile daha çok zarar verir. (Maden Mühendisleri Odası Açıklaması)

Sahipliği

Türkiye'nin linyit havzalarının ruhsatları 1974 yılında yaşanan petrol krizinde ülkenin elektrik ihtiyacını karşılamak üzere birleştirilmiştir. 1979 yılında 2172 sayılı yasa ile devletleştirilip 1983 yılında 2840 sayılı yasa ile devletçe işletilecek maden sahaları olarak listelenmiştir.²⁰

12.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6353 sayılı torba yasa ile eklenen madde ile TKİ Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Muğla (Yatağan, Turgut, Milas, Ören), Ankara (Nallıhan, Çayırhan), Sivas (Kangal), Konya (Ilgın), Çanakkale (Çan), Manisa (Soma), Bursa (Orhaneli, Keles), Bingöl (Karlıova), Bolu (Göynük), Çorum (Osmancık, Dodurga) linyit sahaları 24.11.1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları hakkında kanuna göre Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından özelleştirilir denilerek özelleştirmenin önü açılmıştır.²¹

Özelleştirmeden sonraki sene, 2013 yılında satılabilir linyit üretimlerinde özel sektörün payı %19.3 olmuştur. Özel sektör üretimdeki payını bir önceki yıla göre iki katına çıkartmıştır.²²

Şu anda Türkiye'deki işletilen linyit havzalarının sahipliği kabaca dörde bölünebilir: Türkiye Kömür İşletmeleri, Elektrik Üretim A.Ş., Elektrik Üretim A.Ş.'ye bağlı Kemerköy Elektrik Üretim ve Ticaret A.Ş. ile Yeniköy Elektrik Üretim ve Ticaret A.Ş. ve özel sektör firmaları.

2013 yılında Sivas-Kangal Havzası ile Seyitömer Havzası kömürleri,

2014 yılında Kemerköy, Yeniköy ve Yatağan Termik Santrallerini besleyen kömür sahaları özel sektöre devredildi.²³

20- Maden Mühendisleri Odası 05.07.2012 tarihli basın açıklaması

21- Enerji, Sanayi ve Maden Kamu Emekçileri Sendikası, 12 Eylül 2012 basın açıklaması

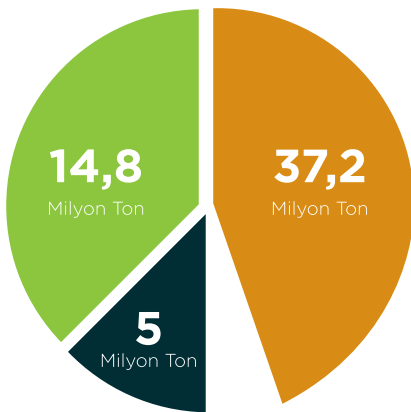
22- Türkiye Kömür İşletmeleri, Kömür (Linyit) Sektör Raporu, 2014

23- Türkiye Kömür İşletmeleri, Kömür (Linyit) Sektör Raporu, 2014

2013 yılı özel sektör ve devlet işletmeleri linyit üretimi²⁴

İşletme/Havza/İl	Ruhsat Sahibi	Satıla bilir Üretim milyon ton (2014)	Üretim Şekli	Dekapaj milyon m3 (2014)
Ege Linyitleri İşletmesi	TKİ	8.8	Açık/yeraltı	24.4
Çan Linyitleri İşletmesi	TKİ	1.9	Açık ocak	5.1
Garp Linyitleri İşletmesi	TKİ	3.7	Açık/yeraltı	42.9
Bursa Linyitleri İşletmesi	TKİ	0.4	Açık ocak	11.8
Güney Ege Linyitleri İşletmesi ***	YEAS	2.8	Açık ocak	v.y.
Yeniköy Linyitleri İşletmesi ***	KEAS	7.5	Açık ocak	v.y.
Afşin-Elbistan Linyitleri İşletmesi	EÜAŞ	13.5	Açık ocak	28.2
Elbistan-Çöllolar İşletmesi *	EÜAŞ	0.0	Açık ocak	0.0
Sivas-Kangal İşletmesi ***	EÜAŞ	2.4	Açık ocak	v.y.
Çayırhan Kömür İşletmesi	EÜAŞ	5.5	Yeraltı	-
Koyunağlı Kömür İşletmesi	EÜAŞ	0.0	Açık/yeraltı	-
Seyitömer Linyitleri İşletmesi ***	EÜAŞ	5.5	Açık ocak	v.y.
Adıyaman Gölbaşı **	Özel	0.14	Açık ocak	v.y.
Amasya İli **	Özel	0.35	Açık/yeraltı	v.y.
Aydın İli **	Özel	0.7	Açık/yeraltı	v.y.
Balıkesir İli **	Özel	0.6	Açık/yeraltı	v.y.
Edirne İli **	Özel	0.3	Açık/yeraltı	v.y.
Karaman Ermenek **	Özel	0.3	Açık/yeraltı	v.y.
Konya Beyşehir **	Özel	0.45	Açık ocak	v.y.
Manisa İli **	Özel	0.6	Açık/yeraltı	v.y.
Tekirdağ İli **	Özel	1.6	Açık ocak	v.y.

* Elbistan Çöllolar İşletmesi'nden yaklaşık 20 milyon ton kömür üretimi ve 60 milyon m3 dekapaj yapılması planlanmış, ancak Şubat 2011 tarihinde meydana gelen heyelan nedeniyle ocağındaki üretim durdurulmuştur.
** Sadece özel sektörün yaptığı üretimler, 2013 verisi, Kaynak: MİGEM
*** 2013 yılında Sivas-Kangal Havzası ile Seyitömer Havzası kömürleri, 2014 yılında Kemerköy, Yeniköy ve Yatağan Termik Santrallerini besleyen kömür sahaları özel sektöre devredildi.
v.y.: veri yok

Tablo 6: 2013 Yılında 100.000 Tonun Üzerinde Linyit Üretimi Yapılan İşletme, Havza ya da İller²⁵

2013 yılı verilerine göre

Türkiye Kömür İşletmeleri Üretimi 14.8 milyon ton.

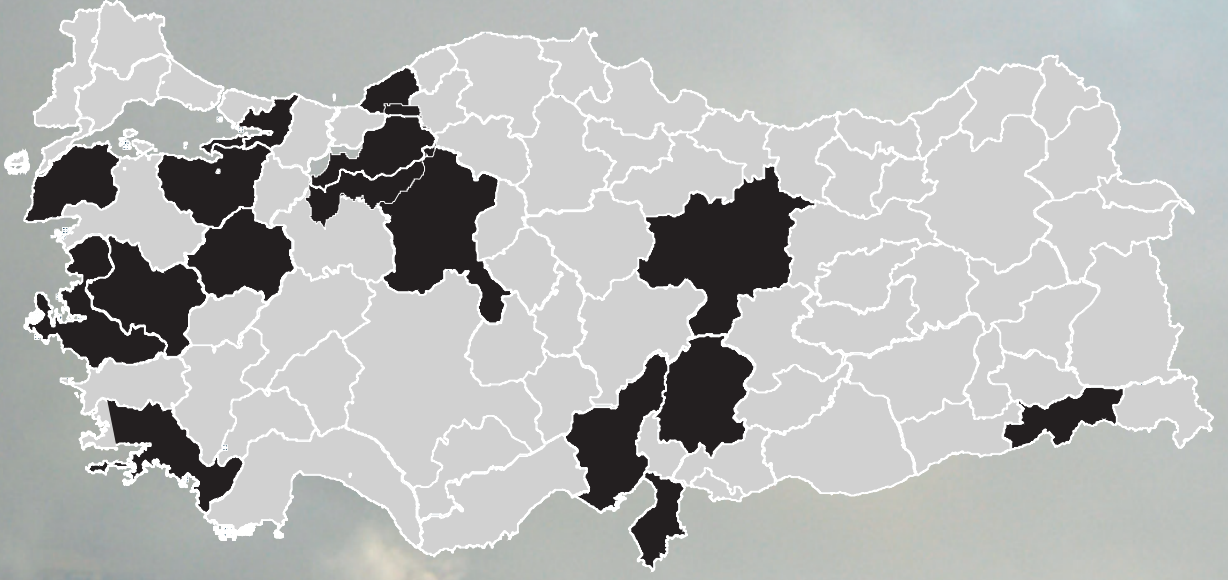
Elektrik Üretim A.Ş., Yeniköy Elektrik Üretim A.Ş., Kemerköy Elektrik Üretim A.Ş. Üretimi 37.2 milyon ton.

Özel Sektör Üretimi 5 milyon ton.

2015 yılından itibaren linyit üretimlerindeki özel sektör payı %40'ın üzerine çıkması, EÜAŞ ve bağlı ortaklıklarının toplam payının ise %30'lara gerilemesi beklenmektedir.

24- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Türkiye Kömür İşletmeleri'nin faaliyet raporlarına göre en güncel veri 2013'e aittir. Ancak 2013 yılında Sivas-Kangal Havzası ve Seyitömer Havzası kömürleri, 2014 yılında Kemerköy, Yeniköy ve Yatağan havzaları kömürleri özelleştirildi.

25- Türkiye Kömür İşletmeleri, Kömür (Linyit) Sektör Raporu, 2014

4. TÜRKİYE'NİN KÖMÜRLÜ TERMİK SANTRALLERİ

Kömürden elektrik üretimi, diğer fosil yakıtlarına göre de daha yüksek, yenilenebilir enerji kaynaklarıyla kıyaslandığında çok yüksek sera gazı emisyonuna neden olur. En verimli kömür santralının neden olduğu sera gazı emisyonları, tüm yaşam döngüsünde bir doğalgaz santralının yaklaşık 2 katı, rüzgâr santralının ise yaklaşık 75 katı daha fazladır.

Türkiye’de elektrik üretimindeki fosil yakıt payı da fazladır. Haziran 2015 rakamlarıyla elektrik enerjisinin yaklaşık %70’den fazlası fosil yakıtlardan (%36’sını doğalgazdan, %27,57’si kömürden) elde edilmiştir. Elektrik enerjisi kurulu gücü ise 2015 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla 71 GW’ı aşmıştır. Kurulu gücün %50’den fazlası %20,5’u kömür olmak üzere fosil yakıtlı santrallerden oluşmaktadır.

Türkiye’nin Onuncu Kalkınma Planı hazırlık sürecinde yayımlanan Yerli Kaynaklara Dayalı Enerji Üretim Programı Eylem Planı’nda (2014-2018) yerli kömürden elektrik üretiminin 2013’te 43 TWh’den, 2018’de 57 TWh’ye çıkarılması hedeflenmektedir. Bazıları lisans almış, ya da lisans/ön lisans değerlendirme sürecinde, bir kısmı ise ÇED sürecinde olan, bazıları da henüz lisanslanmamış olmakla birlikte resmi olarak duyurulmuş bulunan 70’den fazla yeni kömürlü termik santralın yapımı planlanmış durumdadır.

Planlanan yeni kömürlü termik santral yatırımlarının toplamı yaklaşık 66,5 GW yeni kurulu güce denk gelmektedir. Halen bunun dörtte birinden az (15 GW’a yakın) kurulu güçte kömürlü termik santral olduğu ve Türkiye’nin bütün kaynaklardan mevcut toplam kurulu gücünün 71,6 GW olduğu göz önüne alınırsa, neredeyse mevcut toplam kurulu güç kadar yeni kömür yatırımı yapmanın hem iklim değişikliği, hem çevre ve halk sağlığı, hem de ülke ekonomisi açısından önemli bir sorun oluşturduğu görülebilir. Bu yeni kömürlü termik santrallerin olası yıllık sera gazı emisyonları da yüksek olacaktır.²⁶

İl	İsim	Yakıt Tipi	Planlanmış Kapasite	Çalışan Kapasite	Firma
Adana	İSKEN Sugözü Termik Santrali	İthal Taş Kömürü	1210 MW	1210 MW	İSKEN A.Ş.
Adana	Tufanbeyli Termik Santrali	Yerli Linyit	450 MW	300 MW	EnerjiSA
Ankara	Çayırhan Termik Santrali	Yerli Linyit	620 MW	620 MW	CİNER Enerji
Bolu	AKSA Bolu Göynük Termik Santrali	Yerli Linyit	270 MW	135 MW	AKSA Enerji
Bursa	Çelikler Orhaneli Termik Santrali	Yerli Linyit	210 MW	210 MW	Çelikler Enerji
Çanakkale	İÇDAŞ Bekirli Termik Santrali	İthal Taş Kömürü	1200 MW	1200 MW	İÇDAŞ
Çanakkale	İÇDAŞ Biga Termik Santrali	İthal Taş Kömürü	405 MW	405 MW	İÇDAŞ
Çanakkale	18 Mart Çan Termik Santrali	Yerli Linyit	320 MW	320 MW	EÜAŞ
Hatay	İskenderun ATLAS Termik Santrali	İthal Taş Kömürü	1200 MW	1200 MW	Diler Holding
Hatay	İskenderun Demir Çelik Termik Santrali	Yerli Taş Kömürü	220,4 MW	220,4 MW	OYAK
İzmir	İzdemir Enerji Alağa Termik Santrali	İthal Taş Kömürü	350 MW	350 MW	İzdemir (İzmir Demir Çelik)
Kahramanmaraş	Afşin Elbistan A	Yerli Linyit	1335 MW	1355 MW	EÜAŞ
Kahramanmaraş	Afşin Elbistan B	Yerli Linyit	1440 MW	1440 MW	EÜAŞ
Kocaeli	Çolakoğlu Termik Santrali	İthal Taş Kömürü	190 MW	190 MW	Çolakoğlu Metalurji
Kütahya	Seyitömer Termik Santrali	Yerli Linyit	600 MW	600 MW	Çelikler Enerji
Kütahya	Çelikler Tunçbilek Termik Santrali	Yerli Linyit	365 MW	365 MW	Çelikler Enerji
Manisa	Soma B Termik Santrali	Yerli Linyit	990 MW	990 MW	Konya Şeker Enerji
Muğla	Kemerköy Termik Santrali	Yerli Linyit	630 MW	630 MW	İC İçtaş ve Limak Enerji Ortaklığı
Muğla	Yeniköy Termik Santrali	Yerli Linyit	420 MW	420 MW	İC İçtaş ve Limak Enerji Ortaklığı
Muğla	Yatağan Termik Santrali	Yerli Linyit	630 MW	630 MW	Bereket Enerji
Sivas	Kangal Termik Santrali	Yerli Linyit	457 MW	457 MW	Konya Şeker Enerji ve Çobanyıldızı Elektrik Üretim A.Ş. Ortaklığı
Şırnak	Silopi Termik Santrali	Asfaltit	405 MW	405 MW	CİNER Enerji
Zonguldak	Çatalağzı	Yerli Taş Kömürü	2790 MW	1390 MW	Eren Holding

Tablo 7: Çalışan kapasitesi 100MW üzerinde, taş kömürü, linyit ve asfaltit ile çalışan termik santrallerin listesi

İKİNCİ BÖLÜM

5. TÜRKİYE'NİN KÖMÜR HİKAYELERİ

2014-2016 yılları arasında Yeşil Düşünce Derneği ve Yeşil Gazete Türkiye'nin kömür hikayelerini topladı. Bu projenin ilk senesinde gazeteci Gözde Kazaz Amasra, Amasya ve Kahramanmaraş - Afşin/Elbistan'a giderek gözlemlerini yazı dizileri olarak Yeşil Gazete'de yayınladı.

Projenin ikinci senesinde yazar, aktivist Özgecan Kara, Çanakkale, Muğla, Diyarbakır, Şırnak - Silopi, Mersin, Adana, Hatay şehirlerini ziyaret etti. Bu şehirlerde "İklim İçin Ben de Varım!" kampanyasının kampanya faaliyetlerini yürüttü. Gözlemlerini haber olarak Yeşil Gazete'de yayınladı.

Raporun bu kısmında 2014-2016 yılları arasında yayınlanan bu yazılara yer vereceğiz.²⁷

27- Yazıların başlarında bulunan bilgi kartlarında yer alan bilgiler rapordaki diğer kaynaklardan elde edilmiştir. Yeni kömürlü termik santral planlarının doğruluğu basından, yerel kaynaklardan, açıklanmış ÇED raporlarından derlenmiştir. Ne EPDK, ne Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ne de diğer devlet kurumları planlanan termik santral ayrıntılarını şeffaf ve güncel bir şekilde kamuoyu ile paylaşmadığından bu listenin doğruluğunu teyit etmek mümkün olamamıştır.

Termiğin Gölgesinde Bir Yaşam

Yazar: Gözde Kazaz

Fotoğraflar: Gençer Yurttaş

12.08.2014

AMASRA

Maden tipi	Taş Kömürü
Maden sahaları (Özel)	» Azdavay Söğütözü (EMSA Enerji Madencilik San. ve Tic. A.Ş.) » Kurucaşile Nanepınarı (Uçeller Madencilik)
Türkiye Taş Kömürü Kurumu sahaları	Amasra İşletmesi
Amasra senelik taş kömür üretimi	134.025 ton
Amasra görünür taş kömür rezervi	169 milyon ton
Planlanan termik santraller	HEMA Termik Santrali Firma: Hema Elektrik Üretim A.Ş. Kapasite: 2x660 MW Yakıt Tipi: Firma, Bartın ilinde bölgeden çıkarılacak yerli taş kömürünü yakıt olarak kullanacağını iddia etse de Amasra madeninin bu kapasitede bir termik santrali karşılayacak kadar rezervi bulunmamaktadır.

1 - AMASRA

Amasra, uzun bir süredir termik santrale karşı mücadele veriyor. Yıllardır devam eden ve artık bürokratik bir yılan hikayesine dönmüş olan Hattat Holding'in termik santral projesinde, artık karar verme zamanı geldi. Çevre ve Şehircilik Bakanı İdris Güllüce, önüne gelen son ÇED dosyasına onay verirse Amasralıların karşı çıktığı termik santralin yapımının karşısında, hukuki süreç başlayana kadar engel kalmayacak.

Özellikle son aylarda kamuoyunun da gündemine gelen Amasra'daki termik mücadelesine daha yakından bir bakış atmak için ilçeye gittik. Bölge halkı termik santrale neden karşı? Bartın'a bağlı bu ilçede kömür madeninin yeri nedir? Amasra umudunu neye bağladı? Yeşil Gazete'de dört gün boyunca bu soruların cevabını aktarmaya çalışacağız. İlk bölümde ise termik santral süreciyle ilgili bilgileri tazeliyoruz.

1. Bölüm – Amasra: Nereden nereye

Ahmet Naim'in 'Yeraltında Kırk Beş Sene' ki-

tabı, 15 yaşındayken girdiği Zonguldak madenlerine yıllarını veren ve 1931'de emekli olan Ethem (Yemelek) Çavuş'un hikayesini anlatır. 'Madencinin kara yazısı' olan ateşnefes (grizu), körnefes (karbonmonoksit zehirlenmesi) ve çökmelerle onlarca meslektaşının ölümüne şahit olan Ethem Çavuş'un hikayelerinde hep tetikte olmak, arkadaşını kollamak ve hep çalışmak vardır. Yıllarını madene vermiş bu işçinin anılarını okurken iş güvenliği ve çalışma koşullarının o günden bugüne daha 'kurumsal' bir hale büründüğü

karşılaştırması yapılabilir; ama yine de, örneğin Kurci Kumpanyası'nda çalışırken patlayan grizuda 67 madencinin öldüğünü anlatıp şunu ekler Ethem: "Şirket, ölenlerin ailesine yedi para olsun ödemedi. Yanık ameleler de birer katır sırtına atılıp köylerine gönderildiler." Ya da, 1890'lı yıllarda havzaya giren Fransa sermayeli Ereğli maden şirketinin getirdiği 'fenni' uygulamaları da şöyle hatırlar: "Fransız şirketi ne madeni düşünüyordu, ne de işçiyi. Tek derdi daha çok üretim ve tabii kâr idi." Bazı şeyler değişiyor.

Şimdi 20. yüzyıl başındaki bu maden tanıklıklarının geçtiği Zonguldak maden havzasının batı ucuna ve bugüne uzanalım. 1953 yılında faaliyete geçen, 1965'te ise yaklaşık 5 bin işçinin çalıştığı Amasra'daki maden ocağı bugün geçmiş günlerine göre epey sessiz. Maden halen Taş Kömürü İşletmeleri'ne (TTK) bağlı olsa da, 1980'lerde başlayan özelleştirme süreci, işçilerin erken emekli edilmesi, yerine de daha az işçinin alınması ve göç gibi etkenler bir araya gelince maden gittikçe küçülen bir işletme haline geldi. Bugün artık yaklaşık 700 kişi çalışıyor, yılda da yaklaşık 350 bin ton kömür çıkıyor. Fakat bu küçük madenin yer aldığı bölge birkaç yıldır büyük bir mücadeleye ev sahipliği yapıyor. Hattat Holding'in bölgeye yapmak istediği HEMA Termik Santrali, Kalker Ocakları ve Kül Depolama Sahalarına karşı çıkan halkın 'Bartın Platformu' girişimiyle yürüttüğü bir direniş hikayesi bu.

HEMA kömür madenlerinde çalışan Çinli işçileri daha önce fotoğraflamış olan fotoğrafçı Gençer Yurttaş'la birlikte, hikayeyi öğrenmek için Amasra'dayız. Öncelikle belirtmek gerekir ki, ilçede termik santrale karşı gelişen muhalefeti ve bu muhalefetin nedenini anlamak için konuştuğumuz insanların hepsi termik santrale kayıtsız şartsız karşı. Santralin çevreye ve insan sağlığına etkileri malum olsa da, Amasralıların neredeyse hepsinin ağız birliği etmişcesine aynı argümanlarla karşı çıkıyor olması, hem örgütlülük hem de dertlerin somutluğu konusunda bir veri sunuyor bize.

Hattat Holding'in inşaatı devam eden kömür madeni

Balıktan kömüre

1945 yılında beri pansiyon turizminin yapıldığı, ülkenin neredeyse ilk turizm ilçesi olan Amasra, kışları yaklaşık 7 bin nüfusa sahip olsa da yazın bu nüfusunu kat be kat aşıyor. Bayram dönemindeki haberleri hatırlarsak, tatil dönemlerinde bazen ilçede kalacak yer bile bulunmuyor. Ankara başta olmak üzere, İç Anadolu şehirlerine en yakın deniz kıyısı olması hasebiyle yıldızı erken parlayan Amasra esasında yüzyıllar boyunca bir balıkçı kasabası olarak bilindi. Ta ki 1960'larda maden bölgeye gelene kadar. Madenin hem turizm hem de balıkçılığın yerine geçtiği yaklaşık 30 yıllık dönemin ardından Amasra, sinema ve dizi sektörü için bir set işlevi görmeye başlayınca turistik bir bölge olarak tekrar hatırlandı.

2005 yılında ortaya çıkan termik santral tehdidine karşı ilçede çıkan sesin büyük oran-

Erdoğan Atmış

da sorumlusu ise Bartın Platformu. Mesut Yılmaz döneminde ilçeye yapılmak istenen mobil santrallerden beri çevre mücadelesinin içinde bulunan söz konusu platformdan Prof. Dr. Erdoğan Atmış'la buluşuyoruz. Bu buluşma sürecin nereden nereye geldiği, Ankara'da atılan imzalarla bölge gerçekliğinin arasındaki mesafeyi göstermesi açısından önemli.

Orman değil, su kaynağı yok, turizm uğramamış

Hattat Holding, bünyesindeki HEMA Elektrik Üretim A.Ş. tarafından gerçekleştirilmesi planlanan Hema Termik Santrali, Kalker Ocakları ve Kül Depolama Sahaları projesi için 2009, 2010, 2013 yıllarında beş adet Çevre Etki ve Değerlendirme (ÇED) başvurusunda bulundu; bunlardan dördü, o zamanki adıyla Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından, 1/100 bin ölçekli Çevre Düzenleme Planı'na aykırı olduğu gerekçesiyle iade edildi. Fakat projenin ÇED süreci yine de 8 Mayıs 2014'te son İnceleme ve Değerlendirme Komisyon Toplantısı'nda nihai hale getirildi. ÇED Raporu'nun "nihai olarak kabul edilip inceleme ve değerlendirme sürecinin sona erdiğine" ilişkin karar ise 10 Haziran 2014 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın internet sitesinde yayımlandı. Atmış bu süreçle ilgili olarak "ÇED süreçlerinde Mekansal Planlama Müdürlüğü'nün görüşü önemli. Bakanlık toplantıda müdürlüğünün santralle ilgili olumsuz kararını sümen altı etti" iddiasında bulunuyor. Bartın Belediyesi, Amasra Belediyesi ve Bartın Üniversitesi'nin olumsuz görüşlerinin dikkat alınmadığı toplantıda, Orman ve Su İşleri Müdürlüğü kül depolama sahası için ayrılan yerin ormanlık alan olmadığı, Devlet Su İşleri Müdürlüğü ise bölgede içme suyu amaçlı sulak alan olmadığı yönünde rapor yazdı. Kültür ve Turizm Bakanlığının Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü'ne göreyse Amasra ve termik santralin yapılacağı Çapak Koyu, kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi sınırlarında değil. 2013 yılında Orman Genel Müdürlüğü İzin ve İrtifak Dairesi Başkanlığı'nın verdiği rapora göreyse, 'Gömü Köyü hudutlarında bulunan 324.910

metrekarelik alanın santral yapımı maksadıyla HEMA Elektrik Üretim A.Ş.'ye verilmesinde kamu yararı ve zaruret olduğu' belirtiliyor.

Öte yandan, Amasra halkının en büyük endişe kaynaklarından biri olan enversiyon tehlikesi için de Halk Sağlığı Müdürlüğü'nün 'sağlık açısından sakıncası yoktur' yönünde rapor verdiğini aktarıyor Atmış. 'Sıcaklık terselmesi' olarak da bilinen enversiyon nedeniyle Amasra'da özellikle kış ayları yoğun sis altında geçiyor. İlçenin hemen arkasından yükselen dağlar bu yoğun sise eklenince, termik santralden çıkan zehirli havanın özellikle kış aylarında hayata cehenneme çevireceği konusunda vatandaşlar hemfikir.

HEMA'nın ikinci kömür madeni ve Amasra'nın çeperindeki mahalleler neredeyse sırt sırta

Kim haklı?

Erdoğan Atmış'ın ve sonradan konuşacağımız kişilerin de aktardığı kadarıyla devletin farklı kademelerinin Amasra hakkında hazırladıkları raporlar da birbiriyle çelişiyor. Kültür ve Turizm Bakanlığı burasıyla ilgili turizm alanı değil kararı verirken, 5449 sayılı kanunla kurulan Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın (BAKKA) hazırladığı bölgesel kalkınma planında Amasra hem bir turizm bölgesi olarak tanımlanıyor hem de santralin yöre ekonomisi için en büyük tehdit unsuru olduğu belirtiliyor. Ayrıca Çevre ve Şehircilik Bakanlığının kendi planı olan 'Zonguldak-Bartın-Karabük Çevre Düzeni Planı'nda, termik santral yapımının

planlandığı Çapak Koyu mevkiinde sadece tarım, orman, liman ve balıkçı barınağı, turizm ve yerleşim alanı gibi kullanım şekillerine izin veriliyor.

Peki, 2005 yılında bölgeye geldiğinde önce kömür ocağı açacağını söyleyen, sonra termik santrali planı ortaya çıkan, kurulu gücü 2006'da 654 MW olarak telaffuz edilirken en son ÇED başvuru dosyasında 1332 MW'lık bir güce ulaşmış bir termik santral kurmayı tasarlayan; kurmuş olduğu üç kömür madeninden henüz kömürün çıkmadığı, devletin üretilen enerji için alım garantisi verdiği santralin müellifi Hattat Holding ve yönetim kurulu başkanı Mehmet Hattat'ın bölgede termik santral kurma azmi nereden kaynaklanıyor? Amasralılara göre bunun cevabı, Enerji Bakanlığı'nın gittikçe büyüyen enerji politikalarında, bir de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız ile Mehmet Hattat'ın Kayserili hemşeriler olmasında gizli. Fakat bu hemşerilik ilişkisinin, projenin 2009'dan beri birkaç kere reddedilmişken, 2014'e gelindiğinde kabul edilmesinde nasıl bir rol oynadığı söylentilerden öteye gidemiyor.

Mayıs ayında gerçekleşen dükkan kapatma evlerinden bugüne halen bazı ev ve işyerlerinin duvarlarını afişler süslüyor

'Bakanlığın geri adım atacağını sanmıyorum'

Haziran 2014'de ÇED projesinin askıya çıkmasıyla Amasralı esnaf kepenk kapatmış, tarihi Amasra kalesine insan zinciri yapılmış; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na göndermek üzere

42 bin küsur dilekçe toplanmıştı. Şehirde bazı dükkanlarda ve evlerde halen 'Termiksiz Yaşam İstiyorum' afişleri asılı. Amasra, bugünlerde endişeyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İdris Güllüce'nin ÇED raporunu imzalayıp imzalamayacağını bekliyor. Son olarak AKP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin'in 5 Ağustos'ta Amasra'yı ziyaret edip "Buranın maliyeti düşük olduğu için şirket termik santrali burada yapmayı düşünüyor. Termik santral konusundaki hassasiyetinizi anlıyorum. Bu konuda bakanlık tarafından gerekli karar verildi. Sizin düşüncelerinizi iletirim ama bakanlığın geri adım atacağını sanmıyorum" demiş olması da bu tedirgin bekleyişin üzerine tuz biber ekti.

Bugüne kadar herhangi bir hukuki işlem başlatmamış olan Bartın Platformu, korkulan olursa kararın iptali için İdare Mahkemesi'ne başvuracak. Bu sırada vatandaşlar da, Amasra'nın ölüm fermanı olarak tanımladıkları termiği engellemek için çadır nöbeti dahil türlü eylemlere başvuracaklarını şimdiden söylüyor.

2 - KÖYLÜLER ANLATIYOR

Amasra, gelen ziyaretçilerini önce kömür madenleriyle karşılıyor. İlçeye inen dağ yolunun yanında bulunan TTK madeninin yanı sıra bir süredir Hattat Holding'in de madeni var. 2005 yılında Türkiye Taşkömürü Kurumu'ndan rödovans anlaşmasıyla 20 yıllığına aldığı madenlerden henüz kömür çıkmasa da hummalı bir inşaat çalışması devam ediyor. Şimdiye kadar üç kuyunun açıldığı bölgede şimdilerde devasa bir galeri açma çalışması var. Halihazırda 'Hema Amasra Termik Santrali' ve 'Batı Karadeniz Amasra Termik santrali' projelerinin ÇED dosyasını kabul ettir-

HEMA Termik Santrali'nin, fotoğrafta görülen iki tepe arasındaki vadiye yapılması planlanıyor.

HEMA Termik Santrali'nin, Amasra'ya uzaklığı 3 kilometre olan Tarlaağzı Köyü ve uzaklığı 2 kilometre olan Gömü Köyü'nün tam ortasına yapılması planlanıyor.

meye çalışan Hattat Holding, projeler kabul edildiğinde buradaki madenlerden yılda 5 milyon ton kömür çıkartacağını iddia ediyor. Yani günde yaklaşık 13 bin 700 ton kömürün işletilmesinden çıkacak gaz Batı Karadeniz'e yayılacak.

İşte bu maden havzasının olduğu bölgenin çok yakınında iki köy bulunuyor: Tarlaağzı ve Gömü köyleri. Amasra'nın termik karşıtı mücadelesinde çok önemli bir yere sahip olduklarını söyleyebiliriz; zira eğer proje kabul edilirse santral, tam da iki köyün bulunduğu Çapak koyu mevkiine yapılacak.

Salih Günay

"Ben balığım kızım, suda yaşarım, başka yerde yaşayamam"

110 hanesi bulunan ve yaklaşık yarısının pansiyon turizminden para kazandığı Tarlaağzı Köyü'nün kıyısındaki limanın balıkçı kooperatifinde köyün erkekleriyle buluşuyoruz. Kadınlarsa bizi yukarıda, köyde bekliyor. Söze İstanbul'da yıllarca çalıştıktan sonra baba ocağına dönen emekli Salih Günay başlıyor: "Memlekete döndükten sonra üç katlı bina yaptım, santral belası çıkmadan önce birkaç defa kiraya verdim. Eksikleri var, mutfak eşyası döşemek ister. Ama şu an birşey yapamıyoruz. Eğer tüm bunlar gidecekse neden masraf yapayım ki?" Köyün temel geçim kaynağı tarım olmasa bile herkesin fındık

başta olmak üzere yemiş bahçeleri olduğunu söylüyor Günay,”Buradan senede 200 ton fındık çıkar. Başka neler neler var; mesela biz sultani inciri deriz, yani yemiş yetişir; elma, armut, erik yetişir. Yanı sıra balıkçılık var. Aşağı yukarı 40-50 gemi gelir bu limana balık çıkarır. Karadeniz’deki en güzel balıkçı limanlarından biridir. Hattat holding, burayı doldurup kömür sahası yapmak istiyor.” Hema Elektrik Üretim A.Ş.’nin ÇED başvuru dosyasında kömür sahası olarak gösterilen alan, köye giden yolun üstünde bulunan ‘Amasra B Kömür Sahası’ndaki Kuyu-1 alanının yaklaşık 70 metre kuzeyinde; Çapak Koyu Mevkii’nin kuzeydoğusunda kalan Kızçıkan Koyu. Yani tam da limanın olduğu alan. “Ben balığımı suda yaşarım, başka yerde yaşayamam kızım” diyerek anlatıyor Salih Günay ‘cennet dediği köyünde yaşama arzusunu; “bu insanlar şu vadiyi de kül deposu yapmak istiyorlar. Günde 20 bin ton kömür yakan bir santralin 12-13 bin ton atığı olur. Bu kül sahasını iki senede doldurursun, sonra ne yapacaksın? Denize atacaksın. Bizim cennetimizi mi kısıyor bunlar?”

Köylülere ‘santralde iş’ vaadi

Konuştuğumuz köylülerin genel kanısı o ki, termik santral projesi kabul edilirse Tarlaağzı ve Gömü köyleri için ölüm fermanı çıkmış olacak ve herkes köyünü terk etmek zorunda kalacak. Peki santral isteyen kimse yok mu?

Tarlaağzı Köyü muhtarı Şakir Karabacak ve Gömü Köyü muhtarı Mehmet Bildircin

Olur ha belki de istihdam sağlar diye düşünüyorlardır. “Köydekilerin yüzde 97’si bizim gibi düşünüyor” diyor konuştuğumuz insanlar. Ama bir kısmının konuşmasını engelleyen bir şey var; o da HEMA’nın kömür madenlerinde, yer üstü inşaatında çalışan köylülerin işten atılma korkusu. Şu anda madenlerde 300 kusur Çinli maden işçisinin yanı sıra iki köyden de 40’ar kişi çalışıyor. Amasra’da kaldığımız süre boyunca, madende kendilerine ayrılan lojmanların dışına pek çıkmayan Çinli madenciler ve HEMA’da çalışan köylülerle konuşma imkanımız olmadı. Belli ki burada açık açık termik santrale karşı çıkmayanlar ya ekonomik getirisini olacağı ümidinden, ya da işlerini kaybetme korkusundan pek sesini çıkaramıyor.

Tarlaağzı köyü muhtarı Şakir Karabacak, Hattat Holding’in bölgeye geldiğinde tüm civar köylerinin muhtarlarını toplayıp köylüye iş sözü verdiğini söylüyor. Hatta duyum odur ki, muhtarlara işe girmesini istediği köylülerin listesini dahi hazırlatmış. Bu da termik santral mücadelesinin köylere yayılmasını epey engellemişe benziyor. Nitekim Amasra’da konuştuğumuz neredeyse herkesin belirttiği şey termik santrale karşı oldukları fakat kömür madenini bölgede istedikleriydi. Amasra her ne kadar son yıllarda yüzünü turizme dönmüş olsa da ilçenin geçmişinde ekmeğini kömürden çıkarmak var. Neredeyse her ailede bir madenci emeklisinin olduğu bu köylerde de madenlere bakış pek farklı değil. Öte yandan, daha geçtiğimiz haftalarda Hattat Holding bünyesindeki HEMA A.Ş.’nin işlettiği Zonguldak’taki Kandilli Alacağzı kömür işletmelerinden 40 işçinin çıkarılmış olması, şirketin zaten az olan güvenilirliğini epey törpülemişe benziyor.

1320 megavatlık santral ne kadar kömür kullanır?

Peki, farz edelim ki HEMA termik santralde enerji üretimine başladı; 1320 megavatt enerji için gerekli olan kömür bu madenlerden çıkar mı? TTK maden emeklisi olan Gömü köyü muhtarı Mehmet Bildircin’a göre

hayır. 17 sene madende çalışmış olan Bıldırcın, havzanın coğrafi yapısından dolayı çıkarılacak kömür miktarının belli olduğunu, TTK'nın 'en bereketli' zamanlarında dahi günde ancak 4 bin ton kömür çıktığını söylüyor; "Bunlar neredeyse günde 22 bin ton kömür çıkaracaklarını söylüyor, imkanı yok." Santralde 'yerli kömür' kullanılacağını sık sık dile getiren Hattat Holding'in aksine köylüler kömürün ithal edileceği, şimdiki limanda 'kömür sahası' olarak gösterilen projenin de kömürün ithalatı için liman görevi göreceği iddiasında bulunuyor.

Köy meydanında toplanmış bizi bekleyen kadınları daha da fazla bekletmemek için oturduğumuz kahveden ayrılırken muhtar Şakir Karabacak son sözü söylüyor: "Devleti oluşturan bizleriz. Biz olmazsak devlet olmaz. Ama devlet tutup iki köyü çöpe atıyor. Böyle bir şey olmaz. Santral için kazma vurulacağı zaman bu köyler karşlarına dikilir, burada katliam olur. O zaman devlet rahat eder, millet te toprak olur."

Kuyu sondajında kaynak suya atık bulaştı

Amasralıların termik korkusunun nedeni ve belki de en somut örnek Çatalağzı termik santrali. İlçeye yaklaşık 100 kilometre uzaklıkta, Zonguldak'ta bulunan bu santral, hem köylüler hem de merkezde yaşayanlar için gelecekte neyle karşılaşacaklarının işareti gibi. Köy meydanına gittiğimizde bizi karşılayan kadınlar da Çatalağzı'ndan açıyorlar sözü

"Bazen buraya Çatalağzı'nın tozu gelir. Belediyeden 'denize kimyasal karışmış girmeyin' diye anons gelir. Kimi kusar, kimi ishal olur. Buraya kurulursa bizim köy kalmayacak ki." HEMA A.Ş., köylülerin ifadesiyle önce 'can damarlarından vurmuş' Tarlaağzı köyünü; maden çalışması sırasında açılan sondaj kuyuları nedeniyle kaynak sularına atık bulaşmış ve köyün su kaynaklarından bazıları şimdiden kurumuş; "Köyün başında su haznemiz var. oraya hiç kurmadılarsa 60-70 kuyu kurdular. Sondaj yaptılar, suyun çoğu kayboldu. Bir de üstüne ilaçlı su içtik. Akarken köpürüyordu. Üç defa tahlile gitti su, zehirli olduğu ortaya çıktı. Kaymakamlık kapattırdı orayı, şimdi başka yerden çıkarıyoruz ama o kaynak bize yetmiyor. Su kesilirse giderler diye düşünüyorlar herhalde."

İlk başta duyduklarında gençlere iş imkanı sağlayacak diye sevindikleri termik santralinin neye mal olacaklarını fark ettikleri günden beri karşı çıkıyor köylüler. "Biz ayağımızı toprağa basmadan, elimizle toprak karıştırmadan, bağ bahçemiz olmadan yaşamayacağız" diyorlar hep bir ağızdan. Bağ bahçe, hanelerin çoğunun gelir kaynağı; sadece bağ yaprağından üç bin lira kazanan olduğunu aktarıyorlar. Öte yandan köyün turizm potansiyeli yıllar içinde arttıkça ailelerin çoğu pansiyonculuğa yönelmiş ve evlerin bir kısmı turistler için hazır edilmiş. Fakat bu belirsizlik durumunda, tıpkı Salih Günay gibi ne yapacaklarını bilmeden bekliyorlar. Kimi iki engelli çocuğuyla yaşadığını söylüyor, kimi "ben

66 yaşından sonra nereye gideyim kızım?" diye dert yanıyor; kiminin de HEMA madeninde şoförlük yapan eşi termik santrale karşı çıkıyor diye işten kovulmuş. Köyde aslında kimsenin termik santral istemediğini, fakat çocuğu madende çalışan ailelerin seslerini çıkarmaya korktuğunu aktarıyor kadınlar. Yine de biri açık yüreklilikle çıkıyor ortaya; "Benim de hem çocuğum, hem damadım HEMA'da çalışıyor. Ben bu termiğe karşı çıkmak için her yere gidiyorum. Aç kalsam bile gelirim konuşurum ben."

"Asıl devletin yaptığına karşı çıkmamız gerekiyor"

Her ne kadar 'çok da siyasete girmeyelim' nidaları yükselse de kadınların bazısı termik santralin devlet politikası olduğu görüşünde; "Bu termiği o şirket açmasa başka şirket açacak. Devlet izin veriyor çünkü. Bizim asıl devletin yaptığına karşı çıkmamız gerekiyor. Oy verip başına getirirseniz böyle olur." 100 haneli Tarlaağzı köyünden son yerel seçimlerde AKP 'ye 140 oy çıkmış. Almanya'da uzun yıllar çalışan ve emekliliğinde memleketine gelmiş olan bir kadının söyledikleri ise kafaların ne kadar net olduğunun ispatı gibi: "Temiz enerji alternatifleri varken neden illa ki termik? Bizim mesela burada rüzgârımız hiç kesilmez. Güneş enerjisiyle, rüzgârla birlikte burada santraller kursalar olmaz mı? Avrupa'da yol kenarında güneş enerjisi var." Bir başkasıysa "Peki burada yapmasınlar, başka yerde yapsınlar mı?" sorusuna şöyle cevap veriyor: "Ülkemizin hiçbir yerini mahvetmesinler. Daha başka türlü şeyler bulunabilir. Bizim bildiğimiz kadarıyla Türkiye'nin o kadar da enerjiye ihtiyacı yok. Sinop gibi bir yere de nükleer santral yapacaklar. Ülkemize sahip çıkılmasını istiyoruz."

Köyde termik santrale karşı bıkkınlık ve mücadeleye gücü kol kola gidiyor. Kimse olacağına inanmak istemese de, olur da kazma atılırsa, köylüler çadır nöbetine başlayacak. Orası çok net. Bir de köyde insanlarla konuşurken çoğunun verdiği bir örnek vardı ki, hem ortaklaşa bulduklarının belli olması hem de duru-

mun sağlık açısından vehametini anlatması açısından buraya not düşmekte fayda var: "Başbakan Erdoğan kapalı alanlarda sigarayı yasak etti biliyorsunuz, 'sigara içen, içmeyi zehirlemesin' dedi. Ama kendisi burada kuracağı bacalarla bizi zehirlemek istiyor. Biz cahil köylüler olarak nasıl buna izin veriyor, merak ediyoruz."

3 - AMASRA'DA TURİZM NE YANA DÜŞER?

Bundan yaklaşık 2 bin 300 yıl önce, Pers Kraliçesi Amastris'in adını verdiği bu topraklarda önce balıkçılık ve ormancılık vardı. Sonra maden geldi. Bugünse Amasra artık yüzünü tamamen turizme dönmüş durumda. Tabii termik santral projesi onaylanmazsa.. Öyle ya, yaklaşık 10 kilometre yakınında termik santral olan bir turizm bölgesine kim gitmek ister?

İki koydan oluşan merkezi, Karadeniz'in deli hallerine oranla epey sakin olan deniziyle Amasra, özellikle İç Anadolu kentleri için en yakın 'cennet'. 1940'larda Ankara'nın memurları başta olmak üzere ziyaretçiler ilçeyi keşfettiler ve belki de ülkenin ilk pansiyonculuk turizmi burada başladı. Bir yandan maden, bir yandan balıkçılık devam etse de ilçe sakinleri artık geleceklerini turizmde görüyor. Peki Amasra'nın turizmi bugünün şartlarında ne yana düşüyor ve termik santral mücadelesinde sağlam bir karşı argüman olabilir mi?

“Herkes karşı olmaya mecbur”

Çekiciler çarşısındayız. Batı Karadeniz'in ahşap ustalığından geçip hediyelik eşyaya dönüşmüş türlü çeşitli kaşıklar, buzdolabı magnetleri, kuklalar; el işi masa örtüleri, anahtarlıklar.. velhasıl turist olarak gelip yanınızda ne varsa götüreceğiniz türlü nesnenin bulunduğu sokak, ramazana denk gelmesey-

Ruhi Özman

dik çok daha kalabalık olacaktı muhtemelen. Bu sokağın ilk hediyelik eşya dükkanının sahibi, 23 yıllık esnaf Ruhi Özman'a termik santrali soruyoruz; “Bir deli kuyuya taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış, bu santral işi de o hesap’ diyor. Yine de santralin yapılamayacağını düşünenlerden. Peki esnaf ne diyor? “Hepsi karşı. E mecburlar.. Buranın geçim kaynağının yüzde 90'ı turizm. Santrali isteyen ancak HEMA çalışanı olabilir.” Özman, Zonguldak Çatalağzı'nın en yakınlarındaki termik santral örneği olduğunu söyleyip, bazı havalarda oradan Amasra'ya gelen toz yağmurlarını anlatıyor.

“Termik isteyen yok ama harekete geçmiyorlar”

Sahilde bir kafe işleten Nesrin Demirci de Çatalağzı'nın tozlarından dert yanarak başlıyor söze. Aslen maden memleketi Zonguldaklı olan, 1976'da Amasra'ya gelen Demirci'nin aktardığı kadarıyla, yaz sezonunda Amasra'nın elektrik ihtiyacı var; fakat çözüm termik değil, rüzgar santrali; “Çanakkale'den sonra en çok rüzgar alan yer burası. Ayrıca santral için buradaki kömür yeterli olmaya- cak, dışarıdan kömür ithal edilecek.” Demirci'nin bir şikayeti de Amasra'nın yerlilerine oluyor; dediği kadarıyla termik karşıtı mü-

cadele içinde hep dışarıdan gelenler aktif; “Yerliler ‘eyleme bir kere katıldım ne gerek var bir daha’ derler, gelmezler. Termik isteyen yok ama harekete geçmiyorlar.”

Nesrin Demirci

“Zararlıysa devlet baştan izin vermeyecek”

Tam da Demirci'nin örgütlenmeyle ilgili dediklerini düşünürken karşımıza haftasonu pazarında tezgahı olan Gömü köylü Emine Yıldız çıkıyor da umutsuzluğu üzerimizden atıyoruz. Emine tereyağı, peynir, patlıcan, fındık satıyor. Eşi İstanbul'da çalışırken kendisi de iki çocuğunu okutmak için pazarda gece gündüz demeden çalışıyor. Sadece Amasra değil; Çaycuma, Karabük, Zonguldak, hiçkimşenin santral istemediğini söylüyor: “Her tarafa zarar verecek bu. Biz bunları yetiştiremezsek, dağda böğürtlen toplayamazsak çocuğumuzu nasıl okutacağız? Devlet şirkete izin vermiş, ama ‘halkın iznini al’ demiş duyduğuma göre. Ama devlet zararlı birşeyse baştan izin vermeyecek.” İnsanların aklının maaşla çelindiğini aktaran Yıldız, ‘İşsiz çok insan var burada’ diyor; “Bin lira, bin beş yüz lira maaş verse kandırılabilirler. Ama çoğu da istemiyor. Denizimiz, doğal güzelliklerimiz kurumasın; biz böyle iyiyiz.”

Deniz manzaralı beton yanı

Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın (BAKKA) yayımladığı 2014-2023 Batı Karadeniz Böl-

Emine Yıldız

ge Planı'nda Amasra, Safranbolu'yla birlikte ‘turizmde markalaşmış destinasyon’ olarak tanımlanıyor. İlçenin karşı karşıya kaldığı sorunlar ise çarpık kentleşme, otopark sorunu ve termik santral olarak sıralanıyor. “Amasra'da termik santral kurulması durumunda turizmden bahsetmek pek mümkün olmayacaktır” notu düşülen plandaki çarpık kentleşme vurgusu ise ilçeye girdiğiniz andan itibaren kendini hissettiriyor. 1940'lı yıllarda, özellikle Karabük Demir-Çelik Fabrikası işçilerinin sayfiye yeri olarak kullanmaya başlamasıyla turizme adım atan Amasra'da artık her yer beton. Önce geleneksel taş binaların yerine dikilen ve sonra çürümeye terk edilen bu beton binalar, tarihi bir balıkçı kasabasına yakışmayacak kadar sakil duruyor. Sormagir Mahallesi ile Boztepe-Zindan Mahallesi'ni birbirine bağlayan, şehrin en bilindik sureti Kemere Köprüsü'nün restorasyonun başarısızlığı ya da ilçenin karşı tepesinde heyhula gibi yükselen beş yıldızlı devasa beton otel gibi unsurlar da Amasra'nın turizm potansiyelini baltalayan, ya da ‘seri üretim’ bir turizm anlayışının esiri olduğunu gösteren ayrıntılar olarak zihnimize kazınıyor. Peki ne yapmalı?

Amasra Kültür ve Turizm Derneği'nin çiçeği burnunda Başkanı Hüseyin Benar'ın hayata geçirmeye çalıştığı bir çözüm önerisi var. “Amasra Evleri Otel Oluyor” projesiyle gelen turisti sadece para olarak görmeyen bir otel

Hüseyin Benar

anlayışını oturtmak istediklerini aktarıyor Benar; “Burada evler pansiyon olarak veriliyor. Bu da kayıt dışı bir turizm ekonomisi olduğu anlamına geliyor. Yani ilçe turizmden geçinse de resmi olarak görünmüyor bu. Sorunu çözebilecek bu projeye pansiyonların tek bir yerden kiralanmasını sağlayacağız. Evleri kategorik olarak sınıflandıracacağız. Bu sınıflandırmaları katalog yapıp bir ofis oluşturacağız. Misafirler bu ofise gelip hangi tür evde kalmak istediğini seçecek.” Bu projenin temel hedefinin Turizm Bakanlığı’ndan destek olduğunu belirtiyor Benar. Zira, ilçenin temel geçim kaynağı olan turizm kayıtdışı pansiyonculuk üzerinden döndüğü için devlet desteği alamıyor. Öte yandan, ne acıdır ki, sadece otel kayıtlarına bakan Bakanlık, sadece az önce yukarıda bahsettiğimiz, ormanın içinde yükselen beton ‘Grand Kirazlar’ Oteli’ne destek vermiş.

Devletin bölgeyi turizm alanı olarak tanısa da buraya yeterli yatırımı yapmaması gerçeği üzerine, geçen sene değişen yol tabelaları da Amasralıları sıkıştırmışa benziyor. Türkiye’de, tarihi ve turistik bölgelerde kullanılan kahverengi tabelalar 2013 yılında Karayolları 15. Bölge Müdürlüğü tarafından kaldırılıp yerine mavi renkli tabelalar kondu. CHP Bartın Milletvekili Rıza Yalçınkaya’nın soru önergesiyle meclise taşıdığı bu değişiklik herkesin aklına ‘termiğin yolun mu yapılıyor?’ sorularını dü-

şürmüş. Şimdilerde tüm bu olumsuzluklara rağmen ilçenin beklediği bir karar var: Birinci derece SİT alanı olan antik Ceneviz Kalesi’nin UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne alınması için başvuruldu yapıldı bile. Peki kalenin listeye kabul edilmesi ne işe yarayacak? Cevabı Hüseyin Benar versin: “Termik santrale karşı bir silah olacak UNESCO. Listeye girersek burasının dünya üzerindeki bilinirliği artacak. Yabancı turistler daha çok gelecek. Biz turizmden nasıl para kazanacağımızı halen tam olarak bilmiyoruz. Eğer bu kale dünya mirası listesine alınırsa turizm standardımız yükselecek.”

4 - MADENDEKİLER ANLATIYOR

Üç gün boyunca size Amasra'da termik santral mücadelesinin önünü ve arkasını anlatmaya çalıştık. Gazete haberlerinde, çoğu zaman ÇED süreci ayrıntıları ve eylemlerin aktarılmasından ibaret kalan bu süreçte Amasralılar ne düşünüyor, termik santralin yapımının planlandığı bölgenin köylüleri ne öneriyor, Amasra'nın umudu ve istihdamı nerede gibi soruların cevaplarını konuştuğumuz insanlardan almaya çalıştık. Son bölümde ise Amasra'da, eskisi kadar etkisi olmasa da halen üretime devam eden TTK kömür işletmelerinden iki kişiye bırakıyoruz sözü. Amasra Taşkömürü İşletmeleri'nde (ATİ) çalışan bir güvenlik mühendisi ve 2010 yılında geçirdiği bir iş kazasında kolunu kaybetmiş olan madenci Çetin, TTK'yu, HEMA kömür madenini ve termik santralle ilgili ne düşündüklerini anlatıyor.

İlçenin yüzünü turizmden yana döndüğünü bir önceki yazıda belirtmiştik; fakat Amasra halen bir maden kasabasında görebileceğiniz bazı özelliklere sahip; örneğin meydana bulunan bir madenci heykeli, ya da haftasonu yine merkezi bir yerde ziyaretçilerini bekleyen bir maden ocağı modeli... İlçeye inen yolun hemen yakınına 1958 yılında kurulmuş olan Amasra TTK işletmeleri, bugün 700 işçinin çalıştığı bir maden ve ekseriyetle civar köylerden işçi alıyor. Dolayısıyla ilçede madenin izi artık ilk bakışta bir işçi heykelinde

görünüyor, bir de madenden emekli olmuş erkeklerde. Her ne kadar ilçenin temel geçim kaynağı turizm olarak değerlendirilse de, yıllarını madene vermiş işçilerin emeklilik maaşlarının ilçe ekonomisinde yadsınamaz bir yeri var.

“HEMA en az 5 yıl daha kömür çıkaramayacak”

Maden güvenlik kıyafetlerinin sergilendiği, birebir bir maden bantı modelinin bulunduğu eğitim çadırının önünde ATİ'de görevli bir mühendisle buluşuyoruz. Memur olduğu için ismini vermek istemeyen, 23 yılını Türkiye Taşkömürü Kurumu'na (TTK) bağlı Amasra madeninde geçirmiş bu beyle olan muhabbetimizde önce HEMA kömür madenlerinden açılıyor söz. Şu anda 'HEMA 1' ve 'HEMA 3' isimli iki madende çalışmalarını sürdüren HEMA A.Ş., henüz kömür çıkarmış değil, “Madencilik bilgilerimize göre en az 5 yıl daha üretimi yapamayacak şirket. Çünkü galerilerini biliyoruz, kömüre ulaşmalarının ne kadar zaman alabileceğini biliyoruz” diyor mühendis. Söz konusu iki madenden biriyse, devlete ait maden işletmesinin eksi 400 katının rövovans karşılığı alınmasıyla işletilen maden. Henüz 3 kuyuya HEMA madenlerinde yeraltından kuyuları birbirine bağlama çalışması halen devam ediyor.

Hizmet mi kâr mı?

Peki rövovans anlaşmaları konusunda ne düşünüyor? “Elbette bir devlet çalışanı olarak, bu tip işlerin devlet tarafından yapılması gerektiğini öneriyorum. Bunun sebeplerini son yıllardaki maden facialarından anlıyoruz. Devlet yasaya göre madeni kâr amaçlı değil hizmet amaçlı çalıştırır. Ama özel sektör bunu kâr amaçlı yapar. Kazanabilmesi için de pek çok şeyden ferâgat etmesi lazım. Bunun başında da işçinin maaşı gelir. Yeraltı meşakatli iştir, Amasra havzası gibi grizulu yerlerde ciddi önlemler alınmalıdır. Yeraltında

metanlı ocaklarda çalışan aletlerin belli bir sertifikaya sahip olması gerekir. Özel sektör, bu masraflar kömür maliyetine de bindiği için bu masrafları kısar. Devlet ise bunları fazla düşünmeden kuralı neyse yapmak zorundadır. “ Hatırlatmaya gerek yok ama, Soma’da 301 cana mâl olmuş facianın müsebbibi Soma Holding’in kömürün maliyetini 135 dolardan 24 dolara nasıl indirebildiğinin cevabı bu açıklamayla bir kere daha faş oluyor.

‘Kazalar işçi hatası’

Güvenlik mühendisi bu beyin söylediği kadarıyla Amasra’da devlete ait madende 23 yıllık çalışma hayatı boyunca ölümler olmuş, fakat büyük boyutlu facialar yaşanmamış. En büyük ölüm vakasının bir göçükte üç işçinin hayatını kaybetmesi olduğunu aktarıyor. Son olarak altı ay önce lokomotif süren bir işçi, hareket halindeki aygıttan kafasını çıkardığı için feci bir şekilde can vermiş. Yasa gereği irili ufaklı tüm kazaların kaydının tutulduğunu hatırlatan mühendis, madende yılda ortalama 200 iş kazasının olduğunu aktarıyor. ‘700 kişinin çalıştığı bir madene göre fazla değil mi’ sorumuza cevabı ise bu kazaların çoğunun, burkulma, el, bacak kırılması gibi küçük ölçekli kazalar olduğu şeklinde. “Biz işçilere hareket eden bir makineyi tamir etmesinin kesinlikle yasak olduğunu söyleriz. Kazaların neredeyse tamamı işçilerin kendi hatalarından kaynaklanıyor. Biz de böyle kazalar olunca üzüyoruz ve hırslanıyoruz.” Ve tam o sırada sokağın başında görünen Çetin’i çağırıyor yanımıza. Çetin, 1986 yılından beri

Amasra madenlerinde, yer üstünde çalışıyor. Madencilik baba mesleği. 2010 yılında geçirdiği kaza nedeniyle sağ kolunu kaybetti. Onunki gibi bir kazada hayatta kalmasının bile büyük bir şans olduğunu söylüyor ikisi de. Öyleyse ‘işçi hatası’ denen şu kazayı bir de Çetin’den dinleyelim:

‘Amirlerimize kaç kere arızayı söyledik, umursamadılar’

“Her şey bir iki saniyede oldu. Sabah vardiyasındaydık, iş başı yaptık. Gece vardiyasından kömür kalmış. Onların içinde olduğu arabanın ocağı gitmesi lazım. Banta geçtik. Fakat bandın dibinde su kaldığı için bant kayıyor. Çalışmıyorsun. İstop edip ışığı yaktım, baktım aşağısı suyla dolu. Normalde suyu basmak için tulumba var, fakat arızalı. Şiddetli yağmurlarda hemen dolardı zaten. Tulumba'nın tamir edilmesi gerektiğini kaç kere söyledik amirlerimize, umursamadılar. O suyu tahliye etmeye çalışırken ne olduysa oldu, ayağım kanala düştü, dengemi kaybettim, alete kolumu kaptırdım. Makinenin kapatma düğmesinin başında bir arkadaşım vardı. Beni öyle görünce hemen durdurdu. Yani 3-5 saniye daha çalışsa o makine kafamı kaptırır ezilir giderdim. Mesela o bantın altında emniyet teli olsa, insan düşerken o tel makineyi durdurursa bu olmazdı.” Çetin, kazadan sonra madende bilgi işlemde, yani masa başında çalışıyor.

“Eleman açığı iş kazasını getiriyor”

Madende kazaların sıklığının eleman eksikliğinden de kaynaklandığını aktarıyor Çetin; “Çok kişiyi emekli ettiler. Özellikle AKP döneminde yeni alım yüzde 10'lara kadar azaldı. Bir de madencilik gibi külfetli bir işte özellikle insan açığı çok. Eleman açığı olduğunda 10 kişinin yapacağı işi 3 kişi yapıyor. Bu da iş kazasını getiriyor. Mesela kolumu kaybettiğim gün iki kişi çalışıyorduk orada. İki kişi yetismeye çalışıyorsun. “Buradan ekmek yiyorum, iş aksamasın’ diye düşünüyorsun. “

HEMA'nın madenlerinde şu anda yaklaşık 500 işçinin çalıştığı söyleniyor. Yarısından fazlası, Çinli taşeron şirketin getirdiği işçiler; geri kalanıysa Amasra'nın civar köylerinden alınan işçilerden oluşuyor. TTK'da aynı işi yapan bir işçinin aldığı maaşın yaklaşık yarısını aldıkları söyleniyor. “Çalışma şartlarını görmedim, ama çalışan arkadaşlarımdan duyduğum kadarıyla son dönemlerde çok iş kazası oluyor” diyor madenci Çetin; “Bir de bence iş eğitimi tam vermediler. Onun bunun referansı ile insanları işe aldılar. Ak Partililerin, muhtarların tanıdıklarını aldılar.” Normal şartlar altında bir işçi madene başladığında 25 günlük bir eğitim süresi, ayrıca hangi bölüme girdiyse o bölümün zanaatını öğrendiği ek eğitim süresi oluyor. Duydukları kadarıyla HEMA'ya giren işçiler hemen işe başlamışlar.

“Santral Filyos'a yapılınsın”

Peki termik santral hakkında ne düşünüyorlar? “Termik santrale ezelden beri karşıyız” diyor Çetin, ama arkasından ekliyor; “Memleketin enerjiye ihtiyacı var. Ama yapacak yer çok. Yeşilin ve denizin yok edilmesine gerek yok. Zaten santral için Filyos bölgesi önerilmiş. Orası da sanayi bölgesi, termik santral var. Ha oradaki insanlar insan değil mi diyeceksiniz? Onlara da yazık. Ama burada kimse istemiyor.”

Amasra'da termik santral isteyen insanlar bulup onların argümanlarını dinlemeyi, neden istediklerini öğrenmeyi çok istedik. Fa-

kat maalesef – ya da iyi ki – santrali savunan insan bulamadık, belli ki vardı ama konuşmak istemiyorlardı. Bu da aslında, termik karşıtı mücadelenin bölgede nasıl bir örgütlenme sağladığını, neredeyse bir baskı unsuru olarak ilçe dinamiklerinde rol oynadığını göstermesi açısından önemli.

Amasra'da henüz hiçbir şey bitmiş değil. Ankara'dan gelen haberler HEMA A.Ş. termik santralinin ÇED dosyasının onaylanacağını kuvvetle muhtemel olduğunu gösterse de, Amasralıların hem hukuki olarak itiraz hakkı, hem de eylem hakkı halen saklı. Yani her şey pazarda konuştuğumuz Emine'nin söylediği netlikte: “Devlet santral için şirkete izin vermiş, ama ‘halkın iznini al’ demiş duyduğuma göre. Ama devlet zararlı birşeyse baştan izin vermeyecek. Bizim iznimiz yok!”

Kömürün izinde - Yeni Çeltek

Yazar: Gözde Kazaz

Fotoğraflar: Gençer Yurttaş

10.09.2014

AMASYA

Maden tipi	Linyit
Maden sahaları (Özel)	Merzifon- Yeniçeltek (Soma Holding)
Amasya görünür linyit rezervi	2.736 ton
Amasya linyit kömür kalorisi	3500 kcal/kg (İyi kalitede linyit)
Planlanan termik santraller	Gürmin Enerji Amasya Suluova Termik Santrali Firma: Gürmin Enerji A.Ş. (Soma Holding) Kapasite: 300 MW Yakıt tipi: Yerli linyit

1 - SOMA HOLDİNG'İN YENİ ADRESİ: YENİ ÇELTEK

Bir şeker pancarı neleri etkileyebilir, hikayesi hangi hikayelerle birleşebilir? Bir şeker pancarı fabrikası düşünün ki, yıllar önce enerji ihtiyacı önce bir madene, ardından bir termik santrale neden olmuş, sonra etrafında koca bir ilçe kurulmuş.. Bugünlerde ise hikayede tarımın yerine artık madencilik geçmiş; bir ucu Soma maden faciasının müsebbibi Gürmin Holding'in madenine, diğer ucu yine aynı holdingin yapmak istediği koca bir termik santrale dayanan, içinde yıllarını madene vermişlerin, büyük grizu patlamalarının, 1980 darbesi nedeniyle sonu zulümle biten bir direnişin olduğu uzun bir hikaye bu. Hikayenin geçtiği yer: Amasya. Dilimiz döndüğünde teker teker anlatacağız.

Maden bölgelerinin dinamiklerini ve madencilerin hayatını aktardığımız yazı dizisinin ikinci bölümü için, fotoğrafçı Gençer Yurttaş'la Merzifon'dayız. Geçmiş 7 bin yılı bulan Amasya'ya bağlı bu ilçe, yüzyıllar boyunca Firgler, Kimmerler, Pontuslara ev sahipliği yaptı. Soykırım öncesi Ermeni nüfusunun yoğun olduğu bu ilçe, Karadeniz ve İç Anadolu'nun bağlantı noktası olması dolayısıyla

Yeni Çeltek kömür madeni

her zaman önemli bir ticaret ve kültür merkezi olmuş. Son yıllarda Anadolu'nun baştan başa TOKİ'leşme sürecinden nasibini alsa da, bir kısmı korunabilmiş geleneksel mimari örnekleri ilçenin kadim geçmişini fısıldıyor. Merzifon, aynı zamanda komşusu Suluova ilçesiyle beraber, bölgenin yeraltı kömür rezervlerinin çıkarılması görevini üstlenmesi açısından da önemli bir yer teşkil ediyor.

1930'lu yıllarda Eski Çeltek madeni açıldığını-

da, maden bölgesinin başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktı. Soğan, şeker pancarı ve buğday açısından Türkiye'nin önemli üretim merkezlerinden biri olan bu bölgede, 1955 yılında Suluova Şeker Pancarı Fabrikası'nın kurulması yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Fabrikada üretim için gerekli olan enerjinin sağlanabilmesi için önce Yeni Çeltik kömür madeni, ardından fabrikanın içine kömürlü bir termik santral kuruldu.

Kayadüzü Köyü'nün tepesindeki bu anıtın önünde her sene 68 işçinin ölüm yıldönümü töreni düzenleniyor

68 madencinin kaybı hala taze

Yerin bin metre kadar altına inen Yeni Çeltik maden işletmesi, kurulduğu 1955 yılından bugüne bölgenin enerji ihtiyacını sağlamış sağlamasına ama onlarca işçiye de mezar olmuş. Grizan patlaması bol olan bu madende yaşanan son büyük kaza, halen akıllarda: 1990 yılındaki büyük grizu patlamasında Yeni Çeltik madeninde çalışan 68 işçi hayatını kaybetti. Şimdi isimleri, madene en fazla işçi gönderen köylerden biri olan Kayadüzü Köyü'nün tepesine inşa edilmiş 'Maden Şehitleri Anıtı'nda yan yana duruyor.

Kayadüzü Köyü'nün tepesindeki bu anıtın önünde her sene 68 işçinin ölüm yıldönümü töreni düzenleniyor

Kayadüzü Köyü'nün tepesindeki bu anıtın

önünde her sene 68 işçinin ölüm yıldönümü töreni düzenleniyor

Hal böyle olunca Kayadüzü köyünde kimle konuşsanız ya maden emeklisi, ya ailesinde madenci var; ya bir aile üyesini madende kaybetmiş, ya da 'en hafifinden' kolu, bacağı kırılmış. Eskiden neredeyse herkesin işçi olduğu madene şimdilerde sadece dokuz gencini gönderiyor köylüler. Gençler ya büyükşehirlere ya da Almanya'ya göçmüş; kalanlar da daha güvenceli işlerin peşine düşmüş. Merzifon'un Alevi köylerinden biri olan Kayadüzü'ne gittiğimiz saatlerde tüm işçiler madende çalışıyordu. Biz de önce köyün 'ihtiyar heyeti'yle madenin geçmişini konuştuk.

"Sendika Başkanı işçiye ne verirse o"

70'lerin sonunda grip 80'lerin ortasına kadar çalışan bu madenci emeklilerinin geçmişe dair anımsadıkları en büyük farklılık çalışma koşulları: "Bizim şartlarımız zordu. Kazmayla kürekle çalışıyorduk. Şimdi hep düğmeyle, mekanize çalışılıyor. Biz hep yürüye yürüye gittik çalışmaya. Şimdi servisle gidip geliyorlar."

Anlaşıldığı kadarıyla değişmeyen şeyler de var, mesela sendikaların işçiye reva gördüğü muamele: "Milleti 5 kuruşa çalıştırıyorlardı. Sendika başkanı iyi cüret alıyordu, işçiye de ne verirse de o."

Günde bin sekiz yüz ton kömürün çıkarıldığı Yeni Çeltik madeni kurulmadan önce geçimin nasıl sağlandığını hatırlayan var mı peki? "Çiftçilik, hayvancılıkla geçinirdi eskiler. Şimdi hiç hayvan kalmadı. Ekonomik

şartlar onu da bitirdi. Burada yaşayanların çoğu Almanya'ya gitti. 200 hanemiz vardır oralarda.”

Oralara giden madencilerin belki de en eskisi ise Hüseyin Erzurum. 1950’de, 17 yaşındayken Eski Çeltek’te çalışmaya başlayan Erzurum, 2 senelik askerliğin ardından 1954’te Yeni Çeltek’te devam etmiş. 1930’larda madene inmek isteyen çıkmayınca devlet politikası olarak uygulanan zorunlu madenciligi de hatırlıyor, 1944’te Nazi zulmünden kaçarak madenlere çalışmaya gelen Yahudileri de.. 50’lerin sonunda Almanya’ya göçen Erzurum, 30 yıl boyunca pek çok madende çalışmış.

Hüseyin Erzurum

Emekli maaşlarımızı sorsana sen!

Maden işçiliği, ölüm riskini sürekli sırtında taşımalarının yanında uzun sürede de bedene büyük zararlar veren bir meslek. 15 yılın ardından yıpranma payıyla erken emekli olan maden işçilerinin sağlığı nasıl peki? “Akciğer sorunu var tabii” diyor biri, “12 senedir akşamları solunum cihazı takıp uyuyorum. Bu hastalığı anamdan doğarken mi aldım? Kimse de doğru düzgün bakmadı. Uyku bozukluğu var dediler. Nefesim kesilince o devreye giriyor. Ciğerin zaten hayrı kalmamış. Herkesin ayrı sağlık derdi vardır. Ben tesadüfen doktora gittim de öğrendim. Kimse doktora gitmedi ki bilsin.” Ve o sırada yoldan geçen bir maden emeklisi giriyor lafa: “Emekli maaşlarımızı sorsana sen! Ayda bin 100 lira alıyorum. 1959’da girdim, 1985 ‘de ayrıldım. Yıllarımı verdim, ne akciğer kaldı, ne karaci-

ğer.. Aldığım maaş bu. Bir de bankadan kredi mi çektin, öldün... Çekmeyen yok ki burada. Maaşın eline geçmiyor. O maaştan alacağım anca 300 lira. Kızım hoş geldin sefa geldin de, derdimizi deştin.”

Soma Holding’in ihale sürecini duyan yok

Yeni Çeltek madeni, 2013 yılının başında, Soma’da 301 madencinin ölümüne neden olan Soma Holding tarafından satın alındı. Kapasite artırma çalışmalarının yapıldığı, mekânizeye uygun hale getirileceği söylenen maden, facianın ardından sessizliğe gömülmüş durumda. Gürmin Holding’den önce de çalışan 280 madenci çalışıp maaşlarını almaya devam etse de, madende işler ‘rölyantide’. Yeni Çeltek’te çalışan Kayadüzü köylü dokuz işçiden ikisi, amcaoğulları Besim Şahin ve Yusuf Şahin, Soma’nın madene geliş sürecini şöyle anlatıyor: “Maden hisselerinin yarısı Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu’na, bir kısmı Amasya Şeker Pancarı A.Ş.’ye, bir kısmı da Amasya, Merzifon ve Suluova Belediyelerine aitti. İhale sürecini hiç duymadık, 39 yıllığına rödovansla kiraya verdiler. Bizden saklı oldu.” Dediklerine göre tek kârları, Soma Holding’in madeni, tümü sendikalı olan işçileriyle devralması olmuş; böylece sendikal hakları ellerinde kalmış.

Yeni Çeltek’te, Türkiye Maden İş sendikası örgütlü. Yani Soma faciasının yaşandığı madende de örgütlü olan sendika. Ve işçilerin bahsettiği sendikal hak ta maalesef sadece ‘görece’ yeni bir yüksek maaştan ve yılda dört ton kömürden ibaret. Soma Holding Yeni Çeltek’e geldiğinde, sendikalı işçilere

isterlerse tazminat hakkıyla işten çıkabileceklerini, istedikleri zaman da geri dönebileceklerini söylemiş. Birkaçı da öyle yapmış, kredi borçlarını ödemek için tazminatı alıp işten çıkmış, geri döndüğünde de tüm sendikal haklarını kaybetmiş olarak, aldığı maaşın yarısından azına çalışmaya başlamış. Holding madene geldiğinde 13 işçiyi gerekçesiz işten çıkarmak istemiş; “Burada büyük grevlerden sonra başlamış bir dyaanışma var” diye anlatıyor Besim Şahin, “Biz hemen 16.00-24.00 vardiyası olarak işe gitmedik, grev yaptık. Arkadaşlarımızı da atamadılar. Bu işten çıkarmanın Sendika başkanının bilgisi dahilinde yapıldığını öğrendik. Biz grev yapalım diyince ‘yapmayalım’ dedi sendika başkanı.”

90’ların ortasında madene giren işçiler, Türkiye Maden İş Sendikası, işçiyi temsil etmesi nedeniyle eleştiriyor. Üç dönemdir başında bulunan Gülahmet Gül’ü “kendi payına çalışan hükümet yanlısı bir adam” olarak tanımlıyorlar. Bu iddiaların aslını Türkiye Maden İş Merzifon şube başkanı sendika başkanını Gülahmet Gül ve başkan yardımcısı Hakan Çatal’dan öğrenmek isterdik; fakat bizimle görüşmeyi kabul etmediler.

Besim Şahin ve Yusuf Şahin

Madencilikten başka seçenek yok

Marzifon ve Suluova civarında toplam beş maden bulunuyor. Eski Çeltek ve Yeni Çeltek dışında, Polat, Beşler ve Atakol madenleri de üretime devam ediyor. Yusuf Şahin’in aktardığı kadarıyla kendi çalıştıkları maden diğerlerine göre daha donanımlı ve daha modern. Yine de denetimde sorunlar var:

“Emniyeti hafife alıyorlar bizce. İlk geldikleri dönem gibi değil. Soma faciasında da hafife almalarının bedelini gördük.”

İki işçi de, baba mesleği olan madencilikten başka seçimleri olmadığını söylüyor. Yer üstünde çalışan Yusuf Şahin, “maddiyat yüzünden ya da kapasite meselesi, başka birşey olmadık” diyor; “Bizim jenerasyon böyle. Bizimkiler çalışmak için dışarıya göndermemiş. Tarım yapacak arazi yok, hayvancılık zaten bitti.”

Besim Şahin ise iki sene İstanbul’da çalıştıktan sonra köyde yaşamak istediğine karar vermiş. Aklında maden çalışmak hiç olmasına rağmen kendini madende bulanlarda. İşini seviyor, sevmeden işinden zevk alamayacağını söylüyor. Peki oğlu madenci olsun ister mi? “İstemem. Çünkü orada her an ölüm riski var. Büyük bir kazadan kurtulma şansın çok nadir.” Kendisi iş kazası geçirmiş, yanında göçük altında kalanı da kurtarmış: “Bir gün arkadaşım ile çalışıyoruz. Hafif dar bir yer vardı. zinciri takıp geri gelecekti. Gidince üstüne göçtü. Sesi geliyor, “kurtar beni!” diye bağıyor. İster istemez etkileniyorsun. Kurtardık ama o çığlık çığlığa sesini unutamadım.”

Kayadüzü Köyü’nün emekli madencileri köy kahvesinde

2 - DARBENİN EZİP GEÇTİĞİ BİR MADENCİ DİRENİŞİ

Yeniçeltek Madeni, Türkiye'nin toplumsal tarihinde kendisine çoktan yer buldu. Yarım asrı aşkın geçmişiyle bu maden havzası, 1970'lerin sonunda o zamana kadar görülmemiş bir madenci direnişine sahne olmuş; maalesef yine o zamana kadar bu ülkede görülmemiş hoyratlıkta bir darbenin altında ezilmişti. İşçilerin eşit ücret talebiyle başlattığı ve madeni işgale kadar giden Yeni Çeltek direnişi, 12 Eylül 1980 darbesiyle son bulunca madenciler 'Yeni Çeltek Devrimci Yol' isimli meşhur davada yargılandı, işkence gördü, bazıları yıllar boyunca tutuklu kaldı. Talepleri insanca iş koşulları, eşit ücret, velhasıl özlük hakları ve insanca bir yaşamdı. Yıllar sonra işkence mağduru madenciler dava açtı. Şimdi de tek istedikleri işkencecilerinin hesap vermesi.

Yağmurun azizliğiyle, Yeniçeltek kömür madenine 'renkli' bir bakış

64 günlük direniş

Yıl 1976. Yeni Çeltek madeninde çalışan 980 işçi, maden mühendislerinin girişimiyle örgütlenen Maden-iş Sendikası'nda ilk defa kendi iş koşullarıyla ilgili taleplerini işverene sunmak için pazarlık masasında yerini aldı. İşverenin talepleri kabul etmemesi üzerine alınan grev kararı, Yeni Çeltek için örgütlenmenin mümkün olduğunu göstermesi açısından mihenk taşı oldu. Sonrasında 'Yeraltı Maden İş' ismiyle kendi sendikasını kuran işçiler dört yıl sonra tekrar toplu iş sözleşmesi masasına oturduğunda bu sefer işveren 'işletmenin zarar edeceği' gerekçesiyle hiçbir

talebin karşılanmayacağını belirtti. Üye sayısı artık 8 bini bulmuş olan sendikanın greve gitmesi ve işverenin karşılık olarak maden ocağını kapatmasıyla 64 gün sürecek Yeni Çeltek direnişi başlamış oldu. Üretime devam eden ve çıkardığı kömürü halk komiteleri aracılığıyla halka satan, üstüne çıkan parayı da işverene veren madenciler için 1980 darbesi sonun başlangıcı oldu. Suluova'daki Et ve Balık kurumuna götürülen işçilerin bazıları günlerce, bazıları aylarca işkence gördü; kıymeti kendinden menkul bir 'Yeni Çeltek Devrim Yol' örgütü yaratılarak işçiler yargılandı. Uzun yıllar hapis yatanlar oldu. Darbenin balyozu Türkiye işçi sınıfının üzerine bu davayla indi. Bu zulmün önemli tanıklarından, 2011 yılında hayatını kaybeden Elif Ana (Elif Erkorkmaz) yaşadıklarını şöyle anlatıyordu: "Çocukları dövüyorlar, devrimcileri dövüyorlar" dediler. Öyle deyince ben devrimcileri kurtarmaya gittim, kendimi kurtaramadım. 20 sene aldım, 8 sene yattım. Niye pişman olayım? Ben evlatlarım için gittim oraya. Beni kimse kandırmadı, kimse götürmedi. Aklim ererek gittim. Yine yaparım, gücümün yettiği kadar yaparım."

Mehmet Şahin, yıllar önce her gün girip çıktığı maden ağzının önünde.

"Kendi çıkardığımız kömürü halka sattık, üstünü de patrona verdik"

Buraya kadar okuduklarınız Yeni Çeltek direnişiyle ilgili ufak bir araştırmada ulaşabileceğiniz bilgiler. Biz biraz daha yakından bakalım. Merzifon'a bağlı Kayadüzü Köyü'ne

misafir olduğumuz günlerde tanıştığımız Mehmet Şahin, dünkü yazıda tanıştırdığımız Besim Şahin'in babası ve Yeni Çeltek direnişine katıldığı gerekçesiyle iki sene hapis yatmış bir madenci.

64 günlük maden işgaliyle ilgili 'güzel günlerdi' diyor: "Patron madeni kapatma gerekçesi olarak kömür rezervinin bittiğini söylemişti. İşgal sırasında Maden Tetkik Arama (MTA) kontrole geldi ve rezervin hala olduğu tespiti yaptı. Biz yüzde 30 düşük kapasiteyle çalıştırdık, halka sattık, hatta fazla parayı işverene verdik. Buranın en iyi maaş alan işçileri bizdik. Her işçiye bir kilo yoğurt verilirdi. Olay yoğurdun parasını vermek değil, o yoğurdu köyden getirip hep beraber yemekti. Ta o dönem anti grizulu malzemeyi biz getirdik. Yeraltı Maden İş'in sendikal mücadelesi işçilerin bilinçli hareket etmesini sağladı. Şimdi hiçbir sendika iş yerinde işçi haklarını savunmuyor, savunmuyor."

'Et ve Balık'ın etrafında ağlayan köpekler

Darbe sonrası, 'örgüt' üyeliği suçlamasıyla madencilerin büyük bir kısmı, bölgedeki Et ve Balık Kurumu'na götürüldü. Tıpkı aynı dönem yüzlerce kişinin işkence gördüğü Fatsa Et ve Balık Kurumu gibi Suluova'da ki kurum da işkencenin merkezi oldu.. Mehmet Şahin orada 50 gün kaldı: "Mahkemeye çıkacağın güne kadar işkencedesin. İddianamenin hazırlanması altı ayı buldu; o zamana kadar orada kalan, neden alındığını bilmeyenler vardı." Şahin, binanın etrafındaki köpekleri anlatıyor, işkence bağırsıklarını bastırın diye

Nurhan Şahin, gelini ve torunuyla.

bağlanmış köpekleri. Bağırsıklara yavru köpeklerin ağlama sesinin karıştığını hatırlıyor: "İşkence sadece dayak değildi ki, yemek yemek bile işkenceydi. Asker gelir, tüfeğini doğrultup 'hepinizi tararım' der. 12 Eylül'den sonra binlerce aile buradan göç etmek zorunda kaldı. Almanya'ya gidenler oldu. Cezaevinden çıkınca insanlar korkudan sana selam vermiyor, işe giremiyorsun."

"Korkudan yanımdaki kocama bakamıyorum"

Zulüm gören sadece madenciler değil elbette, onların eşleri de Et Balık kurumunda 'misafir' edilmiş. Mehmet Şahin'in eşi Nurhan Şahin hiç unutamadığı şu anı anlatıyor: "Mehmet'i aldıklarını akşamında haber aldım. Et Balık'a gittim, o zaman küçük kızıma hamileyim. Baretta (asker) Mehmet'e vermeleri için para uzatırken 'sen karısı mısın? O zaman tutuklusun' dedi. O gün beni dört beş defa ifadeye çağırdılar. Kocam, kaynım yanımda oturuyor, korkudan bakamıyorum. Benimle birlikte çok kadını almışlardı ifadeye, akşama doğru saldılar beni ama yalnızım, arkadan da bir araba takip ediyor. 'Bunları kim sahipleniyor, kim alacak' diye peşimden gelirlermiş. Et Balık'tan köye yol sekiz kilometre. O yolu tek başıma yürüye yürüye geldim. Yalnız başıma, hava kararmış.. Korktum."

İşkenceyi gören yokmuş

Mehmet Şahin 6 Mayıs 1983'te tahliye edildi. Ondan çok daha uzun süre tutuklu kalanlar da oldu. 2010 yılında, Hasan Kaplan, Fazlı Kuru Metin Irmak ve arkadaşları, Amasya/Suluova Et-Balık Kurumunda Yüzbaşı Atasoy Fitos ve Başçavuş Burhan Yöntem'e kendilerine uyguladıkları işkencelerden dolayı dava açtılar. İddianamenin Amasya Ağır Ceza Mahkemesi tarafından kabul edilmesi üzerine o zamana kadar ifadesi alınamayan Yüzbaşı Fitos hakkında yakalama kararı çıkarılmış, Fitoz ifadesi alındıktan sonra serbest bırakılmıştı. Yüzbaşının ifadesi, işkencenin inkârına dört dörtlük bir örnekti: Kendisi müştekilerin ifadesini almamış, ifadeleri alan jandarmalar da mağdurları kendi birlik binalarına değil,

yakındaki Et ve Balık Kurumu'na götürmüş sonra da kendi gözetim odalarına getirmişti. Görmemiş, duymamış, bilmemişti. Yani onlar ermiş muradına..

Bugün (11 Eylül) saat 9.00'da Amasya Ağır Ceza Mahkemesi'nde bu işkence davasının yeni duruşması görülecek. Mehmet Şahin'e davadan ne beklentisi olduğunu soruyorum: "İşkencenin insalık suçu olduğunu mahkeme tutanağına yazdıracağız. Bizden sonra gelecek insanlar bu işkenceye tâbi olmamalı. İşkenceciler korunduğu müddetçe de hiç kimse özgür olamaz. Karar çıkmasa da biz işkencenin var olduğunu söylüyoruz. O dönem işkence görmüş insanların doktor raporu var; ölen, sakat kalan arkadaşlarımız var. "

Yeni Çelttek direnişine katılmış ve o günleri örgütlü mücadele adına umutla hatırlayan bu emekli madenci, tahmin edilebileceği gibi bugüne dair pek parlak bir tablo çizmiyor. "Soma'da 300 insan öldü, çıt çıkmadı. Niye? Oradakiler de insandı. Yeraltında kömür madeninde çalışan bir işçinin alınanda ölüm yazılıymış gibi davranıyorlar.. Öyle değil işte. Bizim çalıştığımız dönem birinci mesele iş güvenliği, denetim ve dayanışmaydı."

3 - BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE BİR TERMİK SANTRAL

Suluova, ismiyle müsemma, göz alabildiğine yeşil ve bereketli topraklara sahip bir ova. Şeker pancarı, soğan ve buğday başta olmak üzere tarım üretimine müsait, yoğunlukla hayvan besiciliğinin yapıldığı bu Amasya ilçesi, şeker pancarı fabrikası ve dört maden ocağıyla da şehrin ekonomik üretim açısından lokomotif bölgelerinden biri. İşte bu bereketli topraklar üzerine bir termik santral yapılmak isteniyor.

Suluova'ya tepeden bakış

Başrolde yine Soma Holding var

Gürmin Enerji Madencilik Sanayi ve Tic. A.Ş., Amasya İli, Merzifon ve Suluova İlçesi sınırları dahilinde toplam kurulu gücü 3×150 megavat olacak bir termik santral kurmak istiyor. Şirket, kömür ocakları, kireç ocakları, lavvar ve kırma-eleme tesisi, hazır beton santrallerini de içeren proje için başvurusunu geçen sene yapmıştı. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun (EPDK) onayından geçen proje ÇED onayı da alırsa, Suluova'nın hemen yanına yaklaşık 1200 işçinin çalıştığı devasa bir termik santral kurulacak.

Soma maden faciasından sonra holdingin diğer bazı madenlerdeki çalışmalarıyla birlikte termik santral planı da sessizliğe büründü. Santral projesi açıklandığı dönem Suluova'da kurulan 'Yeşil Suluova Platformu' ise, şimdilik ses çıkmayan plana karşı mücadele etmek için tetikte bekliyor.

Bu ikinci termik santral olacak

Platform üyelerinden Şahin Erdemli 24 Eylül 2013 tarihinde yapılan format belirleme toplantısına kadar termik projesiyle ilgili çok da bilgileri olmadığını aktarıyor. Halkın toplantısına da insanlar gerçekten 'bilgi almak' için katılmış; "Diğer mücadele bölgelerinde toplantıyı yaptırmama söz konusudur ama burada insanlar katıldı. Böyle birşey var mı yok mu öğrenmek için katıldılar. Biz birkaç arkadaş muhalefet ettik. Çünkü yanlış bilgiler vardı." Platformun yanlış olarak tanımladığı bilgilerin başında santralin yeri geliyor. Merzifon'a 14 kilometre, Suluova'ya 8 kilometre uzaklıkta yapılacağı söylenen santral, Erdemli'nin aktardığı kadarıyla Suluova dağımık ve geniş bir alana yayılmış olduğu için, ilçenin sınırının 800 metre kadar yakınına yaklaşacak. Öte yandan rüzgar yönünün santralden Suluova'ya doğru olması zehirli atık gazların şehrin üstüne boca olmasına neden olacak.

Öte yandan Suluovalılar zaten termik santralin zararlarına yabancı değil: "Şeker fabrikasında 9 megavattlık, küçük de olsa çalışan bir termik santral var. Fabrikasının alt kısmında kalan köylerde akciğer kanseri oranı epey yüksek." Bizim bulunduğumuz dönemde şeker pancarı mevsimi olmadığı için fabrika çalışmıyordu; fakat konuştuğumuz ilçe sakinleri, özellikle kış mevsimlerinde Suluova'nın üzerinde kara ve kirli bir havanın dolaştığını söylüyor.

Şahin Erdemli

Nereden gelecek bu termiğin suyu?

Bir başka sorun ise termik santralinin soğutma suyu olarak neyi kullanacağı.. Her ne kadar bereketli olsa da Suluova da ülkeyi kasıp kavuran kuraklıktan nasibini almış. İstanbul'dan Amasya'ya gelirken gördüğümüz bütün nehirler nasıl tamamen kurumuşsa, Suluova'nın topraklarını sulayan Ters Akan Çayı da büyük oranda kuraklığın etkisiyle suyunu kaybetmiş. Çiftçinin artık yeraltı sularına bel bağladığı bu dönemde termik santralin suyu nereden karşılayacağı sorusu kafaları karıştırıyor.

“Santrale karşı değiliz ama..”

Termik projesi ortaya çıktıktan sonra Suluova'nın, Merzifon'un, Amasya'nın sivil toplum örgütleri (STÖ) bir araya gelmiş ve platformu kurmuş. Platformun STÖ tanımı ise hayli geniş: “Bizim oluşumumuzda cemaat lideri de var, sağ lider de var, CHP, MHP,AKP ilçe başkanları da bizimle beraber. 40'a yakın STÖ var. Camii dernekleri, partiler, dini gruplar, milliyetçi gruplar, hemşeri dernekleri Ticaret Odası'nın önderliğinde bir araya geldi. Platformda ‘ülkenin enerji ihtiyacı var, termik santrale karşı değiliz ama buraya yapmasın’ diyen de var; ama benim şahsi fikrim benim çocuğum ölmesin diyorsam senin çocuğun da ölmesin” diye açıklıyor Erdemli platformun ahvalini. İlk dönemlerde sokaklara yazılımlar yapılmış; şimdiyse biraz Soma Holding'in sessizliği, belki biraz da yukarıda açıklanan ‘ortaya karışık’ örgütlenme, mücadele hattının sönümlenmesine neden olmuş. Platform-

da ‘holding harekete geçerse burada yine hareketlilik olur’ görüşü hakim.

Fotoğrafta görülen çorak alanın ismi Yedikır Gölü. Son kuraklıkta suyunun büyük bir kısmını kaybeden gölde aynı zamanda pelikanların üreme noktası

Suluova'da başka bir enerji mümkün

Halbuki Amasya'nın ülke ekonomisine hem yenilenebilir enerji kaynakları, hem de tarım açısından sunduğu ve sunabileceği o kadar çok şey var ki.. Örneğin Merzifon Belediyesi'nin deli deli esen tepelere diktiği 16 rüzgar türbini. Kurulu gücü 75 megavat olan bu rüzgar elektrik santrali için kapasite arttırımı başvurusu da yapıldı. Ya da örneğin, besiciliğin gelişmiş olduğu Suluova'da hayvan dışkı-sının enerji ihtiyacına çare olacağı düşüncesiyle Biogaz tesisinin kurulması çalışmaları devam ediyor. ‘Et Üreticileri Birliği Derneği’

Merzifon'da 16 rüzgar türbini bulunuyor.

başkanı Esen Kodaman'ın aktardığı kadarıyla Hollandalı bir şirketle anlaşılacak üzere; eğer proje onaylanırsa 8 megavatlık bir tesis yapılacak. Bu tesis hem yeni bir enerji alternatifi hem de Ters Akan Çayı'nı kirliliğine bir çözüm anlamına geliyor: "Suluova'da 40 bin baş hayvan var. Onların atıkları da ev atıkları da şu an Ters Akan Çayı'na atılıyor. Gübrenin tonunu 2 dolardan satacağız. Hem besiciler için bir ekonomik imkan olacak hem de dereyi temiz tutacağız"

Öte yandan tarımın öne çıktığı bu arazinin tohumculuk açısından da elverişli olduğu söyleniyor. Şu andan İsrail'den alınan soğan ve şeker pancarı tohumunun Suluova'da yetiştirilmesi tohum tekelinin kırılmasını sağlayabilir. Elbette bunların hepsi termik santralin kurulmayacağı bir hayatta mümkün. Burada santralin kurulması açık ki tarım ve hayvancılığın son bulması demek.

Sadık Turan

"Herşey bizim elimizden geçiyor ama söz hakkımız yok"

Küresel iklim krizinin etkileri artık gözle görülür ve elle tutulur olmaktan geçip canlı yaşamının her alanına sirayet etmişken, tarımın bu krizden pay almaması düşünülemezdi. Bu zincire bir de yanlış enerji politikaları eklenince çiftçinin beli tamamen bükülmüş durumda. Hal böyle olunca hükümet karşısında haklarını korumak için bir araya gelen çiftçiler Tüm Köy Sen'i kurdu. Sendika başkanı Sadık Turan'la muhabbet son yaşanan kuraklıktan açılıyor: "Mevsim değişti. Biz eskiden yağmurun ne zaman yağacağını bi-

liyorduk ama bugün ne yazın yaz olduğu ne kışın kış olduğu belli. Bu sene bir de kuraklık oldu. Yüzde 65-70'e varan kayıplar yaşadık. 1 dekar araziden en az 30-35 teneke ürün alırken bu sene 10 teneke aldık. Buğday fiyatı düştü, çünkü hemen dışarıdan buğday getirdiler. Üç tüccar anlaşıp fiyatı belirliyor. Biz örgütlü olsaydık böyle mi olurdu? Ülkenin sütü, peyniri, yoğurdu, şekeri, ekmeği, hepsi köylünün elinden geçiyor. Milyonlarca köylünün söz hakkı yok. Örgütlü değiliz çünkü." İşte bu zinciri kırmak için kurulan sendikaya henüz resmi olarak değil ama 'gönülden bağlı' pek çok çiftçi var. Peki bir işçi sendikası toplu iş sözleşmesi yapar da bir çiftçi sendikası taleplerini nasıl uygulatır? "Tarım Bakanlığı taleplerimize dikkat etmek zorunda kalacak, masaya biz de oturacağız. Avrupa'daki köylü-çiftçi sendikaları nasıl mücadele veriyorsa biz de vereceğiz. Mesela dışarıdan gelen ürünü aldırılmayacağız. Ya da kuraklık sonrası Bakanlık sadece çiftçinin borçlarını erteledi, ama biz kuraklığın sigorta kapsamına alınmasını talep ediyoruz."

Herşeye rağmen umut

Ve elbette Turan'a göre Amasya çiftçisinin mücadelesinin bir ucunda diğer yerel mücadelelerle dayanışma, bir ucunda da termik santrale karşı çıkma var: "Bakın Gerze'deki Yaykıl köylülerine; kadınların öncülüğünde kovdular termik santral şirketini. Mersin Akkuyu'daki nükleer santral karşıtı mücadele de bizim için umut. Mücadelede ısrar olmalı. Umudumuzu da kaybedersek herşeyi peşine kabul etmiş oluruz. Umudumuzu koruyacağız."

Küller ve Kökler - Afşin-Elbistan

Yazar: Gözde Kazaz

Fotoğraflar: Gençer Yurttaş

10.11.2014

AFŞİN-ELBİSTAN

Maden tipi	Linyit	
Elektrik Üretim A.Ş. sahaları	Afşin-Elbistan Linyitleri İşletmesi	
Elbistan görünür linyit rezervi	3 milyon ton	
Elbistan linyit kömür kalorisi	1050 kcal/kg (Çok düşük kalite)	
Çalışan termik santraller	Afşin Elbistan A Firma: EÜAŞ Kapasite: 1355 MW Yakıt Tipi: Yerli Linyit	Afşin Elbistan B Firma: EÜAŞ Kapasite: 1440 MW Yakıt Tipi: Yerli Linyit
Duyurulan termik santraller	Afşin Elbistan C-D-E	

1 - YÜZDE 5 İÇİN

Afşin – Elbistan bölgesi, Türkiye'nin kömüre dayalı enerji politikalarının dünü ve bugününe dair çok şey anlatıyor. Ülkenin belki de en kemikleşmiş çevre sorununun yaşandığı bu topraklarda, özelleştirme, denetimsizlik, kömüre bağımlılık ve çevre etkileriyle bir santralin nelere mal olduğu gören gözler için apaçık ortada.

Temizlik işçisi Derviş Ata, termik santraldeki işinden üç ay önce haksız yere çıkarılmış. Kendisi gibi 60 taşeron işçisi de aynı kaderi paylaşmış. Biraz önce çocuk parkında ters taklalar attığına şahit olduğumuz bıcır bıcır iki çocuğu da hasta. Ata, onların bırakın hastane parasını, servis parasını bile ödeyememekten dert yanıyor. İlkokul mezunu olduğu için başvurduğu işyerlerinin hiçbiri onu kabul etmemiş. 'Buranın sahibi yok, kaldırsalar kurtuluruz. Tarlası olanlar sattı gitti. Zenginler gitti, bizim gibi beş on gariban kaldı anlayacağın. Biz de burayı bekliyoruz" diyor. Derviş Ata, Afşin Elbistan'da bulunan 30 yıllık A termik santraline en yakın evde yaşıyor. Çoğulhan Kasabası'nın girişindeki evi, küllerin ve dumanın ilk adresi. Fakat Ata yalnız değil; yakasını kurtarabilenin gittiği, imkanı olmayanın kaldığı Afşin Elbistan'da insanlar yıllardır santralin külüne ve tozuna bulunuyor.

Yerin altında hala 9 işçi yatıyor

Kahramanmaraş İline bağlı Afşin ve Elbistan ilçelerini içine alan bölge, Türkiye'nin dördüncü büyük ovası. Kendine özgü iklimiyle bir tarım cenneti olabilecek bölgenin kaderi 1984 yılında değişti. Çünkü tıpkı üstü gibi yerin altı da çok bereketliydi; Afşin Elbistan havzasında bulunan kömür, ülkedeki 14 milyar tonluk toplam linyit rezervinin yüzde 46'sına eşit. Bu yüzden de linyit kömürü temelli enerji politikasında başrole çıkan havzada 1984 yılında ülkenin ilk santrali açıldı. Devlete bağlı Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) tarafından işletilen bu A santraline 2004 yılında B santrali de eklendi.

30 yıllık A santrali uzun bir süredir desülfürasyon, yani baca gazı arıtma tesisi olmadan çalışıyor. Bu da; yıllardır bölgeye filtreden geçirilmemiş kükürt ve azot oksit salındığı anlamına geliyor. Görece yeni olan B santrali de baca gazı arıtma tesisi ve elektromanyetik filtre olmasına rağmen sağlıklı çalışmıyor. İkisi de 1440 MW kurulu güce sahip olan bu santrallerin kömür ihtiyacını sağlamak içinse bölgede kömür rezervleri açıldı. A santralini beslemek için Kışlaköy'de açılan devasa maden havzasını AEL (Afşin-Elbistan Linyitleri İşletme Müdürlüğü) işletirken, yeni yapılan B santralinin ihtiyacını karşılamak için Çöllolar havzasında, Ciner'e bağlı Park Tek tarafından bir havza açılmıştı. Özel işletmede 2011'de gerçekleşen heyelanda 11 işçi hayatını kaybetti. 9'u halen Çöllolar'ın altında yatıyor. Maden ise hukuki süreç devam ettiği için halen kapalı bekliyor.

Devasa büyüklükte bir alana yayılan Çöllolar maden havzası, hem A hem de B termik santralinin kömür ihtiyacını karşılıyor.

Enerji sektörünün fasit dairesi

Afşin Elbistan, Türkiye'nin kömüre dayalı enerji politikalarının dününe ve bugününe dair çok şey söylüyor. Ülkenin belki de en kemikleşmiş çevre sorununun yaşandığı bu topraklarda, özelleştirme, denetimsizlik, kömüre bağımlılık ve çevre etkileriyle bir santralin

Devasa büyüklükte bir alana yayılan Kışlaköy maden havzası, hem A hem de B termik santralinin kömür ihtiyacını karşılıyor.

nelere mal olduğu gören gözler için apaçık ortada. Yöre insanları içinse hikaye 'klasik' seyrinde ilerliyor: istihdam umuduyla, açılan maden ocaklarını ve santralleri dört gözle bekleme, santraller için aceleyle kamulaştırılan bereketli topraklar, arazisi olanlar için bu istimlaktan gelen 'hiç yoktan iyidir' bir gelirle büyükşehirilere başlayan göç, çiftçilik ve hayvancılığın günden günden değer kaybetmesi, gittikçe artan kanser ve solunum hastalığı vakaları, santral ve madende taşeronlaşmanın getirdiği güvencesizlik ve bugün gidecek başka yeri olmadığı için memleketinde yaşamak zorunda bırakılmış, üstelik santralde kendilerine iş imkanı verilmediği için hala istihdam bekleyen insanlar. İşte enerji sektörünün fasit dairesi.

140 bin nüfuslu Elbistan'ın çeperlerinde yeni betonarme binalar yükseliyor. TOKİ'nin de el attığı bu inşaat furyası artık Elbistan'ın gittikçe büyüyen ekonomisi haline gelmiş. Binalar, maden havzasındaki arazileri istimlak edilen köylüler ve başka şehirlerden santrale çalışmaya gelmiş işçiler tarafından dolduruluyor. Şehir merkezinde herkes ağız birliği etmişcesine aynı şeyi söylüyor: "Siz buraya asıl kışın gelecektiniz. Dumandan, isten göz gözü görmez. Pencere açamazsın.' Bir de herkes karın kapkara yağdığından bahsediyor.

Elektrik üretiminin yüzde 5'i için

Afşin Elbistan'da, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlı hava kalitesi izleme istasyonlarından üç tane bulunuyor. Fakat istasyonlardan alınan sonuçlar o kadar yüksek ki bazen listede görünmüyor bile. Kömürün yanmasıyla ortaya çıkan kükürtdoksit dünya normlarına göre havada en fazla 150 mg/m³ olmalı. Geçen temmuz ayında ise Elbistan'da yapılan ölçüm sonucunda bu değer 1441 mg/m³ olduğu saptandı. B santralini işletme müdürü Mustafa Has ise normal değer 200 mg/m³ olduğunu, o değer aşılmadığını belirtiyor. Has, neyse ki santrallerin etkisi konusunda gerçekçi: "Çevreye hiç zarar vermeyen bir işletme olduğumuzu söyleyemeyiz. Kahramanmaraş Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü her sene baca gazı analizi yapıyor. Yasal sınırın üstüne çıktığında cezası var. Vatandaşların şikayetleri doğrultusunda da savcılık tarafından işlemler tesis ediliyor."

A santralindeki teknik aksaklıklardan dolayı dört ünitenden ikisi çalışmıyor. Aynı şekilde B santrali de, bir ünitesinde iki yıl önce çıkan yangın nedeniyle yarı kapasitesinde çalışıyor. B santraline kömür sağlayan Çöllolar madenin de kapanmasıyla iki santralin kömür ihtiyacını Kışlaköy madeni karşılar hale gelmiş. Velhasıl, uzun bir süredir iki santralden bir santrallik performans bekleniyor. İki santral birlikte, Türkiye'nin toplam elektrik üretiminin yüzde 5'ini karşılıyor.

Santral rehabilitasyonu özelleştirmeye takıldı

B santraline göre daha büyük sorunları bulunan 30 yıllık A santralini işletme müdür yardımcısı Mehmet Kahraman ise 2014 Eylül sonu itibariyle santralin 1 milyon 800 bin kilowatt saat üretimde bulunduğunu, bunun da öngörülen üretim planını aştıkları anlamına geldiğini söylüyor. Santralde rehabilitasyon yapılması gerektiğini, baca gazı arıtma sisteminin de bu süreçte hallolacağını belirtiyor Kahraman; fakat 1994'ten beri konuşulan, santralin özelleştirme süreci nedeniyle devlet rehabilitasyon masrafının altına girmiyor. Kahraman, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve özelleştirme ihalesine giren Erk firması arasında görüşmelerin devam ettiğini, baca gazının da anca özelleştirme sonrası yapılacağını söylüyor. İşletme müdür, 'Santralin çevreye zarar vermediği ve kapasitesine uygun çalıştığını söyleyebilir miyiz?' sorusuna ise yanıt vermek istemiyor. Türkiye'nin bu eski termik santraliyle ilgili kimsenin umudu yok denebilir mi?

4 santral daha planlanıyor

Afşin Elbistan, yerin altında bulunan devasa kömür rezerveleri nedeniyle kömüre dayalı enerji politikasının gelecekte de baş aktörlerinden olacak gibi görünüyor. Zira bölgeye

8 bin megavat kurulu gücünde C, D, E ve G olmak üzere dört santralin daha kurulması planlanıyor. Bu santrallerden C, D ve E için Bakanlık, Birleşik Arap Emirlik'den TAQA firmasıyla 12 milyar dolara anlaşmış; 2013 yılında ise TAQA anlaşmanın ertelendiği açıklamıştı. Ertelemenin ardından sürecin ne aşamada olduğu henüz bilinmiyor.

Ürün kaybı davaları Yargıtay'dan dönüyor

Özellikle A santralının çevreye verdiği zarar yaklaşık 10 yıldır bölgedeki ürün kaybı ve tarım toprak özelliğinin yitirmesiyle ilgili köylülerin tazminat almasına neden oluyor. Borçlar Kanunu'nun 'haksız fiil' maddesine dayandırılan bu tazminat davalarında kullanılan bilirkişi raporları, topraktaki ve havadaki kirliliği belgeliyor. Fakat bu süreçten –şimdilik- geçmiş zaman kipiyle bahsetmek gerek; zira 2011'de Yargıtay'ın verdiği bir karardan beri ürün kaybı davalarında tazminat kararı çıkmıyor. EÜAŞ Genel Müdürlüğü'nün Yargıtay'da açtığı davada, "bilirkişi raporlarında bulunan toprak analizi sonuçlarında topraktaki bulunan krom, nikel, arsenik, kobalt, bakır ve kurşun elementlerinin toprağın doğal yapısından kaynaklandığı, termik santral kaynaklı bir artışın belirlenmediği; uranyum ve sülfat değerlerinin de sadece santrale yakın topraklarda yüksek olduğu" iddia ediliyordu. Bilirkişi raporlarında sadece toprak analizinin yapıldığı, bitki örnekleriyle ilgili gözlem yapılmadığı da gerekçe olarak sunularak yeni bir bilirkişi kurulunun keşif yapması gerektiği savunuluyordu. Neticede Yargıtay 2011 yılında, bu iddiaları kabul ederek verim kaybıyla ilgili davaları durdurdu. Köylülerin davaları bekleyedursun, Enerji Bakanı Taner Yıldız'ın 2012'de açıkladığı kadarıyla, çiftçilerin açtığı kamu davalarında devlet, 21 milyon TL civarında tazminat ödemeye mahkum oldu.

Santralin çevreye ve sağlığa etkisiyle ilgili bilirkişi raporları ise adeta birer sır. Elbistan İlçe Tarım Müdürlüğü, davaya konu olan ürün verimsizliğiyle ilgili bilirkişi raporlarını açıklamak istemezken; İlçe Sağlık Müdürlü-

ğü, kapsamlı bir sağlık araştırmasının yapılmadığından bahsediyor. Yani santralin zararları belgelerle değil deneyimle sabitleniyor. Öyleyse santralden sonra ne değişti, sağlık sorunları nedir, çiftçilik nasıl yok oldu gibi soruların cevapları için köylülere kulak vermek şart.

2 - "DUMANI BİZ YERİZ SEFASINI ONLAR ÇEKER"

"Gene hatırıma düştü Berçenek/ Aktı gözüm yaşı oldu bir kanlı çanak/ Dumanlı dumanlı oy bizim eller/ Oturup ağlasam delisin derler." Aşık Mahzuni Şerif, gurbette olmanın acısını, doğduğu köyü andığı bu dizelerden daha yalın nasıl anlatabilirdi bilmiyoruz. Fakat tahmin ediyoruz ki bu türkü, toprağını terk etmiş olan pek çok insan gibi Berçeneklilerin de derdini anlatır. Afşin Elbistan'da kurulu İki santrale de en yakın köylerden biri olan Afşin'e bağlı Berçenek köyünün nüfusu azala azala 50 haneye düşmüş. Yazın, yurtdışında yaşayanların köylerine gelmesiyle sayı biraz artsa da kışın sadece yaşlılar ve çocuklar yaşıyor. Durum bütün civar köylerinde aynı; özellikle 2000'lerde B santalinin inşası ve ardından özel Çöllolar madeninin açılmasıyla başlayan süreçte topraklar ya kamuya ya da şirkete satılmış; alınan paralarla da şehir merkezlerine göç edilmiş. Santralin etkilerini konuşmak için bulduğumuz Berçenek Muhtarı Mevlüt Kul, torunlara miras kalacak topraklarla, ancak bir ev bir de arabaya almaya yetecek istimlak gelirlerinin arasındaki uçurumdan bahsediyor.

Mevlüt Kul, Aşık Mahzuni fotoğraflarının önünde Berçenek Köyü'nün ahvalini anlattı.

25 senedir santralde çalışan Kul, 6 yıldır Berçenek Köyü'nün muhtarı. Buralarda santralin zararlarından şikayet etmeyen neredeyse yok, fakat Mevlüt Kul gibi, yetkili makamlara şikayet etme derdinde olanların sayısı hayli az; "Herkes şikayetçi ama C santralinin temeli ne zaman atılacak diye de bekliyorlar. Yarın eylem yapayım desen olan

sana olur." Kul, CHP Kahramanmaraş Milletvekili Durdu Özbolat'ın verdiği soru önergesi neticesinde TBMM Çevre komisyonunun inceleme yapmak üzere santrale geldiğini, fakat incelemenin 15 dakika sürdüğünü söylüyor.

Üzüm bağları kurudu

Peki santralin tarıma etkisi ne oldu? "Bizim köyümüzün nohudu meşhurdu" diyor; "Bağlarımız çok güzeldi. Bunlar bitti. Santral bazı bitkileri yok etti. Bunun bilimsel bir çalışması olmadı, ama gözlemlerimiz bunu gösteriyor. Kendi bağım, kül dağının hemen yanında mesela. Kurudu. 2-3 milyon ton kömür stok oluyor. Bunda radyasyon var. Ne derece açığa çıkıyor bilmiyoruz." Tarımın yanı sıra hayvancılığın da önemli olduğu Afşin Elbistan, 1990'lı yıllarda et üretiminin yüzde 4'ünü karşılıyordu. Bugünse sıralamada bile yok.

Esat Kara

Santrallere yakın olan beldelerden biri olan Alemdar'da da nüfus 2 bin 200 den 400'e düşmüş. 67 yaşındaki Esat Kara, santralle nelerin değiştiğini şöyle aktarıyor: "Benim ailem mevsimlik işçiydi. Tarlamızı santral aldı. İstimlak 1976'da başladığında çok düşük değerle alıyorlardı. O zaman beyan usulü vardı. Vergisi az olsun diye insanlar da düşük değer gösteriyordu. 150 dönüm yerim istimlak edildi, 35 bin lira verdiler. Elbistan'dan 400 metrekarelik arsa aldım, onun fiyatı 59 bin liraydı. Ona göre hesabını yap işte."

'Sen para yiyeceksin, biz de kül yiyeceğiz'

Buradaki dertler santralle de sınırlı değil. Büyükşehir yasasıyla köylerin tasfiye edilmesi ve ilçelere bağlanması da hizmetlerin aksamasına neden olmuş. Alemdar'da bu durum iyice görünür oluyor. Zamanında bir belediyeye sahip olan belde 6360 sayılı yasayla Afşin'e bağlanınca, belediye binası, sosyal hizmet binası tesisleri gibi kurumlar kapatılmış. Bu da Alemdar'ı bir hayalet kasaba haline getirmiş. Eskiden sağlık ocağı varken şimdi Alemdarlıların sağlık muayenesi haftada bir gelen bir doktora emanet. Köylerde konuştuğumuz hemen hemen herkes sadece seçim zamanı hatırlanmaktan şikayetçi; "Seçim zamanı gelince herşeyi yaptıracağız diyorlar. Bir daha da gelen olmuyor. Hepimiz de AKP'liyiz. Neden mi? E bunlardan öncekileri de gördük. AKP yine kötünün iyisi." Yani neredeyse herkes siyasi iradeden çoktan umudunu kesmiş. Alemdar'da konuştuğumuz bir kadın 'kadim dengeleri' şöyle aktarıyor: "Afşin Belediye Başkanı, başkan olmadan evvel, seçim zamanı geldi buraya. 'Sizi yükseltirim' falan dedi; 'sen o tahta çıkıncaya kadar bunları söylersin, sonra unutursun. Sen para yiyeceksin biz de kül yiyeceğiz canım' dedim. 'Teyze öyle deme' diyip güldü bana. Başkan olduktan sonra geçen yanına gittik; 'beni hatırladın mı?' diye sordum, hatırlamıyormuş. Ben demedim mi işte unuttur diye. Buralar çok kötüydü de bilen olmadı be kızım."

Kanser artık sıradan

Kurutulan salçaların, tarhanaların, bulgurların hep kül içinde olduğunu, dışarıya beyaz çamaşır sermenin mümkün olmadığını anlatıyor bütün kadınlar. Bir de, bu konuda resmi bir araştırma yapılmamış olsa da erken doğum ve kısırlık oranlarının çok arttığından bahsediyorlar. Birkaç gün sonra, Elbistan devlet hastanesinde çalışan bir görevliyle görüşmem sırasında, erken doğum oranlarının arttığını bir de ondan duyuyorum. Tıp literatüründe çok ender rastlanan ikiz löse-

Köylerde senelik bazlama zamanı gelmiş. Kadınlar bir yandan yufka açıyor bir yandan da şikayetlerini anlatıyor.

mi vakalarının da Elbistan'da görüldüğünü, bölgede genel olarak sağlıksız bir neslin yetiştiğini ekliyor.

Afşin- Elbistan'da herkesin kanser olmuş bir yakını var. Eskiden nadir görülen ve çok garip karşılanan kanser vakaları artık sıradan bir olay. Astım, KOAH gibi kronik solunum hastalığı olmayana ise neredeyse rastlanmıyor. Köylüler, insanların 60-65 yaşından fazla yaşamadığını söylüyor. Fakat kimse de hastaneye gidip kontrol yaptırmıyor. 'Zaten birşeyler çıkacak, niçin önceden bilip geri kalan ömrümüzde çile çekelim' diye aktarıyorlar bu ruh halini. Kanser hastaları için Afşin ve Elbistan'da hizmet veren onkoloji bölümü olmadığı için hastalar Keçiören ya da Kayseri'deki hastanelerin onkoloji bölümüne taşınıyor. Zaten söylendiği kadarıyla oralardaki bölümlerde hastaların büyük bir kısmı Afşin-Elbistanlı.

"Ölen öldü, bari arazi değerlendirilsin"

Santraller toprak verimini düşürdüğü, sağlık sorunlarına neden olduğu gibi tarımda kullanılan sulama suyunun da azalmasına neden oluyor. Çıkarılacak kömürün üzerindeki suyu kurutmak için vurulan kuyular ve sondaj çalışmaları yeraltı sularının çok büyük oranda kurumasıyla sonuçlanmış. Bazı köylerin en büyük hayali ise Hurman Çayı üzerine yapılması planlanan Karakuz Barajı. Öyle bir hayal ki 20 küsur senedir bekleniyor. Altınelma, Arıtış, Çobanbeyli Kasabaları, Kötüre, Berçenek, Ördek, Alimpınar ve Çomodüz Köylerinin tarım arazilerini kap-

sayan 112 bin 720 dönüm araziye sulaması beklenen baraj için ÇED raporu olumlu çıktı. Fakat bu barajın yeni kurulacak olan Afşin- Elbistan C Termik Santrali'ne su vermek amacıyla yapılacak olması da kimse için sürpriz değil. Yani tarım arazileri, suyunu yine santralle paylaşacak. Bir diğer baraj projesi olan Adetepe Barajı'nın da Afşin-Elbistan D Termik Santralinin soğutma sistemi için kullanılması planlanıyor. Çomudüz köyünün muhtarı Keyfo Davutoğlu, santrallerin ne olursa olsun yapılacağı görüşünce; "Tek sevindiğimiz, baraj yapacak olmaları. En azından tarım arazileri sulanacak. Ölen öldü, hastalanan hasta oldu. En azından arazimiz değerlendirilecek." Muhtar Davutoğlu'nun iki amcası da kanserden ölmüş. Çomudüz Köyü'nün 17 bin dönümlük arazisi Çöllolar madeni için satıldı. 400 haneli köyde bugün 5 hane kalıyor. Zamanında 500 öğrencinin gittiği okul ise artık kapalı.

Çomudüz Köyü muhtarı Keyfo Davutoğlu.

"Yeni santral bir umut"

Türkiye'nin en büyük dördüncü ovası olan Afşin Elbistan'da, santrallerden sonra hem ürün çeşitliliği azaldı, hem de varolan üretimde verim düştü. Üzüm bağlarıyla meşhur bu topraklarda 1990'lı yıllardan itibaren bağlar kurumuş. Bugün üzüm neredeyse hiç yetişmiyor. Çiftçiliği döndürenlerse susuz tarıma elverişli olan pancar, mercimek, mısır gibi ürünler. Su ve kirlilik sorununu derinden hisseden köylerden biri de B santraline 20 kilometre uzaklıktaki Büyük Tatlar Köyü. Köye vardığımızda meydana kahvedeki-

lerle yaptığımız sohbet, köylünün çıkışsızlığını ve yaşanan çelişkileri ilk dakikalardan ele veriyor. 'Yöre halkı olarak C santralinin yapılmasını bekliyoruz' diyor biri, öbürü ekliyor; "Annem iki buçuk senedir kanser. Kayınbabam kanserden vefat etti. Santralin bayağı etkisi var ama biz açız, o yüzden santralin yapılmasını bekliyoruz. Ama santraller de bu bölgeden insan almıyor. Herşey torpille dönüyor. İşte yine de bir umut."

Susuz tarım, en çok pancar üretimine yaramış. Büyük Tatlar köyünden gelen pancar işçileri sabah beşten akşam dörde kadar pancar söküyor. Günlük yevmiye 50-60 lira arasında değişiyor.

Susuz tarım, en çok pancar üretimine yaramış. Büyük Tatlar köyünden gelen pancar işçileri sabah beşten akşam dörde kadar pancar söküyor. Günlük yevmiye 50-60 lira arasında değişiyor.

Susuz tarım, en çok pancar üretimine yaramış. Büyük Tatlar köyünden gelen pancar işçileri sabah beşten akşam dörde kadar pancar söküyor. Günlük yevmiye 50-60 lira arasında değişiyor.

Büyük Tatlar köyünden 600 hane İstanbul'a yerleşmiş. Ağırlıkla Sultançiftliği ve Zeytinburnu'nda oturuyorlar. Çoğu geçimini hurdacılıktan sağlıyor. Köyde kalanların en büyük sorunu ise işsizlik ve susuzluk. Henüz bir altyapının bile olmadığı köyde, bu sene vuran kuraklıkla birlikte yaz boyunca susuzluk yaşanmış. İşsizliğe çözümse köylüye göre artık sadece sanayi, yani yeni santraller. Fakat köylülerden biri araya girip diğerlerini iş bulma hayallerinden uyandırıyor ; "Buradan kimseyi işe almazlar. İki ünite yapıldı,

havasını kirliliğini biz alıyoruz diğerleri gelip çalışıyor. Çöllolar madenin altında kalmış 9 cenazenin durumunu soran yok. 100 kağıt para veriyorlar, katili ortada yok. Para bu kadar mı önemli ya..

Büyük Tatlar Köyü'nde herkes bekliyor.

“Burada hayat durdu”

Büyük Tatlar köyünde sadece iki genç yaşıyor artık. Onlardan biri olan 22 yaşındaki Ali'ye göre burada dört santral daha olsa hayat tamamen biter. Bölgedeki çoğu genç gibi teknik liseden mezun olmuş ama torpil dönmesinden, iş bulamamaktan şikayetçi. Kanserden ölen arkadaşları olmuş. “Burada ağaç bile yetişmiyor. Hayat durdu” diyor Ali.

Kiminin isteği köylerinin toptan kaldırılması, karşılığında devletin iş ve kalacak ev vermesi; kimisi yeni santrallerin getireceği iş umuduna dönmüş yüzünü; satacak arazisi ve gidecek yeri olmayanlar ise bekliyor. Afşin-Elbistan'da genel ruh hali bu: her gün gökyüzüne salınan duman ve külün için beklemek.

3 - KÖYDÜ, ÇÖL OLDU

Afşin-Elbistan B Termik Santrali için kömür üretimi yapılan Çöllolar Açık Kömür Üretim Sahası'nda 10 Şubat 2011'de bir göçük meydana geldi. 10 kişinin kaldığı göçükten sadece bir işçinin cenazesi çıkarıldı; 9 işçinin cenazesi ise halen yerin altında. Bu göçükten tam 4 gün önce ise madende bir göçük daha meydana gelmiş, 1 işçi yaşamını yitirmişti. Bu iş cinayetleriyle ilgili açılan davadan halen sonuç alınamadı. 'Bilinçli taksirle birden çok kişinin ölümüne sebebiyet vermek' suçlamasıyla 23 kişiye açılan kamu davasının 17 Ekim 2014'te görülen son duruşması da avukatların eksik evrakları giderme talebi üzerine ertelendi. Bu 'kazada', Ermenek madenindeki ölümlere neden olan ihmallerin benzerlerinin izini sürmek mümkün. Maden işçileri anlattı.

Çoğulhan kasabasında hem sokaklar hem de binaların çoğu boş. Dükkanlar yıllar önce kapanmış, gidenlerin evleri çürümeye yüz tutmuş, belediye binalarının önünde inekler otuluyor. Dışarıdan gelen biri için kasaba distopik bir film atmosferini andırıyor. Sanki nükleer bir felaket sonrası terk edilmiş gibi duran Çoğulhan'ın başına gelense 30 yıl önce topraklarına kurulmuş olan termik santral.

Baba toprağı

50 yıl önce çeltik ekecek kadar sulu arazilere sahip olan Çoğulhan toprağının bir kısmı, 1973'te başlayan istimlaklarla önce santra-

le sonra da Ciner grubunun işlettiği Çöllolar açık maden havzasına verildi. Yusuf Korkmaz da tarlasını verenlerden; "Geçen sene babadan kalan 57 dönüm araziye 9 bin 300 liraya sattım. Akrabalarımınla beraber bin üç yüz dönüm toprağımız gitti. Çiftçiydim, tarlam gitti. Tarlanın parası bitene kadar yiyeceğim. Sonrası için Allah büyük."

Yusuf Korkmaz.

Kasabanın kahvesinde bizi maden işçileri bekliyor. Çöllolar madeni kapatıldıktan sonra A santralinin kömür ihtiyacını karşılayan Kışlaköy madenine giren bir işçi konuşmaya başlıyor ama ismimi vermemekte ısrarlı: "bu kazadan sonra Enerji Bakan Taner Yıldız, kazayı depremin tetiklediğini söylemişti. Bakan bunu söyledikten sonra ben ne söyleyebilirim ki, işimden olurum.." 2011'deki kazanın ardından kapatılan madende çalışan işçiler, tazminatları verilerek işten çıkarılmış, 'maden açıldığında gelin çalışın' diye ağızlarına da bir parmak bal çalınmış elbette. Şimdi işçilerin bazıları Ciner grubunun Konya ve Silopi'de bulunan diğer madenlerinde çalışmak için göç etmiş durumda, bazıları da Kışlaköy'e girdi. Madencilerin aktardığı kadarıyla, tehlike çanları 2010 yılından itibaren çalmaya başlamış; "2010 Şubat ayına, batıdan kuzeydoğu yönüne doğru çapraz bir çatlak oluştu. O çatlak ilerlemeye başlayınca doğu kısmına destek olarak iç döküm yaptılar."

“Madeni susuzlaştırmadan açtılar”

Çoğulhan kasabasına yakın olan Karahöyük köyünde konuştuğumuz iki madenci de, söz konusu kazadan sonra Afşin Elbistan Linyitleri'nin (AEL) işlettiği madende çalışmaya başlamıştı. Bir tanesi özel maden ve devlet madeni arasındaki farkı şöyle anlatıyor: “Devlet kömüre ulaşmak için yılda yaklaşık 30 kuyu vuruyor. Biz özel madende ayda 20 kuyu vuruyorduk. AEL'de dört metrede bir alttaki su alınır. Burada bir an önce kömüre inelim diye suyu tam temizlemeden kuyu açıp durdular. 12 saat çalışıyorduk. Susuzlaştırmadan giriştiler. Sonra da kaza oldu zaten. “

Makina mühendisi ve enerji analisti Haluk Direskeneli, Çöllolar madenindeki kazanın öngörülebileceğini belirtiyor; “Hurman Çayı dogal yatağında kömür madeninin ortasından geçiyor, bu durum da kömürün ıslanmasına sebep oluyor. Çayın, kömür madeninin ortasından geçmesi engellenmeli, madende susuzlaştırma yapılmalı. Ermenek'te de aynı durum vardı; madene suyun girmesi önceden önlenmeliydi.”

“Büyüklerimizin anıları gitti”

Çoğulhan kasabasının bir önceki muhtarı Güngör Şahin, kasabanın üçte ikisinin gittiğinden bahsediyor. Çoğulhan'ın kaldırılması için imza kampanyası başlatmışlar, 912 imza toplanmış; “Milletvekilleri, Kaymakama, siyasi partilerin ilçe başkanlarına teslim ettik.

Verdiğimiz imzalarla ilgili yazı bile yazmadılar bize.” Fakat herkes aynı görüşte değil. İsmi vermek istemeyen bir başka madenci, yaşamının geçtiği toprakları geri istediğini anlatıyor: “Burada büyüklerimizin anılarının geçtiği yerlerin hepsi gitti. B santralinin yapıldığı yerde bir sürü insanın geçmişi var. Burada yaşadım diyeceğim bir ev, bir toprak kalmayacak burada. Ben istimlak olmasını, buradan gitmeyi istemiyorum.”

Tedirgin bekleyiş

Fakat istimlak bitecek gibi görünmüyor. Sinekliköy gibi bazı köyler tamamen alınmış, Karahöyük köyü gibi bazı köylerin ise bir kısmı gitmiş, tedirginlikle yeni gelecek istimlak furyası bekleniyor; “Çöllolar maden işletmesi köyün bir kısmını aldı, bir kısmını almadı” diye anlatıyor bir köylü; “Hep bir bekleyiş içindeyiz. Kimse çivi çakamıyor. Bu köy ekonomik olarak Afşin'in en birinci köyüydü. Şimdi çöl oldu. 135 haneydik, 70-80 haneye düştük. 2-3 yıl sonra daha da azalır.”

'Kirlenme' izni

Afşin-Elbistan bölgesindeki A ve B termik santralleri, çevreye verdiği zarar dolayısıyla defalarca Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından idari para cezasına çarptırıldı. Geçtiğimiz 10 yılda çevreye 38,7 milyon ton kül, 117,4 milyon ton karbondioksit, 5,8 milyon ton kükürt gazı, 0,28 milyon ton azot gazı yaydı. 23 milyon ton toryum ve 56,7 ton uranyum bırakan A Termik Santrali'ne Ocak 2013 tarihinde kesilen son cezanın miktarı ise 160 bin TL.

Santraller 2013 Mart ayında yürürlüğe giren Elektrik Piyasası Kanunu çerçevesinde, çevre kirliliği dolayısıyla ceza kesilebilecek kurumlar listesinden çıkarılmış, her iki santrale de çevreyle ilgili mevzuatlara uygunluğu sağlanması için 2018 yılına kadar süre tanınmıştı. Ancak bu değişiklik Anayasa Mahkemesi'nce Mayıs ayında iptal edildi. Santrallerin bu durumda ne yapacağı ise halen belirsiz.

Bürokratik engeller

Öte yandan, Afşin Elbistan B Santrali'nin Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu, Afşin A Termik Santrali'ne baca gazı desülfürizasyon yapılması şartı ile alınmıştı. Bu süre 2012 yılında bitti ve baca gazı uzatması olmadığı için 2017'ye uzatılması yapıldı. Afşin A Termik Santrali için şart olan rehabilitasyon ihalesi ise uzun zamandır sonuçlandırılmadı. Dünya Bankası, ihaleyle ilgili sorunlar nedeniyle verdiği 280 milyon Euro'luk krediyi iptal etti. Velhasıl, baca gazı sistemi olmayan, rehabilitasyonu yapılamayan A santrali ve teknik olarak sorunlu B santralinin alması gereken önlemler konuşulurken belli ki süreç yeni kararnamelere, kanunlara takılıyor.

Afşin-Elbistan'ın altı da üstü de bereketli olan toprakları, o topraklarda yaşayan insanların laneti olmuş gibi görünüyor. Üzüm bağlarıyla ünlü havzanın artık çoraklığında, kuraklığında termik santralin izi var. Santralse bütüncül planlanmayan enerji ve çevre politikalarının abidesi gibi dikiliyor. 30 senenin ardından neredeyse hurdaya dönen olan bir santralin kurulduğu bu topraklar yüzyıllarca çiftçilik yapan insanları yaşatmıştı. Şimdiyse insanların köklerinin üzerine ancal kül ve duman savruluyor.

Çanakkale

Yazar: Özgecan Kara
21.05.2015

Maden tipi	Linyit		
Türkiye Kömür İşletmesi Madenleri	Çan Linyitleri İşletmesi		
Çanakkale görünür linyit rezervi	86.887.000 ton		
Çanakkale linyit kömürü kalorisi	2994 kcal/kg (İyi kalitede linyit)		
Çalışan termik santraller	İÇDAŞ Bekirli Termik Santrali Firma: İÇDAŞ Kapasite: 1200 MW Yakıt Tipi: İthal Taş Kömürü	İÇDAŞ Biga Termik Santrali Firma: İÇDAŞ Kapasite: 405 MW Yakıt Tipi: İthal Taş Kömürü	18 Mart Çan Termik Santrali Firma: EÜAŞ Kapasite: 320 MW Yakıt Tipi: Yerli Linyit
Planlanan termik santraller	Çan 2 Firma: ÇAN KÖMÜR VE İNŞAAT ANONİM ŞİRKETİ Kapasite: 340MW Yakıt Tipi: Yerli Kömür	Filiz Kirazlıdere 2 Firma: FİLİZ Enerji (Doğanlar Yatırım Holding) Kapasite: 660 MW Yakıt Tipi: İthal Kömür	Karaburun Termik Santrali Firma: SARIKAYA KARABURUN ELEKTRİK ÜRETİM SAN. ve TİC. A.Ş. Kapasite: 135 MW Yakıt Tipi: Linyit ve ithal kömür
	Karaburun 2 Termik Santrali Firma: SARIKAYA KARABURUN ELEKTRİK ÜRETİM SAN. ve TİC. A.Ş. Kapasite: 660 MW Yakıt Tipi: : Linyit ve ithal kömür	Filiz Kirazlıdere 1 Firma: Filiz Enerji (Doğanlar Yatırım Holding) Kapasite: 2x660 Yakıt Tipi: İthal taş kömürü	Cenal Firma: Cenal Elektrik (Cengiz Holding A.Ş. and Alarko Holding A.Ş.) Kapasite: 1320 MW Yakıt Tipi: İthal taş kömürü
	Lapseki TS Firma: Kaptan Demir Çelik End. Tic. A.Ş. Kapasite: 1320 MW	Naren Entegre TS Firma: Naren Enerji Elektrik Üretim A. Ş. Kapasite: 2x980 MW Yakıt Tipi: İthal taş kömürü	Evrese TS Firma: Akkan Enerji A.Ş. Kapasite: 135 MW Yakıt Tipi: Yerli Linyit

ÇANAKKALE ÇED MUHAREBESİ

Çanakkale'nin bu aralar dört bir yanı Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün reklamlarıyla kaplı. Hepsi de bir şey öğütüyor: Bu topraklara basarken bu toprakları tanıyın, düşünün.

Düşünüyorum. 100 yıl önce söylenen bu sözlerin Çanakkale için nasıl hala geçerliliğini koruduğunu düşünüyorum. Çanakkale'nin dört bir yanı muharebe devam ediyor, hala dört bir yanında yaşam savaşı veriliyor. Çanakkale'nin taşı kömüre, toprağı altına dönüştürülmek isterken ÇED mahkeme muhabereleleri devam ediyor; altıncı şirketlerin, termik santrallerin mevlütleri okunuyor. Çanakkale hala savaşıyor.

Çanakkale'de 2008'den beri 24 tane çevre davası açılmış, bu çevre davalarının 9 tanesi son altı ayda açıldı. Bu davalar altın madenleri, termik santraller, imar planlarına karşı açılan davalar.

Çanakkale-Balıkesir "Çevre Düzeni"nin asıl amacı ne?

En son, ve en büyük dava ise 1/100 bin Çanakkale-Balıkesir Çevre Düzeni Planı ya da gündemde bilinen adıyla "Bozcaada İmara açılıyor!" planı. Planın amacını okuduğumda bende Çanakkale sonunda yüzünü güneşe dönüyor, tarıma dönüyor, zeytine dönüyor, hayvancılığa dönüyor hissiyatı olmuştu:

Oysa asıl demek istedikleri hızlı ve kontrol-

1. AMAÇ

BALIKESİR ÇANAKKALE PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANININ AMAÇI 2040 YILI HEDEF ALINARAK BÖLGENİN SAHİP OLDUĞU DOĞAL, TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLERİNİN KORUNMA-KULLANMA DENGESİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK ÜLKE VE BÖLGE KALKINMA POLİTİKALARINI GELİŞİM EĞİLİMLERİ İLE SEKTÖREL HEDEFLERİ DE GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULARAK, PLANLAMA BÖLGESİ İÇERİSİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR ÇEVRENİN OLUŞTURULMASI, HIZLI VE KONTROLSUZ KENTLEŞMENİN, PARÇACIL SEKTÖREL PLANLAMA KAYNAKLI SORUNLARIN ORTADAN KALDIRILMASI, KENTLEŞME VE SANAYİLEŞMENİN KONTROLLÜ GELİŞİMİNİN VE YÖNETİMİNİN SAĞLANMASI, EKONOMİK GELİŞMELERİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KILINMASI, EKOLOJİK DENEYİ BOZACAK MÜDAHALELERİN ENGELLENMESİ, KÜLTÜREL VE DOĞAL DEĞERLERİN KORUNMASINI SAĞLAYACAK BİÇİMDE SOSYAL, EKONOMİK, KÜLTÜREL VE MEKANSAL GELİŞMENİN YÖNLENDİRİLMESİDİR.

süz kentleşme, yekpare bir organize sanayi bölgesi, kentleşme ve sanayileşmenin kontrolsüz gelişiminin devamının sağlanması, ekonomik gelişmelerin sürdürülmesi, ekolojik dengeyi bozacak müdahalelere devam edilmesi, kültürel ve doğal değerlerin yok edilmesi...

Planda, kent nüfusu 2040 yılına kadar dört katına çıkarılıyor, bu nüfusu yerleştirmek için Bozcaada'nın güney kıyıları, Çanakkale Boğazı'nın kuzey bölgeleri ile Edremit Körfezi'ndeki zeytinlikler ve tarım bölgeleri imara açılıyor. Bu tarımın ve turizmin bitirilip inşaat sektörüne dönüştürülmesi anlamına geliyor.

“Büyük” Marmara Planı

Bandırma bölgesine 4800 hektar büyüklüğünde, Bursa Organize Sanayi'den kat kat daha büyük bir organize sanayi bölgesi düşünülüyor. Sanayi alanının tamamın tarım alanı olması bir yana, bu büyüklükte bir sanayi alanı tüm bölgeyi nüfus, kentleşme ve ulaşım yönünden etkileyecek, ve etkiliyor da. 15 milyon kişinin yaşadığı İstanbul, ve hatta tüm Marmara bölgesinin suyunu, ekmeğini, havasını etkileyecek 3. Köprü, Kuzey Marmara Otoyolu ve 3. Havalimanı projeleri Büyük Marmara Planı'nın bir parçası.

Planlanan organize sanayi bölgesinin enerjisini karşılamak için de Lapseki'den Karabiga'ya kadar olan bölge termik santral bölgesi olarak gösteriliyor. Bu bölge otobüsle 2 saat süren bir bölge. Camdan dışarı baktığımda yeni çiçeklenmiş kiraz ağaçlarıyla, erik ağaçlarıyla doluyodu her bir yanı. Termik santral bölgesi olduğunda o ağaçlara ne olacak?

Hali hazırda Biga yakınında Değirmencik köyünde çalışan bir tane, Karabiga'da da inşaatı devam eden bir tane termik santral var.

“İleri Teknoloji” Karabiga Enerji Santrali

İnşaatı süren Karabiga Termik Santrali

Çanakkale'nin kömürü

Çanakkale'de şu an 3 tane çalışan, 13 tane de ÇED raporu, elektrik üretim lisansı ya da inşaat aşamasında olan termik santral var. Üretimde olan termik santrallerden bir tanesi Çan'da Elektrik Üretim A.Ş.'nin, diğer iki tanesi ise Bekirli ve Değirmencik'te İÇDAŞ'a ait.

Tevekkeli değil Çanakkale'ye girer girmez ÇOMÜN İÇDAŞ Konferans Salonu karşılıyor bizleri, biraz ötesinde İÇDAŞ halı sahası var. Karabiga'da ise İÇDAŞ yelken okulu, CENAL Termik Santraline giden CENAL yolu... Her yer sosyal rüşvet dolu.

Kömür Ölüm Döngüsü

Kömürün de kendi döngüsü var, kömür ölüm döngüsü:

Çanakkale-Balıkesir gibi imar planlarıyla tarım arazileri imara açılıyor, şehir kentleşiyor, genç nüfus köyden kente göçüyor.

Termik Santrale giden yol

Köyde zaten verimi düşen tarım arazisini işleyecek kimse kalmıyor, köylü yetiştirmesi kolay ama ucuz ürünleri ekmeye başlıyor, gelir elde edemiyor, işsizlik artıyor.

Büyüyen kentin enerji ihtiyacını karşılamak bahanesiyle köye en ucuz ve en ölümcül kömürlü termik santral yapılması karar veriliyor.

Köyde güya ÇED toplantıları yapılıyor, insanlara bilgi verilmiyor.

Köylünün tarım arazisi ederinin üç katına satın alma, köydeki işsiz gencii termik santralde çalıştırma vaatleri ediliyor.

Eğer köyden birileri termik santrale direnirse fişleniyor, köylü baskılarla yıldırılıyor.

Köye eninde sonunda termik santral yapılıyor, ama ne köyden işçi çalıştırılıyor ne de araziler satın alınıyor. Tarım arazilerinin sadece "işe yarar" kısmı satın alınıyor, köylün elinde bölük pörçük, eksen ekilmez, satsan satılmaz araziler kalıyor. Termik santralde köylüler ya santrale direndi diye çalıştırılmıyor ya da Çin'den ucuz iş gücü getiriliyor.

Köyün havası kirleniyor, verim düşüyor, iklim değişiyor.

Çan termik santralinde de benzer döngü yaşanmış. Konuştuğum gençler anlatıyorlar:

"Çanakkale Seramik 900 kişiyi işten çıkarınca Çan bölgesinde büyük bir işsizlik hakim oldu. 300 kişiyi işe alacağız diye 15 kişiyi işe aldı-

lar. Çan'da artık hiçbir şey yetişmiyor, hava alınmıyor. Kimse termik santral istemiyor ama şimdi Çan'da varolandan daha büyük bir termik santral planlanıyor. Bu termik santral Avusturya'nın kullanmadığı eski termik santral sökülüp getirilerek kurulacak. Kömürden çıkan, yüzünü güneşe dönen Avrupa'nın eskileri bize kalıyor."

Değirmenci köyünde de benzer bir hikaye var, bu köydeki termik santralde Çin'li işçiler çalıştırılıyor. Konuştuğum kişiler çalışanların Çinli mahkumlar olduğuna hem fikir. Hemen yarım saat uzağındaki Karabiga'da ise inşaat devam ediyor. CENAL'dan önce, ALARKO iken Karabigalılar 700 kişi toplanıp ÇED toplantılarını basardık, toplantıyı yaptırmazdık diyorlar. CENAL olunca Karabiga Belediye Başkanı'nın da iş birliğiyle termik santral inşaatına başlanmış.

"İklim Değişikliği tuttu mu yıkıyor, çektimi kurutuyor"

Çanakkale Arıcılar Birliği Başkanı ile konuşuyoruz, iklim değişikliği ve termik santrallerin etkisini baldan alabildiklerini söylüyor, tabii bal olursa.

"Erenköy köyü otuz farklı çeşit olan 16 dönüm üzüm bağım var, bir kasa üzüm alıp soframa getiremedim."

Eski Ziraat Odası Başkanı İlhan Ulus'a ait iklim değişikliği tuttu mu yıkıyor, çektimi kurutuyor sözü:

"Çanakkale'de sıcaklık 1-2 derece arttı. Narınciye üretiminde verim alamıyoruz, şeftali kiraz gibi meyvelerin soğuklama ihtiyacı oluyor. İstanbul'un Bursa'nın meyve bahçesi Çanakkale, burada yetişmezse nerede yetişecek? Sıcaklık artıyor, meyve ağaçları açmıyor. Don oluyor, meyve düşüyor. 90'lı yıllarda don bile olmazdı, şimdi Nisan ayında don oluyor, kırağı oluyor. Geçen sene 5 Ekim'de don, kırağı yaptı. Normalde 29 Ekim'dir bizim tarihimiz, o tarihte kırağı düşer. Geçen sene 5 Ekim'de düşünce domateslerin %60'ı telef oldu."

Yine de toplumsal bir bilinçten söz etmek pek mümkün değil. Kömürlü termik santral mücadelesi de iklim değişikliği mücadelesi gibi, tüm felaketler gibi: insan başına gelince anlıyor. Nereye termik santral kurulacaksa orada insanlar bilinçlenip tepki gösteriyorlar. Üzüm çıkmadığını anlatan meyvecilere kendi köyüm Fethiye Üzümlü'de çıkmayan üzümle-ri anlattığımda buradaki termik santral Fethiye'yi de mi etkiliyor diye sorular duyuyorum.

Şehirli aktivistlerden pek sık duyduğum da köyle gidip orada bilgilendirme çalışmaları yaptıkları. Köylülerle birlikte kalıyorlar, onların işlerine yardım ediyorlar, beraber tarhana yapıyorlar... Ancak nasıl aktivistler bunu yapıyorsa termik santral çalışanları da aynı şeyi yapıyorlar, ve onların çıkarları çok maddi.

Termik santraller mücadeleleri kazanılıyor, ÇED'ler bir bir iptal oluyor ve bunların hepsi Yenice köyünden Hanife Nine'nin dediği gibi dayanışmayla, daima birbirimize kenetlererek oluyor.

Şırnak

Yazar: Özgecan Kara
20.07.2015

Maden tipi	Asfaltit
Maden sahaları (özel)	Silopi (CİNER Enerji)
Şırnak görünür asfaltit rezervi	45.473.000 ton
Şırnak asfaltit kalorisi	5498 kcal/kg
Çalışan termik santraller	Silopi Termik Santrali Firma: Ciner Enerji Kapasite: 405 MW Yakıt tipi: Asfaltit
Planlanan termik santraller	Şırnak Asfaltit Santrali Firma: Akkök Holding ve Global Enerji Kapasite: 270 MW

BİZ ÇOK SEVİYORUZ CUDİ DAĞI'NI (1)

“Diyarbakır’dan Silopi’ye gidiyorum, Şırnak’a.”

“Kürtçe biliyor musun?”

“Yok”

“Ne yapmaya gidiyorsun?”

“Silopi’de termik santraller var, onları incelemeye gidiyorum. Çevreciyim ben.”

Gözümü açtım.

Mezopotamya’dayım. Karşımda kocaman bir dağ. Cudi olsa gerek.

Cudi, Şırnak.

Gözümü kapadım.

Ankara’dayım. Sene 93-95. Dedemin evindeyim. Televizyona bakıyoruz. Dedem ve ananemin elleri yüreğinde. Dayım asker, dağda. Haberleri bekliyoruz.

Heralde hayatımda ilk defa bir yere giderken çekiniyorum. Korku değil, utanç mı diyelim? Küçük hayat hikayeleri yazmayı meslek edindim ve birazdan tanışacağım insanların – kendi deyimleriyle – “hayatları roman olur”. Ben bu romanı tam olarak bilmiyorum bile. Beyaz Türk’ün Kürdistan’la imtihanı.

Otogardan Hacı heval alıyor beni. Eşi Jiyan ve beş çocuğuyla yaşadıkları eve götürüyor. Onların misafiriyim. Yolda sarı, yeşil, kırmızı otobüs duraklarında çift dilli yazılar görüyorum. Çok geç kazanılmış bir hak. Milletim, ülkem adına mahçup hissediyorum kendimi.

Sıcak, çok sıcak. Öyle sıcak ki yer kavruluyor, ateş olup kollarımı, yüzümü yakıyor sanki. Ancak eve vardığımızda hafif bir serinlik geliyor. Son güç çalışan klimanın altında biraz nefes almaya çalışıyoruz.

“Çok şanslısınız. Bizde pek sık elektrik kesintileri olur. Şehir merkezinde elektrik yoktu da, neyse evde varmış. Klimasız durulacak gibi değil. Elektrik bir gidiyor, tüm gün gelmiyor. Ramazanda daha da zor.”

Heval Jiyan ile “ortak dilimiz: Türkçe” konuşuyoruz. HDP'den, Demirtaş'tan, Yüksekdağ'dan bahsediyoruz.

“Türk müsün?”

“Evet”

“Bir keresinde otobüsle seyahat ediyorduk. Bana öyle bakıyorlardı ki... Oğlum Cuwan'a seslenemedim, Cuwan diyemedim.”

“Kürtçe biliyor musun?”

“Üç beş kelime: rojbaş, spas, heval. Bir de sloganlar tabii.”

“Hangisi?”

“Jin, jiyan, azadi”

“Al işte burası: al bu Jin, bu Jiyan, aha bu da azadi”

Herkes kahkahalarla gülüyor, ben ise mahcupiyetle kıvranıyorum. Ne diye bir kaç kelime daha öğrenememiştim ki?

İftardan sonra şehir merkezindeki Sanat Sokağı'na iniyoruz. Ardı ardına bir sürü küçük masalar ve etrafında çay içen adamlarla dolu boylu boyunca bir sokak. Jiyan heval yanıma geliyor: “Bir kaç sene önce bastık burayı biz kadınlar. Hepsini kaldırdık, biz oturduk. Ama hiçbir şey değişmedi, yine adamlar oturuyor.”

Cevap verecek oluyorum, korkunç bir kömür kokusu genzimi kesiyor. Biga'dakine benzer, ama daha da ağır bir koku. Dayanılacak gibi değil. Gözlerim yanıyor dumandan, nefesim kesiliyor.

Şırnak, Silopi'de aktif çalışan iki adet termik santral var. İki termik santral inşaat halinde:

Silopi'ye ilk termik santral 1999 yılında Karadeniz Enerji grubu ile gelmiş. 192 MW ile Silopi ve İdil ilçelerinde üretim yapıyor.

Dönemin başbakanı Erdoğan'ın katılımıyla açılan CİNER termik santralin birinci ünitesi

2009 yılında, ikinci ünitesi 10 Nisan 2015'te açılmış. Üçüncü ünitenin de 2015'in ikinci yarısında açılması planlanıyor. Her ünite 135 MW kapasiteli.

Şırnak Elektrik Üretim A.Ş.'ye ait, Silopi'de, 2013'te temeli atılan, 2016'da devreye alınacak her biri 135 MW kapasiteli üç üniteli termik santralin inşaatı devam ediyor.

Şırnak il merkezinde 2012'de Galata Enerji Üretim A.Ş. ve Çin Ulusal Elektrik Mühendisliği ortaklığıyla her biri 135 MW kapasiteli iki üniteli termik santral inşaat halinde.

Çevrediklerden aldığım bilgiye göre termik santral sayısı beşe çıkacak.

Bir masanın etrafına oturuyoruz Cudi Ekoloji ve Kültür Derneği'nden arkadaşlarla, 2007'den beri verilen termik santral mücadelesini anlatıyorlar:

“İlk açıldığı zaman açılışına o dönemin Başbakanı Erdoğan gelmişti. O zaman bir genç ‘Siz bizi zehirlemeye geldiniz’ dedi, cevap olarak ‘Konuşma, nankör. Biz size ekmek vermeye geldik’ aldı. İnsanları susturmanın çok güzel bir yolunu bulmuşlar, her aileden bir kişiyi santralde çalıştırıyorlar.”

“Devlet buradaki insanları kendine muhtaç hale getirdi, köle haline getirdi. İşsizliğin çok yüksek olduğu bu bölgede iş ile kandırdı. Sanki o termik santral gitse herkes açlıktan ölecek, haline getirdiler.”

“Termik santralin hemen bitişiğinde okul yapmışlar, ‘Park Elektrik Lisesi’. Mesela hastaneye ambulans veriyorlar.”

Biga'daki, Karabiga'daki İÇDAŞ sosyal tesisleri, halı sahaları aklıma geliyor. Anlattıklarından, devlet sömürmeye geldi mi Türk, Kürt ayırmadan yaptığını anlıyorum. Sömürüye karşı mücadelede ise ayrılıyor: Türk ise çevreci, Kürt ise terörist oluyor.

“Türkiye medyasında sesimizi duyuramıyoruz. Mesela Karadeniz’de HES mücadelesinde ya da Mersin Akkuyu’da Nükleer Santral olduğu zaman Türkiye’nin gözü, kulağı orada oluyor. Ama Cudi’deki termik santrali kimse duymuyor.”

“Elimizde dilek fenerleriyle kömürlü termik santrallere karşı eylem yaptık, fenerleri gökyüzüne bıraktık. Ne kadar modern, medeni değil mi? Ertesi gün Silopili teröristler ortalığı karıştırdı diye haberimizi yaptılar.”

BİZ ÇOK SEVİYORUZ CUDİ DAĞI'NI (2)

Ertesi gün sabah erkenden Hacı Heval ve genç çevreci Cuwan'la birlikte CİNER termik santraline doğru, Cudi Dağı'nın taşlı yollarına koyulduk. O gün de, bugün olduğu gibi dağın eteklerinde yangın vardı.

Cuwan heyecanla ateşe baktı: "Baba kim yak-tı? Asker mi?"

"Asker niye yaksın oğlum? Barış var artık."

Ben olanca saflığımla kendimce açıklamaya çalıştım: "Bazen köylüler tarlayı temizlemek için tarlada kalanları yakarlar. Kökleri, otları felan. Anız yakımı derler buna. Bazen o anız yakımı sıçrar, yangın olur..."

Cuwan atıldı: "Köylüler niye yaksın ki? Biz çok seviyoruz Cudi Dağı'nı."

Yollardan geçtik, termik santrale vardık. Göz-lüklü bir güvenlik görevlisi benim oturduğum sağ taraftan arabaya yanaştı. Camı açtık:

"Termik santral çalışmıyor mu?"

Güvenlik görevlisi gözlerini dikti arabanının içine. Kapıya doğru iyice yanaştı. Aralanmış ağzında sarı, kahverengi dişleri görünüyordu...

"Ne yapıcan?"

"Biz burada oturuyoruz da, merak ettik. Du-man çıkmıyor, Ramazan diye mi?"

"Sana ne?"

"İçeriye giremez miyiz? Akşam mı çalışıyor santral?"

"Giremezsiniz. He, akşam çalışıyor. He, Rama-zan diye. Ne yapıcan?"

Devletin sarı dişleri üzerimizde.

Daha iyi görmek için tepelere çıktık. Cudi'deki maden havzalarını görünce içim sızladı. Sırf kömür çıkarmak için koskoca dağı yere indirmişler.

Arabayla dağdan iniyoruz. Cuwan soruyor:

"Özgecan Abla, bir şey yapmadın?"

"Ne yapalım?"

"Bunlar kapatılsın, bir şey yapmayacak mısın?"

Termik santralin yakınındaki Besbin (Gö-rümlü) HDP İlçe Eşbaşkanı Veli Karadeniz ile konuşuyoruz.

İlçede daha önce kanser olmadığını, düşük olmadığını şimdi ise senede kırk, elli kadının

düşük yaptığını, akrabalarını kanserden kaybettiğini anlatıyor:

“1000 kişi çalıştırılıyor, buradan sadece 80 kişi çalışıyor. Çin’den işçi getiriyorlar, mühendis diye, kalifiye işçi diye kandırıyorlar. Ben karşı çıktım, ben karşı çıktım diye kardeşimi işten çıkardılar. Bunun kime ne yararı var?”

“Silopi’nin en güzel narları, inciri burada yetişir, buradan yenirdi. Son zamanlarda o meyvelerin kurudu, tadı bile değişti. Çocukluğumdan hatırladığım o narlar, incirler yok artık. Narın, incirin yarısı çürük çıkıyor.”

Cudi Ekoloji ve Kültür Derneği’nden Fadıl Tay’ın dediği gibi:

“Kömürle ilgili her şey tehlikeli. Toprak sömürülüyor, havamız suyumuz zehirleniyor. Şırnak’ta kömür madenlerinde her ay bir kişi ölüyor, kimsenin haberi olmuyor. Kömür tek çaremiz değil, buradaki toprak, su, meyve, sebze herkese yeter. 90’lardan önce açlıktan ölmüyorduk, kömür olmazsa bundan sonra da ölmeyiz.”

Dönerken, iyice bellediğim Cudi’ye tekrar bakıyorum.

“90’lı yıllarda ben seni nasıl yok ediyordum? Nasıl öldürüyordum? Bombalarla, tüfeklerle... Ama şimdi hem seni öldürüyorum, hem senin üzerinden para kazanıyorum, hem senin doğana ve kültürüne tecavüz ediyorum.”

O dağlarda, o taşlarda, o dağlar ve o taşlar uğruna bir savaş yaşandı. Cudi Dağı’nda kaç kişi öldü? Uğruna o kadar can verilen o taşların böylesine yıkılmasına, yakılmasına nasıl sırtımızı çevirebiliriz? Daha fazla kar uğruna, savaşta bile yıkılmamış o koskoca dağı yıkan şirketlere nasıl göz yumabiliriz?

Ben de Cudi’yi çok seviyorum.

Muğla

Yazar: Özgecan Kara
21.11.2015

Maden tipi	Linyit		
Maden sahaları (özel)	» Milas (İC İÇTAŞ ve Limak Enerji) » Yatağan (Bereket Enerji)		
Muğla görünür linyit rezervi	706.155.000 ton		
Muğla linyit kömürü kalitesi	2088 kcal/kg (orta kalite linyit)		
Çalışan termik santraller	Kemerköy Termik Santrali Firma: İC İÇTAŞ ve Limak Enerji Ortaklığı Kapasite: 630 MW Kaynak: Yerli linyit	Yeniköy Termik Santrali Firma: İC İÇTAŞ ve Limak Enerji Ortaklığı Kapasite: 420 MW Kaynak: Yerli linyit	Yatağan Termik Santrali Firma: Bereket Enerji Kapasite: 630 MW Kaynak: Yerli linyit

80'LERDEN BERİ İSTEMEZÜK

İklim için kampanyası dahilinde kömürlü termik santrallere karşı mücadele veren şehirlere ziyaretimin üçüncü ayağındayım. Çanakkale, Diyarbakır-Silopi'den sonraki durak Muğla. Muğla diğer şehirlere göre daha farklı, orada hala aktif bir direniş varken Muğla'da direnişin tarihi var.

Muğla ve direniş denince akla ilk olarak 447 gün süren ve geçtiğimiz senenin Aralık ayında son bulan Yatağan Direnişi geliyor. Muğla'daki kömürlü termik santrallerin özelleştirilmesine karşı olan işçilerin başlattığı direniş özelleştirmeyi durduramasa da sendika ve işveren arasında anlaşmaya varılmış ve işçilerin haklarının korunması sağlanmıştı.

Ama bir de Muğla'nın kömürlü termik santral karşıtı direnişi var, bundan 30 sene önce başlayan bir hareket.

Muğla'nın ilk kömürlü termik santrali Yatağan Termik Santrali 1984'te, ikinci termik santrali Yeniköy Termik Santrali 1987'de devreye alınıyor. Kemerköy (Gökova) Termik Santrali'nin ilk ünitesinin devreye alındığı tarih ise 16.12.1993.

Gökova (Kemerköy) Termik Santrali karşıtı ilk eylem 1984 yılında santralin yapımının

kesinleşmesi ile birlikte Türkev Köyü kadınları tarafından yapıldı. Santral alanına hafriyat için gelen makinelerin önüne yatarak çalışmasını engellediler.

Gökova'da herkesi harekete geçirecek etkinlik ise 8 Mayıs 1993'te (Aliağa termik santrali zaferinin yıl dönümünde*) "Termik santraller mi? Sağlıklı çocuklar mı? Haydi Gökova'ya" sloganıyla yılan Gökova körfezine çıkartması. Aynı tarihte mecliste Cumhurbaşkanlığı seçimi için birinci tur oylaması yapılacağından Gökova kimsenin umrunda olmayacak diyenlere verilen cevap ise barizdir: **"Bir Cumhurbaşkanı bu memlekette çooooo bulunur, ancak Gökova bir kez gitti mi bir daha bulunmaz."** [1]

Sürekli eylemliliğin devam etmesi için Gökova Sürekli Eylem Kurulu kuruldu.

Yatağan'a yaptığım ziyarette Kurulun sürekli eylemlerinden biri olan 1 Eylül 1993'te Ankara'ya yapılan çıkartmayı Gökova Sürekli Eylem Kurulu'ndan Reşat Uygun'dan dinledim. Bana termik santralin zarar vereceği tüm canlılar (evet tüm canlılar: defne dalları, zeytinler, kaplumbağalar, keçiler, oğlaklar) ile birlikte otobüslere doluşup Güvenpark'a eylem yapmaya gittiklerini anlattı.

Her ne kadar sekiz saatlik otobüs yolculuğunun sonunda Ankara'nın göbeğine varan kuzular, koyunlar ve kaplumbağalar yeterince ilginç olsa da bu eylem Gökova Sürekli Eylem Kurulu'nun ne en ilginç ne de en radikal eylemi.

Onlar da bizler gibi ve tüm diğer çevre mücadecileri gibi **"istememezlikçülük"** ile suçlanıyorlar.

HES'lerden, termik santrallere, yeşil yollara, köprülere karşı çıkan herkes bilmeden konuşmakla itham ediliyor. 1988'de 3. Köprü fikrinin ilk ortaya atılmasından 2015'teki Yeşil Yol'a, 1993'teki Gökova kömürlü termik santralinden 2023'e planlanan 80 yeni kömürlü termik santrale kadar biz hiç bilmiyoruz, **devlet ise en iyisini bildiğinden son 35 yıldır aynı planları önümüze "büyümek, gelişmek" olarak koymaya devam ediyor.**

Bundan daha da kötüsü, devletin "büyüme"

söylemine yalıklık eden medyanın da sayesinde Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olarak çok fazla enerjiye ihtiyacı olduğu ve bu enerji ihtiyacını karşılamak için yerli kaynağı kömür yatırımlarının artırılması gerektiği iddiasının artık **herkesin diline düşmüş bir şehir efsanesi** halini alması.

Bu konuyla ilgili son dönemde çıkan bir sürü rapor var;

- Türkiye'de fosil yakıt ve yenilenebilir enerji teşvikleri
- Kömür Raporu: İklim değişikliği, ekonomi ve sağlık açısından Türkiye'nin kömür politikaları
- Türkiye için düşük karbonlu kalkınma yolları ve öncelikleri

Bu konu üzerinde çalışan uzmanlar, akademisyenler, aktivistler tarafından hazırlanmış raporların dediği özetle şu:

Türkiye büyüme modelini çok fazla enerji talep eden sektörler üzerinden kurguladı. Özellikle gayrimenkul, inşaat gibi uzun vadede değer üretmeyen, anlık büyüme yaratan bu sektörler aynı zamanda enerji ihtiyacı da çok yüksek olan sektörler. Büyüyen enerji talebini karşılamak için artan elektrik arzı ve buna bağlı elektrik fiyat dengesini korumak ve enerji güvenliğini sağlamak için Türkiye enerji politikalarını kömür teşviki vermek ve de kömüre yatırımı desteklemek üzere kurdu. Böylece küresel iklim değişikliğine neden

olan karbon emisyonlarını da teşviklemiş bulunuyor.

Öte yandan, Türkiye 2°C hedefi içinde payına düşen sorumluluğu yerine getirebilmek için alacağı basit politika tedbirleriyle, ekonomik büyümeye negative etkisi olmaksızın, 2030'da karbon emisyonlarını %23 ile %40 arasında azaltabilir.

Türkiye mevcut politikalarla kömürü enerjinin merkezinde tutmaya devam eder, planlanan termik santralleri yaparsa fosil yakıtlara daha da bağımlı hale gelerek yenilenebilir enerji teknolojileriyle rekabet etmesini daha da zorlaştıracaktır.

Bu işin daha da özeti Prof. Erinç Yeldan'ın İklim Forumu'nda dediği gibi:

“Türkiye, iki sanayi devrimi dalgasını kaçırdı. Şimdi üçüncü devrimin eşiğindeyiz. İstesek, yenilenebilir enerjinin çok önemli aktörü olabiliriz. Bunun fantezi gibi seyretilmesi çok canımı acıtıyor.”

Ya da:

Türkiye sanayi devrimlerini o kadar geriden takip ediyor ki, bir önceki yüzyıldan kalma “taş devri” planları önümüze icat diye koyuyor. Taş devrinden kalan bu enerji politikalarını istemezük.

Ve son olarak:

80'lerden beri bir bildiğimiz var. Çok hükümet değişir, ama bu gezegen olduğu gibi kalır. Neticede “devlet bizim sayemizde devlettir”^[ii]

[i] Yaşar Aksoy, *Yeni Asır Gazetesi* 6 Mayıs 1993

[ii] Rabia Özcan'ın *Yeşil Yol'a karşı söylevinden*

Türkiye'nin Kömür Hikayeleri

Dünya'da ve Türkiye'de Kömüre Genel Bir Bakış ile Türkiye'nin Kömür Şehirlerinden Hikayeler

/yesildusunceder

